

**T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKUN HEGEMONYA İLE
İLİŞKİSİ: ABD’NİN ULUSLARARASI CEZA
MAHKEMESİ’NE YAPTIRIMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

EMRE TELCİ

İZMİR-2022

**T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKUN HEGEMONYA İLE
İLİŞKİSİ: ABD’NİN ULUSLARARASI CEZA
MAHKEMESİ’NE YAPTIRIMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

EMRE TELCİ

DANIŞMAN: PROF. DR. KEREM BATIR

İZMİR-2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Uluslararası Hukukun Hegemonya ile İlişkisi: ABD'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne Yaptırımları" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/08/2022

Emre TELCİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ULUSLARARASI HUKUKUN HEGEMONYA İLE İLİŞKİSİ: ABD’NİN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ’NE YAPTIRIMLARI

Emre TELCİ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bu çalışma uluslararası hukukun hegemonya ile ilişkilendirilebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Uluslararası hukuk mevcut hiyerarşik ilişkilerden etkilenmekte, eş zamanlı olarak da bu ilişkileri yeniden üretebilmektedir. Küresel sistemdeki baskın devlet ve ideolojiyle, uluslararası hukukun karşılıklı bir kurucu etkileşimi bulunmaktadır. Kaynaklarından, güncel vakalarına kadar uluslararası hukukta iki hegemonyanın da izi sürülebilir. Tarihsel olarak İngiltere ve kolonizasyon, güncel olarak ise ABD ve neoliberalizm hukuki sistemde ikili hegemon güçlerdir. Bu iki hegemonyanın işleyişi birbirine bağlı olsa da, her zaman aynı talepleri karşılayacakları önden garanti edilemez. Hegemon sistemin inşası gereği, genellikle ortak taleplerle gündeme gelirler. Ancak ayrıştıkları ve hatta çatıştıkları da gözlemlenebilir. Öte yandan sistemdeki bu hegemonik durum uluslararası hukukun tamamen bir aparata dönüşmesi anlamına gelmez. Uluslararası hukuk, belli bir özerkliği de içerisinde barındırır. Sistemin eşitsizliği içerisinde, karşı-hegemonik bir arayışta olan aktörlerin talepleri de uluslararası hukukta zaman zaman karşılık bulabilir. Karşı-hegemonya için verili normlara sıkı sıkıya bağlanmak yerine esnek ve stratejik bir yol izlenmesi daha pragmatik seçenektir. Güç asimetrisinin ve tarihsel faktörlerin etkisi sonuçları çoğunlukla hegemon güç lehine çevirmeye meyilidir. UCM’ye ABD’nin yaptırımları uluslararası hukukta, ABD’nin hegemonyasını kullandığı en son ve önemli olaylardan birisi olmuştur. ABD’nin uluslararası hukuk kurumlarını hegemonyasına bir tehdit olarak algıladığında, yaptırım tehdidini

kullanabilmesi, uluslararası hukukta hegemonyanın çok daha kristalize bir hal almasına sebep olabilir. Hegemonyanın bu yoğunlaşma biçimine karşı UCM'yi savunmak, kurumun kendisinde de somutlaşmış hegemonik ilişkilerden dolayı uzun vadeli karşı-hegemonik bir strateji olamaz.

Anahtar Kelimeler: hegemonya teorileri, uluslararası hukuk, UCM, Uluslararası İlişkiler, tarihsel blok

ABSTRACT

Master's Thesis

**The Relationship of International Law with Hegemony: US sanctions against
the International Criminal Court**

Emre TELCİ

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations

This study aims to reveal that international law can be associated with hegemony. International law is affected by existing hierarchical relations and can reproduce these relations simultaneously. There is a mutual constitutive interaction of international law with the dominant state and ideology in the global system. From their sources to their current cases, both hegemonies can be traced in international law. Historically England and colonization, today the USA and neoliberalism are dual hegemonic powers in the legal system. Although the operation of these two hegemonies is interdependent, it cannot be guaranteed in advance that they will always meet the same demands. Due to the construction of the hegemon system, they usually come up with common demands. However, it can be observed that they diverge and even conflict. On the other hand, this hegemonic situation in the system does not mean that international law is completely transformed into an apparatus. International law also includes a certain autonomy. In the inequality of the system, the demands of the actors who are in a counter-hegemonic search may also find a response in international law from time to time. For counter-hegemony, it is more pragmatic to follow a flexible and strategic path rather than stick to the given norms. The influence of power asymmetry and historical factors tends to turn the results mostly in favor of hegemonic power. The US sanctions on the ICC have been one of the most recent and important events in international law, in which the US used its hegemony. When the United States perceives international law institutions as a threat to its hegemony, its ability to use the threat of sanctions may cause hegemony in international law to become much

more crystallized. Defending the ICC against this intensification of hegemony cannot be a long-term counter-hegemonic strategy because of the hegemonic relations embodied in the institution itself.

Keywords: theories of hegemony, international law, ICC, International Relations, historical bloc

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
HEGEMONYA TEORİLERİ.....	4
1. TEMEL TEORİLERİN TEZLERİ	4
1.1. Hegemonik İstikrar Teorisi.....	4
1.2. Hegemonik Döngü Teorileri.....	7
1.3. Neo-gramşiyen Hegemonya Teorisi	9
2. HEGEMONYA TEORİLERİNDE KARŞI HEGEMONYA.....	13
2.1. Hegemonik İstikrar Teorisi'nde Karşı Hegemonya.....	13
2.2. Hegemonik Döngü Teorileri'nde Karşı-Hegemonya	14
2.3. Neo-gramşiyen Teoride Karşı-Hegemonya	16
3. TEORİLER ARASI DEĞERLENDİRME VE TEORİK ÇOĞULLUK	18
3.1. Teorilerin Yetersizlikleri.....	18
3.2. Teorik Çoğulluk.....	21
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
ULUSLARARASI HUKUKTA HEGEMONYA	29
1. ULUSLARARASI HUKUKTA HEGEMONYANIN KÖKENLERİ.....	29
1.1. Uluslararası Hukukta Hegemonyanın Tarihsel Kökenleri.....	29
1.2. Uluslararası Hukukta Hegemonyanın Kaynaksal Kökenleri	34
2. ULUSLARARASI HUKUKTA ABD HEGEMONYASI	37
2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Hegemonik Uluslararası Hukuk	37
2.2. Neoliberal Çağda Hegemonik Uluslararası Hukuk	41
2.3. Hegemon Devletin Uluslararası Hukukla Etkileşime Girme Biçimleri... ..	47
2.3.1. ABD'nin Uluslararası Hukuku Araçsallaştırması.....	48
2.3.2. ABD'nin Uluslararası Hukuktan Geri Çekilmesi	50
2.3.3. ABD'nin Uluslararası Hukuku Yeniden Dizayn Etmesi	50

2.3.4. ABD'nin Uluslararası Hukuku İç Hukukuyla Değişmesi	53
2.3.5. ABD'nin Kullandığı Diğer Belli Başlı Yöntemler	54
2.4. Pozitivist Hukuk-Doğal Hukuk Ayrışması Doğrultusunda Hegemonik Uluslararası Hukuk	55
2.5. Uluslararası Hukuk Hegemonyaya Mahkum Mu?	58
3. KARŞI-HEGEMONİK ULUSLARARASI HUKUK	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	66
ABD'NİN YAPTIRIMLARI ÇERÇEVESİNDE UCM'DE HEGEMONYA	66
1. UCM'NİN TARİHİ VE ÖZELLİKLERİ	66
2. UCM'NİN ABD İLE İLİŞKİSİ.....	69
3. UCM'NİN DİĞER BÜYÜK GÜÇLERLE İLİŞKİSİ	72
3.1. UCM-Rusya İlişkisi	72
3.2. UCM-Çin İlişkisi	74
3.3. UCM-AB İlişkisi.....	75
3.4. UCM-İngiltere İlişkisi.....	75
3.5. UCM-İsrail İlişkisi	76
4. ABD'NİN UCM'YE YAPTIRIMLARI VE ABD HEGEMONYASI	77
4.1. Yaptırımların Özü	77
4.2. Yaptırımlar ve ABD Hegemonyası.....	79
5. UCM VE İDEOLOJİK HEGEMONYA.....	84
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	98

KISALTMALAR

A.B.	: Avrupa Birliği
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
B.M.	: Birleşmiş Milletler
B.M.G.K.	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
D.T.Ö.	: Dünya Ticaret Örgütü
U.A.D.	: Uluslararası Adalet Divanı
U.C.M.	: Uluslararası Ceza Mahkemesi

ÖN SÖZ

Uluslararası Hukuk, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde önemli bir yer kaplasa da, genellikle nadiren üzerinde durulan, pek az eleştirilen, oldukça da az çalışılan bir alandır. Elbette ki, bunun belli başlı makul gerekçeleri de mevcut. Alanın teknik yoğunluğu, hukuk disiplinin farklı alanlarının kavramsal ağırlığı gibi meseleleri ihmal etmek niyetinde değilim. Ancak, yine de bu çalışma, uluslararası hukuka daha az teknik, daha çok Uluslararası İlişkilerci, daha da çok eleştirel bakmanın mümkün olduğunu ortaya koymak amacıyla kaleme alındı. Eksiklikleri ve hataları bana ait olsa da, tezin başarılı her bir parçası çok kıymetli bir grup insana ait.

Bu nedenle öncelikle bu çalışmayı gerçekleştirmem konusunda beni yüreklendiren ve benden desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Kerem BATIR'a; keza her birinin desteğini hissettiğim İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünün tüm değerli hocalarına, tüm mesai arkadaşlarıma binlerce kere teşekkür ederim. Ayrıca henüz lisans dönemimde, akademik ve insani yaklaşımıyla önümde model olan ve bu yaklaşımını benimsemekten onur duyduğum sevgili hocam Dr. Öğr Üye. Engin SUNE'ye çok teşekkür etmek isterim.

Elbette ki bu çalışmanın esas kaynaklarından da bahsetmek istiyorum. Kendimi bildim bileli varlıklarıyla ve doğruluklarıyla önümü aydınlatan sevgili annem Zeynep TELCİ ve sevgili babam Mehmet TELCİ'ye tüm emekleri, hiç bitmek bitmeyen destekleri, en eksik koşullarda bile mücadelenin önemini öğrettikleri için sonsuz teşekkür ederim. Yine çalışmanın en zorlu süreçlerinde hep yanımda olan, yılgınlıklarımın üstesinden gelmemi sağlayan, uzun yıllarımın biricik sahibi, müstakbel eşim Ezgi ERYILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi iletmek isterim.

Emre TELCİ

İzmir-2022

GİRİŞ

Uluslararası hukuk küresel sistemde çoğunlukla adaleti tesis eden ve sistemde düzenleyici bir rolü yerine getiren bir entite olarak algılanmaktadır. Bu algı uluslararası hukuka Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde özel bir anlam atfeder. Onun normatif yapısına vurgu yapar. Normatif yapısı, onun güç ve çıkar peşinde koşan aktörlerin ötesinde, sisteme eşitlik getirmeye çalışan tarafsız bir ulus üstü kurumsallaşma olarak görülmesini sağlar. Elbette ki uluslararası sistemde güç ve çıkar çatışmalarının devam ettiği konusunda genel bir uzlaşa bulunmaktadır. Genel olarak bu çatışmaların eşitsiz karakterine de vurgu yapılır. Uluslararası hukuk misyonunda - hiç değilse yeterince- başarılı olamamıştır. Fakat bu başarısızlık sistemde yer alan aktörlerin kendi ajandalarını takip etmelerinden kaynaklı görülür. Uluslararası hukuk en azından şimdilik bu utkuya eremese de, uluslararası sistemde adalet ve eşitlik için başvurulması gereken son sığınak olmayı sürdürecektir. Peki uluslararası hukuka dair bu mit dışında onu güç ilişkileri içerisinde başka bir yere yerleştirmek mümkün olabilir mi? Bu soruya olumlu bir yanıt vermek, uluslararası hukuku bu nahif anlayışın dışında değerlendirme imkanı vermektedir. Uluslararası hukuku sistemdeki ilişkilerde daha aktif ve kurucu bir noktada idrak etmek onun gerçek anlamını kavramak için önemlidir. Özellikle sistemin dominasyon gücü en yüksek aktörleriyle girdiği etkileşimin çıktılarını deşifre etmek özellikle ilgi çekicidir.

Bu anlamda uluslararası hukuk ile hegemonya arasında bağlamsal bir ilişki kurulup kurulamayacağını belirlemek çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Eğer bu ilişkiyi kurmak mümkünse, hegemonyanın uluslararası hukuk ile hangi biçimlerde etkileşime girdiği, hegemon aktör ve/veya aktörlerin uluslararası hukuk üzerindeki etkisinin boyutunun ne olduğu ve bu etkilerin sınırları, çalışmanın ana sorunsalını takiben cevaplanacak sorular olarak tespit edilmiştir. Uluslararası hukuk içerisinde hegemonyayı aramak doğal olarak eleştirel bir tutum gerektirmektedir. Bu çalışma da eleştirel yaklaşımını baştan sona muhafaza etmeyi amaçlamıştır. İlâveten uluslararası

hukukun eşitlik ve adalete dair normatif vaadini takip ederek, normatif bir teorik çerçeveden bakmaktadır. Eleştirelilik ve normatifiklik bu çalışmayı tanımlayan iki kilit kavramdır.

Çalışmanın hipotezi, uluslararası hukukun hegemonyayla ilişkisini tespit etmenin mümkün olduğuna dairdir. Buna göre, uluslararası hukukun inşası, kurgulanışı ve uygulanışında hegemonyanın ayrıcalıklı bir konumu işgal etmesi söz konusudur. Çalışma bu çerçevede, hegemonya ile uluslararası hukuk arasındaki ilişkinin araçsallaştırmalardan ibaret olmayan ve karşılıklı kurucu bir formatta işlediği konusunda bir yaklaşım ortaya koyabilmek niyetindedir. Uluslararası hukukla hegemonyanın uyum ve uyumsuzluklarının belirlenmesi inceleme konusudur. Yani uluslararası hukukun hegemon aktör tarafından üretilme biçimleri hipotezi doğrulamak adına ilk etapta peşine düşülen mevhum olsa dahi, uluslararası hukukun salt hegemonyanın talepleriyle şekillenen bir disiplin olmadığı tezi de çalışma boyunca takip edilmektedir. Bu çerçevede çalışma teorik tartışmalardan vaka incelemesine kadar karşı-hegemonik tutumları da incelemektedir. Hegemonyanın sistemsal ve hukuki tezahürlerinin otomatik olmadığını kabul ederek yaklaşım geliştirmek, her şeyden önce sistemin içerisindeki kapsamlı faktörleri hem değerlendirme hem de normatif anlamda göz önünde bulundurmaya gerektirdiği için derğerlidir. Çalışma bunu başarabilmek için Uluslararası İlişkiler içerisindeki hegemonya teorilerinden faydalanarak, uluslararası hukuku belli bir tarihsellik içerisinde ele almaktadır. Böylece uluslararası hukuktaki hegemonyayı anlamak için genel geçer bir hegemonya teorisi bulunup bulunmadığını anlamak da çalışmanın ikincil amaçlarından birisidir.

Çalışmanın vaka incelemesi olarak seçtiği konu ABD'nin 2020 yılında UCM'ye uyguladığı yaptırımlardır. Bu, vakanın inceleme konusu olarak seçilme sebebi, uluslararası hukukta daha önce emsali görülmemiş bir hadise olmasıyla ilgilidir. Bu sayede uluslararası hukuktaki muhtemel hegemonyanın yeni olaylar ve deneyimlerde yeniden üretilme potansiyeli sorgulanmış olmaktadır. Ayrıca bu vaka incelemesi sayesinde hegemon devletin uluslararası hukuku etkileme biçimini ve bu etkiye karşı geliştirilebilecek stratejik seçimlerin dayandığı kökleri açığa çıkarmanın mümkün olması amaçlanmıştır. Çünkü UCM'nin maruz kaldığı yaptırımlara karşı gelmek adına, bu kurumun savunulmasının karşı-hegemonik anlamda neden kısıtları

bulunduğu anlamak aynı zamanda uluslararası hukuktaki hegemonyanın geniş kapsamlı tanımına giden yolu açığa çıkarmak demek olacaktır.

Çalışmanın ilk bölümü Uluslararası İlişkiler disiplini içerisindeki hegemonya teorilerini tartışmaktadır. Bu tartışma literatürde popüler konumda bulunan hegemonya teorilerinin ve onların çeşitli varyasyonlarının temel özelliklerini ortaya koymakla başlamaktadır. Ardından teorilerin avantajları, eksiklikleri, zayıflıkları ve birbirlerini tamamladıkları noktaları belirlemekle devam etmektedir. Bu kapsamda çalışma yalnızca ana akım teorilerle sınırlı kalmayıp, yeni ve eklektik hegemonya teorilerinden de faydalanarak, daha geniş bir zeminde hegemonyayı anlama imkanlarını test etmektedir.

İkinci bölüm uluslararası hukuktaki hegemonya anlayışının hangi konseptleri içine aldığı ve nasıl yorumlanması gerektiğini açıklamaktadır. Uluslararası hukukun tarihselliği ve kaynaklarını kapsayacak biçimde hegemonyanın uluslararası hukukla ilişkisi hakkında belli bir şablon oluşturma girişiminde bulunmaktadır. Bu şablonun uluslararası hukuktaki hegemon ve karşı hegemon projeleri keşfetmek adına hangi bağlamlarda yorumlanabileceği üzerinde durmaktadır. Ayrıca ilk bölümde tartışılan hegemonya teorilerinin, uluslararası hukuk düzleminde sınanarak farklı vaka ve konular üzerindeki tutarlılıkları da bu bölümde araştırılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü kısmı, ABD'nin Trump başkanlığında UCM'ye karşı uygulamaya koyduğu yaptırımların anlamını sorgulamaktadır. Sorgulamanın bağlamsallığı için de UCM'nin kuruluş süreçlerine ve mahkemenin yargı sisteminin çalışmasına dek de tarihsel bir iz sürmektedir. İkinci bölümde uluslararası hukukun hegemonya ile ilişkisine dair oluşturmaya çalıştığı şablonu kullanarak, sadece yaptırımlar konusuyla da yetinmeyerek mahkeme içindeki farklı vakalar üzerinden değerlendirmeler yapmaktadır.

Sonuç bölümünde de çalışma temel bulgularını, hipotezlerinin tutarlılık derecesini ortaya koymaktadır. Ek olarak, yola çıkarken benimsediği hedeflere ulaşma güncesini ortaya sermektedir. Son olarak da bölüm çalışmaya sınırlar koyan faktörler üzerinde durmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEMONYA TEORİLERİ

1. TEMEL TEORİLERİN TEZLERİ

Hegemonya teorileri, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde anomali güç ilişkisini izah etmeye yarayan önemli yaklaşımlar sunarlar. Temel olarak teoriler içerisinde üç ana okulun yoğun etkisinden söz edilebilir. Bunlar, Hegemonik İstikrar Teorisi, Hegemonik Döngü Teorileri ve Neo-gramşçıyan Hegemonya teorisidir.

1.1. Hegemonik İstikrar Teorisi

Hegemonya literatürü içerisinde Hegemonik İstikrar teorisi ana akım olarak kabul edilen ve en çok çalışılan teorilerin başında gelmektedir. Teoriyi tek cümleyle özetlemek gerekirse, Hegemonik İstikrar Teorisi'ne göre, küresel sistemin belirli bir düzen içerisinde var olabilmesi hegemonya gerektirir (Keohane, 1984: 31). Yani bu teori, uluslararası sistemdeki çıkar çatışmalarının neticesinde ortaya çıkan anarşik ortam yerine aktörler arası güç hiyerarşisini tercih edilebilir görmektedir. Güç ilişkisi ve hiyerarşi, Hegemonik İstikrar Teorisi özelinde oldukça olumlu bir anlama tekabül eder. Hiyerarşik bir sistemin var oluşu, herkesin faydasına olacağı için kabul edilmek durumundadır. Böylece, düzensizlik ve sistemsizliğin sonucunda ortaya çıkan kaos ile anarşinin yerini hegemonya sayesinde istikrar ile düzen alır. 19. yüzyıldaki düşük vergili ticaret sistemi ve Bretton Woods döneminde Avrupa'da refah devleti olarak bilinen dönemlerin sırasıyla Britanya ve ABD hegemonyalarıyla ilişkilendirilmesi hegemonya için önemli birer örnektir (McKeown, 1983: 73). Böylesi dönemler

hegemon bir devlet aracılığıyla dünyadaki halkların çoğunluğu için gerekli olduğu varsayılan düzenin tesisi yanı sıra önemli ekonomik çıktılarla da ilişkilendirilir. Hegemon devletin sunduğu refah onun konumunu pekiştirir.

Hegemonik İstikrar Teorisi'nin temel vurgusu devletlerin iç siyasette sahip olduğu hiyerarşik ayrıcalığın, hegemonlar için uluslararası sahnede de söz konusu olduğu iddiasıdır. (Nexon ve Neumann, 2018: 10). Bunun Hobbes (1996)'un Leviathan'ı konumunda bulunan ulus devletin yerine, uluslararası bir Leviathan koyma çabası olduğundan bahsedilebilir. Bu damardan ilerlenildiği takdirde varılabilecek doğal sonuç, uluslararası hegemonyanın var olmadığı noktada, yeryüzünün kaos ve doğa hali durumuna döneceğidir. Uluslararası sistemdeki doğa halinin uluslararası sistemdeki karşılığı savaş, istikrarsızlık ve ticaretin çöküşüdür. Hegemon bir devletin olmadığı dönemler yeryüzü için kaosun ayyuka çıkması anlamını taşımaktadır. Teori, uluslararası sistemdeki gerilimlerin ve artan huzursuzlukların, bir hegemonun yokluğuna bağlı olduğunu savunur (Cupitt, Whitlock ve Whitlock, 1993: 43). Bu döneme iki savaşa arasında, Britanya'nın hegemonyasını kaybetmiş, ABD'nin de yeni bir hegemon olarak görevlerini henüz üstlenmemiş olduğu süreçte, küresel sistem ve ekonomideki çalkantılar örnek olarak verilmiştir (Yazid, 2015: 68). Elbette ki yeryüzünün yeniden düzene kavuşması da ABD'nin hegemon bir güç olarak sorumluluklarını üstlendiği periyotta olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan küresel sistem ABD'nin gücünün ve sorumluluklarının uluslararası alanda yerini bulması olarak ifade edilebilir.

Hegemonyanın varlığı sistematik sorunların çözümünde anahtar konumdadır. Küresel krizler meydana geldiğinde, bunu aşacak uluslararası bir örgütlenme sağlayacak anlaşmaların uygulanabilirliği de ancak bir hegemonun ödül ve ceza teşviğiyle sağlanır (Kindleberger, 1973: 84-85). Salgın, iklim değişikliği, ekonomik bunalım ve artan göç krizinin yeryüzündeki huzursuzlukları arttırdığı, bugünkü gibi dönemlerde hegemon bir devletin varlığı bu sorunların çözümü için gerekli organizasyonu sağlama kapasitesi nedeniyle bir ihtiyaçtır. Teorinin temel vurgusu bu olsa da, daha esnek görüşlerin varlığı gözlemlenebilir. Keohane (1984: 43)'a göre hegemon devletin desteğiyle oluşturulan kurumların etkisiyle, artık hegemon bir devletin var olmadığı koşullarda küresel iş birliği ve uyumun devam etmesi mümkündür. Bu sayede hegemonik istikrar tezinde, hegemon devlete duyulan ihtiyaç

yerine kurumlara özel bir önem atfeden görüş ortaya çıkmıştır. Böylece güncel olarak hegemon bir devletin var olmadığı öne sürülse dahi, istikrar ve düzen sağlayacak başka aktörler devreye girmektedir. Bu bağlamsallık çerçevesinde, küresel sistemde 1970'lerden itibaren meydana gelen değişikliklerin sonuçları ve kurumsal örgütlerin rollerinin artması hegemon devletteki gücün azalmasıyla ilişkili olarak ele alınabilir. Çoğunlukla neoliberalizm olarak bilinen, ekonomi ve ticarete kurumların özerk anlamda ağırlık kazanmaları, Hegemonik İstikrar Teorisi'nin devlet hegemonyasının yerini alabilen aktörleriyle örtüşmektedir. Teoride vurgulandığı gibi, hegemon devletin iradesi altında kurgulanan kurumlar hegemonun varlığı altında oluşturulduktan sonra, varlığını onun bulunmadığı zamana taşır. Doğal olarak bu, yeryüzünün çok eski bir fenomeni değildir. ABD hegemonyasının varlığında cisimleşen kurumlardan önce, herhangi bir dönemde hegemon devletin kalıcı bir kurumsal yapı inşa edememiş olduğu bilinmektedir. Britanya'nın hegemonyasının zayıfladığı dönemde kurulmasında öncü olduğu Milletler Cemiyeti, ne barış, ne refah ne de düzen üretebilmek konusunda başarılıydı.

Hegemonik istikrar tezinin iki farklı versiyonu bulunmaktadır. (Webb ve Krasner, 1989: 184). Kindleberger'in bizzat kurucusu olduğu kabul edilen hegemonik istikrar tezinde temsil ettiği bir kutup mevcuttur (Mastanduno, 2019: 483). Bu Kindleberger gibi daha liberal yazarların temsil ettiği kutubun hegemonya ile ilgili vurgusu, hegemonun yeryüzüne açık bir ticaret yoluyla ekonomik refah sağlamasına dairken; Gilpin ve Krasner gibi daha realist bakış açısına sahip olan teorisyenler hegemonun devlet gücü ve ulusal güvenlik sağlaması gibi konular üzerinde dururlar. (Webb ve Krasner, 1989: 184). Kinddleberger ve Gilpin'in bu iki ayrı tandanstan ilerleyen teorisinin sesini ana akım teoriler arasında duyurmasını sağlayan kişi Keohane olmuştur (Gavris, 2019: 1).

Hegemon devlet -ve eğer o yoksa kurumlar- tüm uluslararası sistem için bu gerekli çıktıları tek başlarına üretebilirler mi? Elbette ki uluslararası kurumlar ve örgütlenmeler, tek bir hegemon devletin başardığından daha geniş alanlarda ve konularda etki kurma şansına sahip olurlar. Ancak bölgesel bazda, daha fazla etkinlik sağlamak için başka devletlerin kullanılması da söz konusu olabilir. Bölgesel güçler, bu saik doğrultusunda bölgesel istikrarın sağlanması için yerel bir hegemon gibi çalışabilirler. Güney Afrika'da ALBA ve UNASUR gibi bölgesel örgütlenmelerde

Venezüela ve Brezilya'nın böyle bir lider ülke rolünü üstlenmesi amaçlanmıştır (Alvarez, 2021: 70-1). Benzer şekilde 21. yüzyılın ilk 10 yılında oldukça aşına olunan ve ABD ile AB'nin desteğini alan Türkiye'nin Orta Doğu'da model bir ülke olarak bölgesel istikrara katkı sağlaması projesi de yine bu anlayışla ilişkilidir. Güneydoğu Asya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden ABD hegemonyası, Trump döneminde Asya'dan uzaklaşma politikasıyla birlikte zedelense de, müttefik ülkelerin bölgede onun politikalarını sürdürme gayreti sayesinde bölgedeki istikrar korunmuştur (Purwanti, 2021: 141-2). Böyle örnekler, hegemon devletin sağladığı istikrarın bölgesel olarak da benzer çıktıları üretme kabiliyetine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Özellikle son örnek Keohane'in ortaya koyduğu hegemonya sonrası istikrarın mümkün olduğu tezini destekler niteliktedir.

Hegemonyanın kurumsallaşması yalnızca örgütler yoluyla yapılmaz. Özellikle klasik anlamda ittifaklar da hegemon devletin kendi çevresinde örgütlediği kurumsallaşmalar olarak öne çıkabilir. Britanya hegemonyası döneminde, dönemsel olarak Portekiz, Hollanda ve hatta zaman zaman Fransa ve Rusya gibi ülkeler Britanya'nın müttefikleri konumunu devralmış ve uluslararası alanda onun sağladığı istikrarı belli oranda yeniden üretmişlerdi. ABD hegemonyası da uluslararası kurumların yanı sıra yine başta Avrupa'dan olmak üzere, müttefiklerinin desteği sayesinde gücünün zirvesinde olmadığı koşullarda dahi benzer etkilere sahip olabilmektedir. Güneydoğu Asya'dan Japonya ve Güney Kore, Güney Amerika'dan Brezilya gibi ülkeler çoğunlukla istikrarlı olarak ABD'nin hegemonyasına başka coğrafyalardan katkı sunan müttefikleri konumunu muhafaza etmişlerdir.

1.2. Hegemonik Döngü Teorileri

Hegemonik Döngü Teorileri tabiri, en temel haliyle, küresel sistem içerisinde döngüsel olarak bir hegemonun ortaya çıktığını savunan ve bu hegemonun sistemsel olarak belirleyici konumu devraldığını ifade eden bir teori grubu için kullanılmaktadır (Kim ve Gates, 2015: 220). Hegemonik Döngü Teorileri'nin içerisinde birden çok varyant bulunmaktadır. Bu teorilerden Organski'nin güç geçisi olarak bilinen tezi, temel hatlarıyla endüstrileşmiş bir devletin liderliği üstlenerek, çoğunluğun rızasını da sağlayacak biçimde tüm sistemi domine etmesinin ve bu sistem içerisinde yeni endüstrileşen ve kurulu sistemden memnun olmayan bir devletin meydan okumasının

sonuçlarına odaklanmaktadır (Organski, 1968: 376). Organski'nin teorisi tekrarlayan döngüler halinde hegemon güçlerin yeryüzüne hükmetme süreçlerindeki dönüşümü anlatır.

Organski gibi, teorik anlamda hegemonların küresel sistemde birbirini tekrar eden biçimde ortaya çıktığını savunan bir diğer görüş Modelski tarafından ortaya atılmıştır. Modelski (1987: 217-220) yeryüzünde Portekiz, Hollanda, Britanya ve ABD'nin sırayla birbirlerinin yerini alan hegemonlar olduklarını öne sürmüş, bunu yapabilme nedenlerini coğrafi, ekonomik, toplumsal ve stratejik unsurlardan kaynaklanan ortak belli özelliklerle açıklamıştır. Paul Kennedy (2009), kapsamlı çalışmasında hegemonyanın 16. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da cisimlenmesinin temel sebebini, dünyanın diğer bölgelerine göre Avrupa'nın büyük bir imparatorluk tarafından kontrol altında tutulmayıp çoğulcu yapısını sürdürmesi olarak nedenselleştirmiştir.

Modelski'nin *uzun döngü teorisi* olarak bilinen yaklaşımına göre, diğer faktörler bir yana devletlerin hegemon aktör konumuna ulaşmalarının olmazsa olmazı denizdeki etkinlik ve donanmanın gücüdür (Modelski ve Thompson, 1988: 4). Bu çerçevede (Harkavy, 1999) iki kutuplu dünyadaki lider devletler ABD ve SSCB'nin de İkinci Dünya Savaşı sonrasında eski sömürge, yeni ulus devletlerle giriştikleri geniş çaplı ittifaklar ve iş birlikleriyle önemli üslere sahip küresel bir deniz gücü olma yolunu seçtiklerini söylemektedir. Hegemonya mücadelesine girmiş ve başarısız olmuş devletler hep karada daha aktif rol oynamalarıyla ilişkilendirilmiştir (Modelski, 1987: 226). Modelski'nin hegemonyayı araştırırken, özellikle deniz hakimiyeti için gemi sayıları gibi konularda yoğun bir nicel ve istatistiki araştırma işine girdiği gözlemlenmektedir (Keenes, 1993: 145).

Hegemonik Döngü Teorileri'ni, daha rafine hale getiren ve belli oranda mekanik bir işleyişten çıkarmayı başaran kişi Wallerstein olmuştur. Onun kurucusu olduğu Dünya Sistemleri Teorisi diğer hegemonik döngü teorisyenlerine göre çok daha nitel gözlemlere dayanarak inşa edilmiş tarih, coğrafya ve sosyolojinin iç içe geçtiği bir kuramdır (Martínez-Vela, 2001: 1). Wallerstein da Modelski'nin uzun döngülerini kabul ederek, hegemonyanın bir devletten diğerine uzun döngüler halinde geçtiğini varsaysa da, yalnızca Hollanda, Britanya ve ABD'nin dominasyonlarını göz önünde tutarak Portekiz'i dışarda bırakmaktadır (Harkavy, 1999: 943). Bu teori yalnızca

devletin sistem üzerindeki dominant gücünü vurgulamaz. Aynı zamanda sistemseller olarak yeryüzünü belli görevler çerçevesinde böler. Dünya Sistemleri Teorisi'nin en temel prensibi tahakküm etme gücüne sahip gelişmiş bir merkez, sömürülen yoksul bir çevre ve aynı anda çevreyi sömüren ve kendisi de merkez tarafından sömürülen bir yarı çevre arasındaki ayrışmaya dayanmaktadır (Hopf, 2013: 320). Wallerstein (1974: 401) on yedinci yüzyılın ortaları itibariyle dünyanın, Avrupa'da ortaya çıkan merkez ülkeler ile dış coğrafyalarda ortaya çıkan çevre ülkeler arasındaki ekonomik tahakküm ilişkisi neticesinde biçimlendiğini öne sürmektedir. 17. yüzyılda Hollanda, 19. yüzyılda Britanya ve 20. yüzyılda ABD hegemonyası sistemin belli dönemlerde hegemon devlete duyduğu ihtiyaç nedeniyle, bu görevi üstlenmiş aktörler olmuşlardır (Wallerstein, 2018: 107). Yarı-çevre konumundaki ülkelerin sistemin içerisinde, hem üstlendikleri işlev merkez ile çevre arasında orta bir noktadadır, hem de çevre ülkelere göre sahip oldukları görece avantajlar nedeniyle sisteme doğrudan eleştirel yaklaşmazlar (Wallerstein, 1974: 405). Böylece sistemin kendisini yeniden üreten unsurlar hegemon devlet ve merkez ülkelerle sınırlandırılmamış olur. Yarı-çevredeki devletler de bu üç farklı grubun hiyerarşisinde sistemseller devamlılıktan yana bir tutum takınırlar.

1.3. Neo-gramşiyen Hegemonya Teorisi

İki savaş arası dönemin yükselen milliyetçiliği ve güç kazanan faşist ideolojilerin gölgesinde İtalyan marksist Gramsci'nin yaptığı çalışmalar, ardından gelenlerin mikrodan makroya doğru bir küresel politika analizi yapabilmelerinin önünü açmıştır. Gramsci, marksist literatürde büyük ölçüde *kaçınılmaz* olarak beklenen Avrupa'daki devrimlerin niçin gerçekleşmediğini açıklamak ve gerçekleşme yollarını ortaya koymak arayışındaydı. Gramsci'nin hegemonyası hem kendi güncelinin siyasal iklimini anlamlandırmada bir kaynak olmayı başarmışken hem de zamana yenilmeyen biçimde küresel anlamda bir hegemonik gerçeklik üzerinde çalışma zemini sağlar.

Teorinin temeli hem baskın entitenin çalışma prensiplerini hem de onu ortadan kaldırma koşullarını analiz eder. Neo-gramşiyen hegemonya teorisinin en önemli özelliği determinizmi reddeden; ekonomiye, siyasete ve sivil toplumun her birine belli bir özerklik atfeden yapısıdır (Burnham, 1991: 77). Neo-gramşiyen hegemonyayı uluslararası ilişkiler literatürü içerisinde değerlendirerek, hegemonyayı salt asimetrik

güç ilişkilerine bir referans olarak kullanılmaktan çıkarmak mümkün olmuştur (Dirzauskaite ve Ilinca, 2007: 1). Gill (1986: 207)'in bahsettiği gibi, hegemonya zor ve rıza aygıtlarının birlikte kullanımını içeren bir dominasyon biçimidir.

Neo-gramşiyen hegemonya analizinin en önemli ve özgün katkısını *tarihsel blok* kavramı aracılığıyla verdiği söylenmelidir. *Tarihsel blok* devlet-toplum, ulusal-uluslararası, baskın-madun güçler arasındaki hegemonik ilişkilerin kaynağı konumundadır (Saul, 2012: 328). Hegemonyada *tarihsel blok* üç farklı seviyede vuku bulur ve bunlar sosyal kuvvetler, devlet formasyonları ve dünya düzenleri olarak sıralanır (Cox, 1981). Sosyal kuvvetler, tüm toplumsal ilişkilerin üretim biçimlerinin neticesinde ortaya çıkarken; devlet formasyonları sivil ve siyasi alanın bütününden oluşan farklı devlet biçimlerini ele alır (Bieler ve Morton, 2004: 87-8). Dünya düzenleri ise küresel alanda istikrar ve çatışmaların meydana geldiği alan olarak, hegemonyanın evrensel hale geldiği yerdir (Bieler ve Morton, 2004: 87-8). Cox (1983)'un görüşüne göre küresel hegemonyanın oluşumu, ulusal çapta bir sınıf tarafından kurulan hegemonyanın uluslararası ölçeğe genişlemesiyle mümkün olmaktadır, hegemonyanın aktarımı ve ulusal düzeyden küresel dünyaya taşınımı, sosyal güçlerden, devlet biçimlerine ondan da dünya düzenlerine varacak biçimde gerçekleşir. Hegemonyadaki bu dışa tezahürün, toplumsal ve ekonomik ilerlemeleriyle dikkat çeken endüstrileşmiş ülkelerden gelmesi beklenmektedir (Cox, 1983). Böylece bu üç etkinlik alanı mikrodan makroya doğru bir geçiş sunarak, yerelde başlayan hegemonyanın, küresel bir noktaya varmasıyla sonuçlanmalıdır. Bu sayede yalnızca devleti merkezine koyan görüşleri reddeden teori, çok daha yapısal ve kökten bir modelle sistemi anlamaya çalışır. İnşa edilen tarihsel bloğun karakteri kapitalist birikim mantığına ve sermayenin yeniden üretim biçimine uygun biçimde yaratılarak hegemonyanın tamamlayıcı noktasını oluşturur (Saul, 2012: 330).

Gramsci'nin fikirlerinden yola çıkan bir hegemonya teorisini uluslararası ilişkiler literatürüne dahil eden ilk yazar olduğu kabul edilen Robert Cox (1983: 172), uluslararası hegemonyanın en önemli unsurlarından birisi olarak uluslararası örgütleri görmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi, uluslararası örgütler, Keohane'in teorisinde hegemonik istikrar sağlayıcılar olarak dikkat çekmekteyken neo-gramşiyen yaklaşımda da bu örgütlerin önemleri farklı bir bakış açısıyla vurgulanmaktadır. Bu örgütlerin örneğini oluşturan Üçlü Komisyon, NATO, IMF gibi örgütler bu anlamda

hem uluslararası hegemonyanın tarihsel bloğu tarafından üretilmiştir hem de uluslararası hegemonyanın devamı için gerekli politikaları ve rızayı üretir (Gill, 1986: 215). Üretim biçiminin sağladığı zemin üzerinde gerçekleştirilen hegemonyanın inşası ve korunması uluslararası örgütlere teslim edilmiş olur. Hatta uluslararası örgütler, neo-gramşiyen hegemonya teorisinde, hegemonyayı koruyan sigorta gibi bir işleve sahiptirler (Dirzauskaite ve Ilinca, 2007: 33). Onun sorgulanmasına, tehdit edilmesine ve zaaflarının ortaya konmasına karşı uluslararası örgütler hem ortaya çıkan tepkileri soğurur, hem de sistemin meşruiyetini vurgularlar. Bu örgütlerin meşru kabul edilmiş gücü, askeri bir güç kullanımına ihtiyaç duymaksızın hegemon devlet ve ideolojinin konforunu sağlar. Ancak bu durum uluslararası örgütlerin doğrudan maşa halinde kullanıldığı anlamını taşımaz. Yalnızca uluslararası tarihsel blok içerisinde inşa edilmiş ya da ona uygun biçimde dönüştürülmüş örgütlerin kararlarının hegemonyanın ruhuna uygun alındığı ifade edilmiş olur. Neo-gramşiyen teoride, bu örgütlerin içerisinde yer alarak, tarihsel bloğu fikirsel anlamda örgütleyen ve sağlamlaştıran *organik entelektüeller* olarak tanımlanan aydınlar da bulunmaktadır (Gill, 1986: 211). Bu entelektüeller, sistemin içinde var oldukları koşulları yeniden üretecek ideolojik ortamın oluşumunda görev alırlar. Yani aslında bu noktada makul olanın ne olduğu, uluslararası düzen tarafından hangi biçimlerde belirlenmektedir sorusu gündeme gelmektedir.

Neo-gramşiyen teoride, hegemonyanın, zorlama ve rızanın bir kombinasyonu olarak ortaya çıkması, onun kendi dünya görüşünü insanlığa dayatması yerine hem egemen hem ezilen toplumsal güçleri kapsayan bir *ortak duyu* oluşturmasını gerektirir (Dirzauskaite ve Ilinca, 2007: 31). Bu ortak duyu, politik olandan gündelik olana makul olanın çizgilerinin çekilmesidir. Bu tek taraflı işleyen bir süreç değildir. Hegemonik bir projenin başarıya ulaşması için koşulların gerektirdiği biçimde ortak bir duyu ile uyum yakalaması gerekmektedir (Hopf, 2013: 323). Hangi norm ve duyarlılıkların öncelik kazanacağını, hangi sosyal gerçeklerin temel belirleyen olacağını uzlaşısı karşılıklı bir etkileşimle belirlenir. Ne hegemon strateji, ne de yapısal gerçeklikler tek başına belirleyen olamaz. Küresel sivil toplum içerisinde ivme kazanan hassasiyetlerin ve gündemlerin hangisinin makul sorunlar olduğu ve bunlara ne gibi çözümler aranacağı hegemon ideoloji tarafından biçimlendirilir. Fakat burada vurgulanması gereken önemli bir husus, hegemon ideolojinin de gündemin farklı

dinamiklerinden etkileneceğidir. Hegemonya kendisini sürekli olarak yeniden üretirken, farklı gündemlerin etkisi, onu uyuma zorlar. Bu uyumu, hegemonya kendi sağlamlığı ölçüsünde yapısına uygun hale getirerek, makul olanın savunucusu konumuna geçmeye çalışır. Makul düşüncenin ve rasyonel algının objektif bir tanımını yapmak mümkün olamayacağı için bunlar oldukça muğlak, politik ve ideolojik mevhumlardır. Bu noktada da, siyasal uyumun, sosyal uyumla birlikte en üst seviyede kendisini ifade etmesi sağlanır. Hegemonik olan ideolojinin kendisini sürekli olarak yeniden üretme zorunluluğu açıkken, ideolojinin çalışma prensibi gereğince toplumun içerisindeki sıradan kişiler, tabi olmaları arzulanan *esas özne* olan hegemonya–ve onun toplumun içerisinde işleyen aygıtları- tarafından birer alt özneye dönüştürülerek *uyuma* çağrılırlar (Althusser, 2019: 12-13-81). Hegemonyanın elde tutulması makul olanın sınırlarını çizen ideolojik araçlara sahip olmakla ilişkiliyken, eğitim özellikle kitlesel anlamda uyumu sağlamanın en önemli belirleyen öğelerinden birisidir (Althusser, 2019: 39-53-63). Bu bağlamda özellikle sosyal bilimler alanlarında Amerikan ekollerini daha çok takip etmeye başlayan eğitim sistemleri, tüm toplumların benzer konulara benzer eğilimler göstermesi konusunda önemli bir işlevi yerine getirirler (Haney, 2008: 233). Benzer şekilde medya da kitlesel bazda, eğitim gibi ideolojik sınırlar çizmeye yarar (Çoban, 2018: 2). Robinson (1999: 308) kitlesel etkiye sahip görsel medya organlarının, uluslararası konularda halkın rızasının üretiminde önemli rol oynadıklarını öne sürmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte sosyal medyanın da bu konudaki etkisi hissedilir olmuştur. Sosyal medya aracılığıyla küresel olaylar, aynı anda yeryüzünün her yerinde benzer duygu ve algıların imal edilmesinde belirleyici olurlar. Örneğin, Arap Baharı esnasında, sosyal medya, devrimlerin yaşandığı ülkelerde toplumsal örgütlenme platformu işlevi görürken, yeryüzünün birçok yerinde eş zamanlı olarak bu devrimlerin eleştirilebilir tüm özelliklerinin göz ardı edileceği bir ideolojik uyumlaştırma aracı olarak çalışmıştır. Benzer şekilde, Rusya ile Ukrayna arasında başlayan savaşta, Rusya'nın işgalciliği ve yayılmacılığına dair başlayan eleştiriler, bir anda farklı nitelikler kazanmaya başlamıştır. Rus edebiyatçılar, sanatçılar, sporcular bir anda büyük bir cadı avının nesneleri haline dönüştürülmüştür (Reucher, 2022). Irkçılık ve histerinin güdümünde, bir anda, makul olanın ve ortak duyunun sınırları önceden tahayyül edilmesi zor bir noktaya çekilmiştir. Sosyal medya elbette ki, geleneksel medyaya göre

çok sesli yapısıyla hegemon güç tarafından araçsallaştırması daha zor bir mecradır. Fakat, olağanüstü şartlar dahilinde, bu çok sesli yapı, yanıtlanması ve yanlışlanması daha güç bir kakafoni halinde hegemonik bir yapıya evrilmeye de müsaittir.

Ayriyeten, Neo-gramşiyen teori içerisinde değerlendirilebilecek, Hardt ve Negri (2013)'nin İmparatorluk yaklaşımı ise, hegemonyayı tamamen devletlerin dışında araması nedeniyle farklılaşır. Bu yaklaşımın temel tezi, hegemon gücün ulus-üstü bir nitelik kazanmış olmasına dairdir.

2. HEGEMONYA TEORİLERİNDE KARŞI HEGEMONYA

Hegemonyanın işleyişinde olduğu gibi sona erişine dair de birçok teorinin söyleyecek sözü vardır. Hegemonyanın ortadan kalkması, hegemonya teorilerinde doğal bir netice ya da bir arayış olarak ortaya çıkar.

2.1. Hegemonik İstikrar Teorisi'nde Karşı Hegemonya

Beklenebileceği gibi hegemonik istikrar teorisyenleri, hegemon devlette meydana gelen düşüşün sistemsal çıktılarının istikrarsızlık, güven ve refah kaybı olması yönünde görüş bildirmeye eğilimlidirler. Hegemon devletin kendi yarattığı sistemin devamı için harcadığı çaba, onun kendi gücünden götürmesi, neticesinde, hegemon devlet giderek zayıflamaya mahkumdur (Ripsman, 2004: 133). Hem Britanya hem de ABD hegemonyasının bu zayıflığı sistemdeki gerginliklerin ve çatışmaların artmasıyla görünür hale gelmiştir. Son yıllarda meydana çıkan küresel bazdaki gelişmeler, tıpkı Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki günlere benzetilebilir. Böylece ABD ve Britanya hegemonyalarının yok oluşları arasında benzerlik kurmak mümkün olabilir. ABD'nin ekonomik anlamda başka ülkeler tarafından tehdit edilebilir pozisyonda olması gibi sonuçlar bu çerçevede ABD hegemonyasının azalma eğilimi gösterdiği yönünde anlayıştan kaynaklanmaktadır. Teoriye göre genellikle, bir hegemonyanın düşüşü, diğerinin ise ortaya çıkacağı an, hegemon güçte meydana gelen, hegemon devletlikten uzaklaşma gibi endişeler neticesinde önemli çatışmalarla meydana gelir (Gilpin, 1981: 239). Bu çatışmaların hegemonya için fiili bir savaş olarak ortaya döküldüğü tezi, teoride yaygındır. Otuz Yıl Savaşları, Yüzyıl Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı gibi savaşlar bu nitelikte değerlendirilirken, teorisyenler

Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı büyük yıkımın ve nükleer çağın etkisiyle yeni bir hegemonik savaşın mümkün olmayacağını öngörmüşlerdir (Gilpin, 1981: 435-8)

Dünya sisteminde 1970'li yıllar önemli değişim yıllarıdır. Bu dönemden sonra ABD hegemonik konumunu İkinci Dünya Savaşı sonrasında olduğu haliyle devam ettiremez hale gelmiştir. Sistem içerisindeki bunalımlar ve rahatsızlıklar bu dönemden itibaren artma eğilimi göstermektedir. Fakat nihayetinde küresel sistem, belli değişikliklerle, hiyerarşik biçimini korumakta ve belli bir istikrarla ekonomik yapı işlemeye devam etmektedir. Öyleyse Keohane (1984: 31)'in hegemon devlet konumunu kaybettikten sonra da sistemin uluslararası rejimler aracılığıyla istikrarlı kalması düşüncesi bu teori içerisinde başka bir kapı aralamış olur. Hegemonik devletin var olmaması korkulacak bir şey olmaktan çıkar. Kurumsallaşmış uluslararası örgütlenmeler istikrarın ve düzenin savunuculuğunu yapmaya devam ederler. Ikenberry (2011: 358-9)'nin de ifade ettiği gibi, ABD'nin hegemonyasının tek başına devam ettirmek yerine var olan liberal kurumlarla ve liberal partnerleriyle birlikte sorumlulukları paylaşarak liderlik rolünü üstlenmesi dönemin şartlarına daha uygundur.

2.2. Hegemonik Döngü Teorileri'nde Karşı-Hegemonya

Hegemonik döngü teorisyenleri hegemonyanın belli aralıklarla başka devletler tarafından ortaya çıktığını savundukları için hegemonyanın düşüşü konusu onların özel olarak ilgilendikleri meselelerin başında gelmektedir. Mevcut hegemonyaya karşı bir aktörün gücünü arttırdığı noktada verili sistemde revizyon talebinde bulunması beklenir (Kennedy, 2009: 264). Modelski (1987)'ye göre, bu revizyonist devletin, hegemon devlete meydan okumasının sistematik sonuçları uluslararası ilişkilerin en temel niteliğini oluşturur. Hegemonik döngü böylece hegemon olma mücadelesinin de bir döngüsü biçiminde gelişir. Hegemonik İstikrar Teoremi'nde rastlanan hegemonik savaş anlayışına burada da rastlamak mümkündür. Özellikle hegemonik döngü teorisyenlerinden Organski (1968), nükleer çatışmanın gündeme gelebileceği bir hegemonik savaşın gerçekçiliğini koruduğunu iddia etmektedir.

Wallerstein'ın Dünya Sistemleri Tezi ise, hegemonyayı devam ettirmek için harcanan üst düzey askeri ve ekonomik çabanın hegemon devlette çöküşler

yaratacağını, bu çöküşlerin zayıflığı içerisindeki hegemonun sonunun ise siyasi bir kriz ile geleceğini vurgulamaktadır (Wallerstein, 2018: 109). Hegemonik savaştan ziyade siyasi krizler neticesinde gücünü kaybeden hegemonya fikri, baskın devletin ekonomiden siyasi alana yayılan bir etkileşim biçimiyle sistemi domine ettiğini de ifade eder. Dominasyonun yıkılışı için kaba kuvvet kullanımı gerekli bir özellik değildir. Yeni bir hegemon devletin ortaya çıkışı da elzem bir unsur değildir. Hegemonyanın başka bir devlete geçişi oldukça uzun sürebilir, çünkü sistem için esas olan hegemon devletin varlığı değil verili haliyle devam etmesidir (Wallerstein, 2018: 109).

Hegemonik Döngü Teorileri içerisinde, Wallerstein'ın teorisi, yeni bir hegemon devlet adayının meydan okumasından ibaret bir karşı-hegemonik duruşla sınırlı kalmayarak ayrışır. Sistemin işleyişinin olumsuz etkilerini tecrübe eden diğer aktörlerin tepkileri de hegemon devletin gücünü sınamaya başlar (Wallerstein, 2018: 148). Bu aktörler münferit girişimlerle ya da bütünleşik ittifaklarla, hegemon devlet aleyhine bir tutum takınırlar. Bu tutumun eylem ya da eylemsizlik bazlı olabilmesi mümkündür. Hegemon devlete karşı açık bir kurumsallaşma ya da muhalefet bir seçenek olabileceği gibi onunla iş birliğini reddetmek ya da azaltmak da izlenebilecek bir yoldur. Hegemonya karşıtlığı tek başına bu aktörleri birbirlerinin doğal müttefiki konumuna getirmez. Hegemonya karşıtı hareketlerin özneleri olabilecek devletler, sınıflar ya da kimlikler kendi problemlerini sistemin zorunlu çıktısı olarak sunarak diğer eğilimleri dışlama davranışı geliştirebilirler (Wallerstein, 2018: 127). Çevre ülkelerde sistemin madunu konumundaki devletler de; merkez, çevre, yarı çevrenin üçünde de sınıfsal konumları gereği hayatını güçlkle idare eden kitleler de; eğlence endüstrisinde üst düzey maddi yaşam koşullarına sahip olup da kimlikleri yüzünden ayrımcılığa maruz kalan insanlar da hegemonyadan rahatsızlık duyabilirler. Bu gruplara mensup aktörler, hegemonya karşıtı bir pozisyona sahiptirler fakat öz rahatsızlıklarının sistemin gerçek problemi olduğu teamülüyle hareket ederler. Kendi ajandaları gereği, kendilerine yönelik dışlayıcılığın, yok edilmesi gereken ilk sosyal ilişki biçimi olduğu algısına sahiptirler. Bu aktörler arası kurulabilecek ittifakların çok güçlü bağları olması kolay değildir. Bu noktada hegemon ideoloji bu ayrımdan faydalanarak kendisini yeniden üretme şansına sahip olabilir. Özellikle kimlik konusunda artan duyarlılık ve hareketlerin sistemin içerisinde daha fazla yer bulması

ve hegemonya projesine dahil edilmesiyle, sınıf-kimlik ittifakının zayıflatılması süreci izlenebilir.

Hegemonyanın sona ermesi, zamanın ya da sistemin dış faktörlerinin etkisiyle gerçekleşebilir. Fakat hegemonyanın zamansal bir döngü içerisinde sürekli olarak bozulup yeniden kurulacağını iddia etmek bu teorilerin fazlasıyla deterministik bir tutum içerisinde tespitlerde bulunmalarına neden olmaktadır.

2.3. Neo-gramşiyen Teoride Karşı-Hegemonya

Karşı hegemonyayı merkezi hedefi olarak belirlemiş olan Neo-gramşiyen yaklaşım özellikle çok daha detaylı ve incelemeye değer anlatılar sunmaktadır. Cox (1981: 128)'un her teorinin normatif bir amacı olduğunu öne sürerek, teorileri saf ve tarafsız birer rehber olma konumundan çıkarması çok değerlidir. Neo-gramşiyen yaklaşım da, açıklayıcı gücünün yanında normatif olarak karşı-hegemonyanın oluşumu adına var edilmiştir. Bu yüzden de hegemonyanın sona ermesiyle ilgili, başvurulabilecek en önemli teorik kaynak durumundadır. Neo-gramşiyen yaklaşımın vurgulayacağı nokta açıkça, hegemonyanın sosyal kuvvetlerin değişimiyle ilişkilendirilebilecek bir süreçle sona ereceği olacaktır (Cox, 1981). Gramsci'nin belirttiği gibi hegemonyadaki kriz, bir devlet içinde sosyal gruplar ve siyasi liderler arasındaki ayrışma belirginleştiğinde ortaya çıkar (Cox, 1983). Bu aslında tarihsel bloğun ortadan kalkması demektir. Tarihsel blok işlevini yerine getiremez hale geldiğinde hegemonya bilindik formatıyla çalışmaya devam edemez. Neo-gramşiyen yaklaşıma göre hegemonyanın ortadan kalkması sivil toplum ile devletin oluşturduğu iç içe geçmiş bütünsellikte, sivil toplumdan gelişip devlete varacak bir projedir (Cox, 1983). Yani karşı hegemonyanın kurulması da bir tür hegemonya kurma işidir. Karşı-hegemonik özne kendi projesini ortaya koyduğunda, ortaya çıkacak nihai hedefini de belirtmiş olacaktır. Hegemonun düşüşüne, yeni değerler, yeni normlar, yeni bir ortak duyu ve yeni bir hegemonya sağlayan karşı-hegemonik projelerin yükselişi eşlik etmelidir (Antoniades, 2008: 9). Hegemonyayı yıkmak aynı zamanda onun yerine yenisi koymak anlamına gelmektedir. Onun yerine konacak hegemonya da yine karşı hegemon projenin öznesi ile doğrudan ilgilidir. Sosyal kuvvetlerin işlediği yer olan sivil toplum, karşı hegemonyanın sosyal kuvvetlerinin de ortaya çıkacağı alan olmak zorundadır. Bu noktadan başlayacak hegemonya değişimi, devletin içinde de aynı

biçimde güçlenmektedir. Hegemonyanın kurulduğu yerin aynı biçimde onun yıkılacağı ve yerine yenisinin konacağı yer olması beklenmelidir.

Saull (2012: 335-6)'a göre, ABD'nin hegemonyasını başka bir devletin devralması için, hakim üretim biçiminin maddi mantığında başlayan bir krizin, tarihsel bloktaki ilişkilerin yeniden üretimindeki zayıflıklarını arttırması gerekmektedir. Buna eşlik edecek olan ise başka bir kapitalist devletin yapacağı alternatif sosyoekonomik, kültürel, siyasal, kurumsal ayarlamalarını uluslararasılaştırarak, adapte etmesi ve kapitalist bölgelerin majör bölgelerince kabul ettirerek yeni bir tarihsel blok için temel oluşturması beklenmelidir (Saull, 2012: 355-6). Görüldüğü üzere hegemonyanın ortadan kalkması için yeni bir tarihsel bloğun örgütlenmesi beklenmektedir. Bunun için karşı hegemonyanın eyleme geçeceği form neo-gramşiyen teoride *mevzi savaşı* diye tanımlanan mücadele biçimiyle açıklanır (Cox, 1983: 165). *Mevzi savaşı* ile uzun süreli ve stratejik bir tutum kastedilmektedir. Bu sayede, hegemonyanın yok oluşunu beklemek yerine buna dair bir pozisyon almak gerektiği vurgulanır. Bu da tarihsel olarak hegemonyanın ortadan kalkmasının kendiliğindenciliğine karşı bir bakış açısı getirmektedir. Hegemonyayı ortadan kaldırma niyetindeki özneler, ortaya çıkan krizlerin içerisinde ona meydan okuyacak bir kapasitede değilse hegemon ideolojiyi tehdit eden yönleri törpülenerek ona uyumlu hale getirilebilirler.

Neo-gramşiyen hegemonya yaklaşımı, marksist literatür içerisinde geliştiği için karşı hegemonik normatif arayışı da ezilen işçi sınıfının iktidarı ele almasını sağlayacak koşulları teorize etmek adınadır. Ancak bilindiği gibi Sovyetler Birliği yıkıldıktan, tarihin sonu ilan edildikten ve eski komünist rejimlerin tamamı kriminalize edildikten sonra bu karşı-hegemonya projesinin amaca hizmet etmesi çok erişilebilir bir misyon değildir. O yüzden de doğrudan enternasyonalist bir sınıf perspektifiyle, küresel bir sivil toplumdan yükselecek bir karşı hegemon projeye dair yapılan çalışmalar uzun vadeli normatif bir gündeme sahip olsa da, aktüel durumla ilgili daha pratik direniş imkanları üzerinde durulmaktadır. Bu yüzden neo-gramşiyenizm geleneğin içerisinde gelişmiş bazı teorik fraksiyonların da karşı hegemonya arayışlarında farklı özne arayışları çarpıcıdır. Mouffe ve Laclau (2001: 21)'nin sınıf yerine kimliği koyarak çok daha kapsayıcı bir özneyi hegemonyanın karşısına dikmeleri bu biçimde izlenebilir. Ayrıca Hard ve Negri (2013)'nin biyoiktidarın karşısına özne olarak bireyi yerleştirmeleri de başka bir tartışma açısı sağlamaktadır.

3. TEORİLER ARASI DEĞERLENDİRME VE TEORİK ÇOĞULLUK

Uluslararası İlişkiler literatüründe yer alan en bilindik hegemonya teorilerinin hegemonyanın kurulumuna, etkilerine ve ortadan yok oluşlarına dair yaklaşımlarının genel hatlarıyla ortaya konmuş olması, bu teorileri birbirleriyle kıyaslamak ve tezleri hakkında bütünlük bir tartışmaya geçmek için önemli bir fırsat sağlamıştır. Artık teoriler arası eleştirileri ve tamamlayıcı noktaları tespit etmenin önünde bir engel bulunmuyor.

3.1. Teorilerin Yetersizlikleri

Hegemonya teorileri arasında en bilineni, Hegemonik İstikrar Teorisi, hegemonun üretim koşulları, farklılaşmaları, yapısı gibi faktörleri dikkate almadığı için oldukça basite indirgeyici bir teori olarak kalmaktadır (Gavris, 2019: 18). Özellikle neo-gramşiyen hegemonya teorisi karşısında onu oldukça güçsüz bırakan bu durum, teorinin yumuşak karnıdır. Hegemonik İstikrar Teorisi özellikle normatif olarak ele alındığında da, hegemon bir gücün varlığını meşrulaştırma gayesini bünyesinde barındırıyor görünmektedir. Hegemonyanın varlığından faydalanan bir grup endüstrileşmiş ya da endüstrileşmemiş fakat petrol gibi ham maddelerin satışı ile ekonomik sisteme entegre olmuş devletin bulunması, onun bütün sistem, özellikle de Küresel Güney için istikrar ve fayda getirdiğini göstermez (Snidal, 1985: 613). Aksine birçok devlet hegemonize edilmiş sistemden ve bu sistemin getirdiklerinden zarar görecektir. Zira yeryüzünün yekpare bir düzlem üzerinde, homojen aktörlerin oyun sahası olarak algılanamayacağı aşîkardır. Açık ticaret ya da küresel barış her toplum için umulduğu gibi bir özgürleşme ifadesi anlamına gelmeyecektir. Özellikle açık ticaretin desteklenmesinin, bu anlamda hegemon bir devletle ilişkilendirilmesine karşın uluslararası ticaretteki düşük vergilerin bizzat hegemonun avantaj sağlamak adına ve başka ülkelerin dezavantajı pahasına izlediği bir politika olduğu da ortaya konabilir (McKeown, 1983: 90-1). Öte yandan ABD'nin hegemon devlet olarak sistemin işlerliği adına göstermesi beklenen özverinin onun gücüne mal olduğu iddiası da içi doldurulmuş bir kavram değildir. Zira en başta ABD'nin herkesin iyiliği adına giriştiği söylenen bir eylemler seti bulunduğu öne sürülmektedir. Aksine ABD'nin hegemon gücünün doruklarındayken bile üçüncü dünyaya açtığı savaşın fayda

getirdiği çok az ulus ve toplum bulunmaktadır. Hegemonun diğerlerinin iyiliği için kendisini sönmüş gitmesine göz yumması kavramı aslında tinsel bir mitos olarak Hristiyanlık'taki güneş veya anne figürünün teorik alana yansımalarıyla ilişkilidir (Grunberg, 1990: 476). Tek taraflı ve Batı merkezli olduğu tespit edilebilen teorinin tüm dünyanın faydasından kastı daha ziyade endüstrileşmiş Batı ülkeleridir. Ayrıca hegemon bir devletin düzenlemeleri altındaki ekonomik sistemde serbest ticarete doğru bir geçiş yaşanacağına dair bir kesinlik de bulunmamaktadır. Uluslararası anarşik sistem içerisinde, serbest ticaret yerine farklı devletler, içsel faktörlerin ve dominasyon korkusunun etkisiyle, hegemon bir devletin sağladığı imkanlara rağmen çok daha tutucu bir anlayışı takip edebileceklerdir (Gowa, 1989: 323-4).

Hegemonik Döngü Teorileri, devletlerin ekonomik anlamda güç kazanarak sistemin liderliğine talip olmaları dışında içsel süreçlere pek az dikkat etmektedir. Modelski, Organski gibi uzun döngülerle ilgilenen teorisyenler özellikle nicel gözlemlere fazlaca bağlı kalarak birçok sosyal faktörü göz ardı etmekte ve hegemonyanın ortaya çıkışını oldukça mekanik bir gözlemle anlamaya çalışmaktadırlar. Bu süreci neo-gramşçıyan hegemonyada ortaya konulan hegemonyanın sosyal bilimleri Amerikanlaştırması ile izah etmek mümkündür. Bu teorilerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıktığı göz önüne alınırsa bu anlamda tarihsel bir ilişki kurmak da mümkün olur. İlaveten Dünya Sistemleri Teorisi de içsel süreçlere bakabilmek anlamında büyük bir atılım yapamaz. Nitel gözleme daha fazla ağırlık vererek daha analitik bir anlayış sunmaya çalışsa da Dünya Sistemleri Teorisi, klasik marksizmdaki ekonomik determinizm, yani ekonominin politik yapının koşulları belirleme tezine fazla bağlı kalarak, sistem içerisindeki birçok unsurun rolünü ihmal etmektedir (Pieterse, 1988: 257). Bu nedenle, ekonomik, kültürel, sosyal koşulların kendi başlarına bu sistemin idaresinde belli ağırlıklara sahip olduğu gerçeğini çoğu defa görmezden gelmektedir. Böylece ekonomik koşulların sürüklediği sistematik gerçeklik, çalışmanın ana teması olarak kalır. Hegemonik Döngü Teorileri'nin hemen hepsinde görülen şekilde yoğun tarihsel bir inceleme yapmanın ve çok büyük bir örnekleme bakmanın doğal sonucu olarak, devletler içindeki farklı çekişmelere, çatışmalara ve özellikle sınıf mücadelelerine daha az önem verme eğilimi taşır (Pieterse, 1988: 256).

Neo-gramşiyen teori, ana akım teoriler arasında çok boyutluluğuyla öne çıksa da bazı eksiklikleri bulunmaktadır. Teori, hegemonyanın üretim ve hareket alanını açıklamak için bir şablon ortaya koymaktadır. Ancak fark edilebileceği gibi bu şablonların sunduğu yaklaşım gereğinden büyük bir kafa karışıklığı yaratabilme potansiyeli taşımaktadır. *Tarihsel blok, ortak duyu, organik entelektüeller, mevzi savaşı* gibi kavramlar sistemi açıklamak için teoriye değerli ve çeşitli alanlarda yeni fırsatlar sağlasa da bu kavramlar aynı zamanda onun zayıflığını da oluşturur. Bizzat kendisi determinizmi reddederek, analitik bir inceleme alanı sunma çabasındaki bir teori için bu kavramlar büyük bir hantallık ortaya çıkarabilmektedir. Çünkü hegemonyanın tahlil edilmesi için bu kavram setini de idrak etmek gerekmektedir. Neo-gramşiyen teorinin normatif amacı olan karşı-hegemonyanın inşasının bu haliyle yaygınlık kazanması pratik olarak teorinin kompleks yapısı tarafından zora sokulmaktadır. Diğer yandan, neo-gramşiyen yaklaşım içerisinde, bir fraksiyonun giderek ideoloji, ortak duyu gibi rıza üreten kavramlara gereğinden fazla önem verdiğini ve üretim ilişkilerini ekonomik belirlemecilikten ibaret görmeye başladığını savunarak, teorinin tutarlı bir devlet yaklaşımı oluşturmadığı müddetçe arzu edilen potansiyeline ulaşamayacağını savunan bir görüş bulunmaktadır (Burnham, 1991: 84-88). Neo-gramşiyen hegemonyanın içerisinde filizlendiği marksist geleneğe uygun olarak, üretim ilişkilerinin biçimlendirdiği bir hegemonya inşasına ağırlık veren fikir ile hegemonyanın ortak duyusunun kabulünü meşrulaştıran ideolojinin yaygınlaşmasını merkezine alan diğer fraksiyonun fikri olarak bir çatışma içerisinde olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Gerçekten de neo-gramşiyen teori içerisinde sosyal güçlerin ve baskın güç olarak sermaye taleplerinin hegemonyanın ne şekilde ikinci seviye olan devlet formasyonları aşamasına taşındığı kısmını belirlemek için bir devlet teorisi eksikliği bulunmaktadır. Bu ikili çatışmayı, Miliband'ın daha araçsalcı bir devlet yapısı anlayışına karşın Poulantzas'ın daha yapısal ve göreceli bir özerkliği bulunan devlet yaklaşımı arasındaki incelemeye bakarak düşünmek de mümkündür (Barrow, 2000). Tutarlı ve uygulanabilir bir hegemonya teorisi oluşturmak için Simon Clarke, Bob Jessop gibi yazarların girişimleri dikkat çekici olsa da neo-gramşiyen teori içerisinde bu, henüz gerçekleştirilememiş bir hedeftir. Ayrıca neo-gramşiyen teori okulu içerisinde post-yapısalcı düşüncelerin etkisiyle gelişen yaklaşımlarla, hegemonyanın zeminin neresi olduğuna dair bir ayrışma daha ortaya çıktığı için, bu

konudaki çalışmalar bu teori okulunun içindeki münakaşalar olarak kalma riski taşımaktadır.

3.2. Teorik Çoğulluk

Hegemonik İstikrar Teorisi ve Hegemonik Döngü Teorileri, hegemon bir devletin yokluğunda da küresel sistemin çalışmaya devam etme biçimini açıklamak konusunda yol gösterici olabilirler. İki teori de, hegemon devletin etkisinin zayıflamasına rağmen önceden inşa edilmiş yapının devam etme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadırlar. Hegemonik İstikrar Teorisi için, istikrar ve düzeni tesis edecek örgütler sayesinde kurulu yapının devam etmesi böyle bir yorumda bulunmayı mümkün kılar. Hegemonik Döngü Teorileri ise hegemon devletin aralıklarla belirip sistemde gerekli düzenlemeleri yaptığını vurgulamakta, onun var olmadığı koşullarda ise, özellikle Dünya Sistemleri Teorisi'nin vurgusuyla, yeryüzünde sömürünün üç kümeye dayalı kemikleşmiş koşullarının devam etme eğilimi gösterdiklerini belirlemiştir. Neo-gramşiyen hegemonya teorisinde ise bir devlette kurulduktan sonra uluslararası alana aktarılan hegemonya için bir devletin varlığı daha kritik önem arz etmektedir. Hegemonyanın ortadan kaldırılması da yine bir devletin içerisinde inşa edilecek üretim ilişkilerine dayalı yeni bir hegemonyayla ilişkilidir. Yani hegemon devletin ortadan kaldırılması amaç olarak belirlenmiş, fakat onun sistematik koşullar içerisinde kendiliğinden ortadan kalkmasının mümkün olamayacağı düşünülmüştür.

Klasik anlamda neo-gramşiyen hegemonya, hegemonyanın kuruluşunu bir devletin içerisindeki farklı ve bütüncül faktörlerden başlatarak hegemonyayı oldukça temel bir yerden ele almaktadır. Bu sayede Hegemonik İstikrar ve Hegemonik Döngü Teorileri'ne göre önemli bir açıklama üstünlüğünü ele geçirmektedir. Klasik anlamda bu iki teori içsel süreçlere dair bir odak geliştirmeyerek hegemonyanın ortaya çıkışını var olan devletler arası bir sistemdeki güç mücadelesinden ibaret yorumlamaktadır.

Yapılan değerlendirmeler göstermektedir ki üç klasik teorinin de birbirlerine göre üstünlükleri ve zayıflıkları mevcuttur. Her bir teorinin sahip olduğu avantaj ve dezavantajlar farklı vakaları açıklamak konusunda nispi kolaylıklar ve zorluklar yaratır. Bu sebeple hegemonya alanında süregiden tartışmalara dair farklı okullar tarafından fikirler ortaya atılmakta, yeni ve eklektik teoriler ortaya çıkarılmaktadır.

Bu çerçevede Uluslararası İlişkiler disiplini içerisindeki İngiliz Okulu'nun hegemonya teorilerine yaklaşımı, hegemon devletin uluslararası toplum olarak nitelediği sistem içerisindeki meşruiyetini nasıl sağladığına ilişkindir (Clark, 2019). Uluslararası toplum, bu teori okulunun yeryüzünde iletişim ve entegrasyon ağları arttıkça, salt devletlerarası ilişkilerin daha çoğulcu küresel sisteme ilerlemesi neticesinde oluşan bir yapıdır. Daha çoğulcu olan bu yapının hegemon bir devletin varlığını kabul etmesini nedenselleştirmek, bu teorinin hegemonyayla ilgili verdiği temel katkıdır. Buna göre hegemonya sürekli olarak müzakere edilen, müttefiklerinin ve karşıtlarının karşılıklı ilişkilerinin etkileşimine açık olan uluslararası toplumun sosyal sözleşmesinin sürekli olarak yeniden organize edilmesi yoluyla hegemon yapıyı etkileyen ve ondan etkilenen kapsamlı bir ilişki biçim olarak ele alınmış olur (Goh, 2019: 623-640). Öte yandan İngiliz Okulu'nun içinde *dayanışmacı* olarak bilinen ve kozmopolit bir evrenselliğe inanan bir kanat bulunmakta ve bu kanat uluslararası toplumun tüm insanlığa karşı belli sorumluluklarının bulunduğuna işaret etmektedir (Jorgensen, 2014: 198-9). Uluslararası toplum içerisinde hegemon devlet sürekli bir meşruiyet arayışındayken, bu meşruiyet arayışı onun eylemlerini kısıtlayan bir meseleden ibaret değildir; aksine genel anlamda rızayı güçlendirerek hegemonyaya katkı da verir (Clark, 2005: 227). Rızanın temini yani meşruiyetin sağlanması, uluslararası toplum içerisinde norm inşasıyla ilişkilidir ve uluslararası toplumda norm belirleme ayrıcalığına sahip olduğu düşünülen, devletlerin üzerinde de dönüştürücü bir etkiye sahiptir (Clark, 2007: 177-8). Yani aktörle sistem arasındaki ilişkinin niteliği gereğince, aktörler belli özerklikler kazanırlar ve hegemon devletin belirlediği normlar dışında, uluslararası toplumun normatif gücü de hegemon devlette dönüşüm yaratma gücüne sahiptir. Öyleyse İngiliz Okulu'nun *dayanışmacı* kanadının normatif vurgularının ideolojik hegemonyanın evrenselliğinin sağlanması adına da, karşı-hegemonik bir tutumun normatif arayışlarının ifade edilmesi adına da kullanılması mümkündür. İngiliz Okulu'nun bu normatif tutumu, onun uluslararası hukukla ilişkili yürütülen çalışmalarında da kendisini göstererek ayrışır (Jorgensen, 214: 195).

Başka bir örnek olarak neo-gramşiyen hegemonya teorisini, hegemonyayı aktörler arası tahakküm ilişkisinden çıkararak, hegemonik projelerin maddi koşullarını toplumsal yapının içerisinde de bulması sayesinde, realizme benzeten ve onunla birlikte ele alınması gerektiğine inanan kuramcılar da bulunmaktadır (Joseph, 2000:

180-2). Özellikle Uluslararası İlişkiler disiplininin en baskın kuramlarından birisi olan neorealizmin devletlerin iç politikasından çok devletlerarası yapının niteliğiyle ilgilenmesi, bu hegemonya teziyle bağ kurmasında belirleyici olabilir. Elbette ki iki yaklaşımın birbirleriyle çeliştikleri noktaları henüz ilk bakışta dahi tespit etmek mümkündür. Ancak benzerliklerini ve birbirlerini tamamlayan noktalarını ele alarak yapıcı bir kurguda ikisinden de faydalanmak imkan dahilindedir. Aslında bu düşünce, oldukça eleştirel bir formasyona sahip olan neo-gramşiyen hegemonyayı Uluslararası İlişkilerin en köklü teorilerinden birisiyle ilişkilendirerek ana akım çalışmalar içinde yer almasının önünü açabilecek potansiyeli de sunmuş olur.

Hegemonya konusunda çok daha eklektik bir yaklaşımı benimseyen Ikenberry ve Nexon (2019), hegemonik istikrar teorisindeki düzen ve istikrara dair tezleri destekliyor olsalar da, son yıllarda aynı zamanda hegemonyanın uluslararası sistemdeki çıktılarının iç politikayı etkileme gücüne sahip olduğunu vurgulayarak bütünlük bir teori oluşturma çabasına girişmişlerdir. Bu tezi özellikle önemsemek ve ana akım çalışmalar içerisindeki değerini vurgulamak anlamlıdır. Zira ABD'nin bizzat ülke içinden gelişen dinamiklerinin onun hegemonyasını üstlenmek konusunda isteksiz davranabileceği ve bu minvalde gelişecek kararlarına doğrudan etkisi olabileceği somut bir şekilde ifade edilmiş olmaktadır. Bu yaklaşım Amerikan iç siyasetinin yaratacağı etkinin hegemonyanın zayıflaması ve çöküşünde dış kaynaklı müdahalelerden daha önemli olduğu iddiasını taşımaktadır (Musgrave, 2019: 454-476). Hegemonik istikrar, hegemonik döngü, neo-gramşiyen hegemonya ve hatta İngiliz Okulu teorilerinin belli tezlerini bir araya getiren teori, bütünlük ve yenilikçi bir anlatıyla hegemonyanın yapısını anlamaya çalışır (Ikenberry ve Nexon (2019). Hegemonik düzen teorisi adı verilen bu yaklaşım, daha geniş perspektifleri içinde barındırarak özellikle Trump döneminde ABD'nin dış politika tercihlerini açıklamak konusunda belli başarılar yakalamıştır. Ancak elbette ki onu da hegemonik istikrar tezlerindeki gibi normatif anlamda eleştirmek söz konusu olabilir. Hegemonyanın kimin için fayda getirdiği sorusu yine gündemdedir. Hegemonyada diğer devletler ile sınırlı kalmayan karşı çıkışlar hakkında pek az şey anlatmaktadır. Ancak bu hegemonya teorisinin esas başarısı uluslararası hegemonya teorilerini belirli konseptlerde bir araya getirebilmesidir. Bu imkanı gösterebilmiş olması bile başlı başına değerlidir. Hegemonya teorilerinin eksiklikleri ve yetersizliklerinin diğer

teorilerle tamamlanması mümkündür hatta gereklidir. Teorik çoğulluk, tüm teori okullarına hem açıklayıcılık anlamında zenginlik katma hem de diğer teorilere karşı kendi üstün yanlarını sergileme imkanı vermektedir.

Bu düşünceyle, üç temel hegemonya okulunun ortak açıklamalar geliştirme potansiyelleri üzerine düşünmek gerekmektedir. En temelinde üç teori okulu da, baskın olarak savundukları tezlerde hegemonya stratejisi olarak farklı unsurları öne çıkarsalar da normlar hepsinde de önem taşımaktadır. Hegemonik istikrar teorisi sistemin temel normlarını barış ve istikrar olarak görürken bu yaklaşımları aynı zamanda ticaret ve güvenlik kavramlarıyla özdeş yorumlamaktadır. Neo-gramşiyen yaklaşım, normatif arayışı merkezine koymakta ve hegemonyanın normların sınırını çizme gücüne vurgu yapmaktadır. Hegemonik Döngü Teorileri, sistem içerisindeki hakim normun devamının hiyerarşik sistem aracılığıyla yeniden üretilmesi konusunda vurgulara sahiptir. Örtük olsa da, üç temel teorinin de savunduğu ortak bir düşünce göze çarpmaktadır: Baskın devletin sahip olduğu hegemonya, küresel anlamdaki tek asimetric dominasyon değildir. Hegemonik İstikrar Teorisi'nde, düzen ve istikrar diye anlatılan serbest ticaret ya da kolektif güvenlik, Dünya Sistemleri Teorisi'nin ana vurgusu olan ve sabit görülen üçlü hiyerarşi ve neo-gramşiyen hegemonyada belirleyen konumdaki üretim biçimi, ortak duyu, uluslararası örgütler bir ortaklaşmaya işaret etmektedir. Bu değerlendirmeye, üç temel teorinin de hegemon devletin yanı sıra işleyen hakim bir yapıyı ele aldıkları anlaşılmaktadır. En devlet merkezlisinden en eleştireline kadar hegemonya teorilerinde ikili işleyen bir hegemonya vardır ve bu devlet hegemonyasıyla iç içe geçmiş biçimde ideolojik bir hegemonyadır. Bu yeryüzündeki belli bir düşünce ve değerlerinin türdeşleri üzerinde kurduğu bir baskınlıktır. Çıktıları sürekli olarak kendisini gösterir. Owen (2015: 1), bu çerçevede hegemonyayı ABD'nin devlet olarak sahiplendiği hegemonya ve neoliberalizmin sahip olduğu ideolojik hegemonya olarak ikiye ayırmaktadır. Bu güncel anlamda hegemonyanın ikili biçimde işleyen sistemini başarılı bir tahlil edıştır. İki hegemonyanın da belli oranda özgül ağırlıkları bulunmaktadır. Neo-gramşiyen teoride bu ideolojik hegemonya devletten ayrı düşünülmesi zor bir mevhumdur. Belki, ulus-devletin dışında gelişen hegemonya anlayışında farklı düzlemler bulunabilir. Bu anlayış devletin rolünün önemsizleşmesine dayalı olarak herhangi bir devletin uluslararası hegemon konumunu sürdüremeyeceği ve yalnızca ideolojik bir

hegemonyanın var olmaya devam edeceği yönündedir. Diğer iki teori ise devlet olmadan da bu hegemonyanın varlığını sürdürme yollarına dair daha kararlı yaklaşımlara sahiptir. Sırasıyla uluslararası örgütler ve tarihsel hiyerarşi bu araç için var edilmiştir. Bu anlamda konuyu biraz daha incelemek gerekmektedir.

Hegemonik İstikrar Teorisi'nin ortaya koyduğu istikrar, eleştiriye çok açık olsa dahi, tamamıyla bir yanılsama hali yaratmak için inşa edilmemiştir. Hegemonyanın 19. ve 20. yüzyılda ticaretle ekonomik ve belli bir güç dengesiyle güvenlik sunması bazı devletler için gerçektir. Keza 21. yüzyılda da hegemonik uluslararası sistem, devletlerin bazılarına hayati avantajlar sağlamaktadır. Ancak Dünya Sistemleri Teorisi'nin ortaya koyduğu şablonla birlikte düşünüldüğünde bu sistemin bir sömürü ağı olduğu ortaya konmaktadır. Wallerstein'a yaklaşımında kaynaklık oluşturan bağımlılık teorisinin (Katz, 2022: 93) ortaya koyduğu gibi birilerinin istikrarı ve başarısı sistemdeki diğer aktörlerin istikrarsızlığı ve başarısızlığı pahasına yaratılmıştır. Bu süregelen ideolojinin yeniden üretilmesi süreciyle sürekli tamamlanır. Neo-gramşiyen yaklaşımın bahsettiği faktörler bu yeniden üretim sürecini anlamak konusunda önemli bir destek sunarlar. Ancak sistemdeki bu çekişme hali, yapıda devam eden bir dönüşüm yaratır. Hegemonya, statik olmayan bir anlayışla düşünüldüğünde bu yapının çıktılarının devam eden mücadelesi, otomatik sonuçlar yerine diyalektik çıktılar üretecek biçimde idrak edilir. Yani hegemonya ve karşı-hegemonyanın mücadelesinin çıktıları yeni yapının kendisi haline gelir. Bu devletler için olduğu kadar, ideolojik hegemonya için de böyledir. 19. yüzyılda Avrupa'nın istikrarı kolonyalizmin ideolojik hegemonyasından ayrı değerlendirilemez. Britanya hegemonyası varlığını sürdürmektedir ve ayrıcalıklı bir konumu vardır ancak istikrarını sağladığı sistemin ideolojik hegemonyasından kopuk değildir.

20. yüzyılın ilk birkaç on yılında, sömürgeciliğe karşı yükselen direnişler önce kolonyalizmin Manda Sistemi olarak yeniden dizayn edilmesine neden olmuştur. İki büyük dünya savaşı sonrasında ise yeni ulus devletlerin ortaya çıktığı dönemde küresel ideoloji, kalkınmacı bir yapıya bürünmüştür. Bu kalkınmacı yaklaşım, yeryüzünün yeni bağımsız uluslarının ve iki kutuplu dünyanın çıktılarıyla açıklanabilir. Yeni bağımsız uluslar, kapitalist ve komünist kutup dışında yeni bir odak haline gelmişler ve çoğunlukla *Üçüncü Dünya* olarak anılmışlardır. Üçüncü dünyanın karşı-hegemonik tutumu 20. yüzyılın önemli bir fenomenidir. Eski sömürge ulusların hegemonik

sisteme muhalif tutumları bu dönemde belirleyicidir. Anlaşılmaktadır ki, farklı ulusların hegemonik koşullara karşı gündeme getirdikleri direnişler ve engellemeler, sistemin sürekli olarak yeniden dizayn edilmesini gerektirir. Özellikle 1970’ten sonra sistem üçüncü dünyacı hareketlerin eşitlik taleplerine karşı neoliberalizm adı verilen, ulus devletin ekonomik etkisinin zayıfladığı bir ideolojiye evrilmiştir. Süregiden mücadelenin ideolojik hegemonyadaki sonuçları, farklı tezahürlere gebe dir. Bu hegemon içinde meydana gelen krizlerin ihmal edilmesi anlamını da taşımaz. Kolonyalizm Manda Sistemi’ne, Manda Sistemi, kalkınmacı ideolojiye evrilirken yeryüzü korkunç iki büyük savaş yaşamıştır. Bu iki büyük savaşın yarattığı boşluklar karşı-hegemonyaya ivme verecek şartları yaratmıştır. Bugünün krizleri, küresel adaletsizliğe karşı artan bir hassasiyetle birlikte daha eşitlikçi bir hegemonik düzenin kurulması için tarihsel blok içerisinde bir gündem yaratabilir. Bu devlet olarak ABD hegemonyasının değişmesini gerektirmez. Süreçler ve çatışmalar ABD hegemonyasının da var oluş ya da yok oluş şartlarını belirlemeye devam eder. Soğuk Savaş’ın sona erdiği düzlemde, iki kutuplu bir dünyadan bahsedilemeyeceği ve üçüncü dünyanın pejoratif anlamı da hesaba katılarak Üçüncü Dünya, Küresel Güney olarak anılmaya başlanmıştır. Küresel Güney, mevcut ABD hegemonyasına ve neoliberal ideolojik hegemonyaya karşı sistems el olarak muhalif kanadın doğal bir üyesidir.

Diğer yandan hegemonya teorilerinde ve hatta tüm uluslararası ilişkiler disipl ininde özellikle son yıllarda revaçta olan, aktüel bir konu ABD’nin hegemonyasına karşı başta Çin olmak üzere, Rusya gibi ülkelerin yükselen güçlerine dairdir. Mastanduno (2019: 502), Çin’in yükselişi sonucunda yeni bir hegemonya yaratma ihtimalinin, ABD tarafından engellenmesinin çok zor olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşünü de Çin’i izole kılmanın ekonomik sonuçlarının ABD ve çevresindeki güçler için korkutucu olacağı düşüncesiyle açıklamaktadır. Bu iddia, temel olarak materyal bir bağımlılık üzerinden anlatısını inşa etmektedir. ABD hegemonyasının yıkılmasına dair beklentiler, genellikle benzer şekilde, artan ekonomik kırılganlıklar, dış borçlar, düşen üretim gibi faktörlere odaklanmaktadır. Bu özellikle Hegemonik İstikrar ve Hegemonik Döngü Teorileri’nde hegemon gücün ekonomik üstünlük ve küresel iktisadi sisteme ettiği liderlikle bağlantılı ele alınmasının sonucudur. Oysa ki bu iddianın odaklandığı materyal bağımlılık tek başına hegemon olma mantalitesini açıklamaz. Hegemonya materyal gücünü, normatif bir

güce dönüştürmeden var olamaz. ABD hegemonyası da esas gücünü belli normları muhafaza etme, bazen yenilerini oluşturma ve bazen de yeni normatif çıkışları marjinalize etme gücünden almaktadır. Neo-gramşiyen hegemonyadaki rıza aygıtı bu sayede kurulabilir. Ekonomik anlamda ABD'nin geride bırakılması gerçekleşse bile bu tek başına bir anlam ifade etmeyecektir. Kaldı ki, ABD'nin finansal yapı ve dolar sayesinde sahip olduğu ayrıcalığın sarsılması şimdilik söz konusu değildir (Norrlöf, 2014: 1061-2).

Herhangi bir alternatif hegemonya projesinin gerçekçi hale gelmesi için yeni hegemon aday ülkenin ya mevcut sistemdeki normları kabul etmesi ya da genel geçer anlamda kabul görecek yeni normlar ortaya çıkarması gerekmektedir. Çin'in Batı dünyasından ayrılan nitelikleri düşünüldüğünde, onun normlarını sahiplenerek hegemon bir devlet konumuna yükselme yolunu seçmesi akla yatkın değildir. Bunun yerine daha egemenlik ve güvenlik yanlısı normların, Çin'in hegemonyasının yüzü olması beklenmelidir (Cooley, 2019: 609.). Bu normların küresel anlamda kabul görmesi hegemonyanın somutlaşması anlamına gelir. Ancak vurgulanmalıdır ki, ABD hegemonyasını var eden normların sahip olduğu örgütlenmenin gücünü hafife almak hata olacaktır. Neo-gramşiyen anlayış Çin'in sahip olduğu birikim stratejisinin özgünlüğünü yeni bir hegemonya projesinin ilk adımı olarak görme eğilimindedir (Özdemir, 2013: 81). Fakat bunun uluslararası alanda geçerlilik kazanmasını gerektirecek imkanlar mevcut değildir. Bu konuda Çin'in alternatif kurumlarla bu imkanlara sahip olacağını savunan görüş, hegemonik düzendir (Nexon ve Neumann, 2018: 15). Şangay İşbirliği Örgütü gibi kurumlaşmalarda Rusya ile dayanışma eğilimi gösteren Çin'in bu örgütleri kullanma yolunu izleyerek bu sorunu aşmaya çalıştığı anlaşılmaktadır (Cooley, 2019: 608). Fakat bu kurumların, ciddi bir destek ve normlaşma stratejisi izlediklerine dair de bir belirti bulunmamaktadır. Hegemonik istikrar birileri için mevcuttur ve bu mevcudiyetin yok edilmesi ya da en azından el değiştirmesi kolayca kabul edecekleri bir sonuç değildir. Kurumsal ve ideolojik güç ABD hegemonyasının liderliğine mutlak ihtiyaç duymamakta ancak onu üretmeye devam edecek bağlantılarla örülü halini devam ettirmektedir. Bu yüzden de Çin'den yükselecek bir hegemonya atağının ideolojik hegemonyaya dair de bir karşı çıkış olarak algılanması beklenmelidir. Bu da sistem içerisinde çok daha büyük bir pürüz anlamını taşır. Yeni hegemon adayının vaat ettiği normlaşmalar var olan sistem

içerisinde kendisine müttefikler edinmeden böyle bir mücadeleyi atlatamaz. Bu yüzden de sistemde mevcut hegemonyaya daha yakın söylemler geliştirmek gibi bir strateji benimsemeye başlayabilir. Fakat Dünya Sistemleri Teorisi'nin en önemli teorik katkısı, bir gerçeğin altını çizer. Mevcut hegemonyanın koşulları önceden imal edilmiş, sonra ise üretilmeye devam etmiştir. Belki teori hegemon ideolojideki çeşitlenmeyi ve değişmeyi açıklamakta yeterince başarılı değildir ancak coğrafi ve tarihsel koşulların ırk ve kültür temelli bir örgütlenmeyi de içinde barındırdığını anlamak için faydalıdır. Çin gibi bir ülkenin hegemonya arayışı bu sebeple de öngörülenden daha fazla direniş anlamı taşıırken ABD hegemonyasına klasik müttefiklerinin desteğini güçlendirme eğilimi de taşıyabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA HEGEMONYA

1. ULUSLARARASI HUKUKTA HEGEMONYANIN KÖKENLERİ

Uluslararası hukukta hegemonya arayışına çıkmak önce onun kökenlerine bakmayı gerekmektedir. Uluslararası hukukun hem tarihsel hem de kaynakasal kökenlerine odaklanmak, bu arayışta ilk yol göstericiler olacaktır.

1.1. Uluslararası Hukukta Hegemonyanın Tarihsel Kökenleri

Uluslararası hukukun üzerindeki hegemonyayı araştırırken onun tarihsel köklerine kısa bir bakış atmak faydalı bir girişim olacaktır. Bu bakış, uluslararası hukukun araçsallaştırılma girişimlerinin yalnızca ABD hegemonyasına özgü bir süreci ifade etmediğini belirlemek için önemlidir.

Grewe (2000)'nin çok kapsamlı çalışmasının ortaya koyduğu gibi, İspanya, Hollanda, İngiltere, ABD gibi devletlerin uluslararası sistemdeki güç mücadeleleri aynı zamanda uluslararası hukuki sistemin liderliğine dair de bir mücadeledir. Bu çerçevede uluslararası hegemonların birbirinin yerini aldığı sistemde uluslararası hukukun bu güç merkezlerinden hangi biçimlerde etkilenecek şekilde şekillendiği ortaya konulmuş olur. Grewe'nin çalışması, uluslararası hegemon gücün uluslararası hukuku düzenlemede ve norm oluşturmada özel bir yeri olduğunu belirterek hegemonik uluslararası hukukun en temel argümanını savunmuş olmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde düşünüldüğünde, çalışmanın ilk bölümünde açıklanan yaklaşımlar içerisinden, Hegemonik Döngü Teorileri'nden yola çıkarak, farklı hegemonların birbirini takip eden biçimde yeryüzünü biçimlendirmesi anlayışına uygun bir hegemonik uluslararası hukuk inşası tahlili yapmak mümkün olmaktadır.

Tarihsel olarak dominant gücün uluslararası sistemde, meşru olanın sınırlarını çizmek konusunda özel bir yeri bulunmaktadır. Bu konuda özellikle İngiliz

hegemonyasından birkaç örnek verilebilir. İngiltere hegemonyası altında şeker alanındaki serbestleştirilmeyi sağlayan ticaret normunun, başta kendisine olmak üzere müttefikleri Fransa ve Rusya'ya sağladığı avantajlar ve Almanya'nın şeker karteliyle bir dominasyon yaratmasının engellenmesi önemli örneklerin başında gelmektedir (Pigman, 1997: 206). Tabii ki de İngiltere'nin hegemonik gücünün uluslararası hukuka etkisi yalnızca ticari alanlarla sınırlı değildir. Özellikle Hindistan'da gelişen sömürgecilik karşıtı hareketler politik cinayetlere ve şiddet eylemlerine evrildiğinde, İngiltere mevcut pozisyonunu koruyabilmek adına, terörizmi uluslararası hukuka ilk defa dahil edecek bir konferansın 1937'de Milletler Cemiyeti aracılığıyla toplanmasında ve Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin imzalanmasında önemli bir rolü olduğunu hatırlamak gerekmektedir (Mcquade, 2021: 204-44). İngiltere siyasi gücü zayıfladığında ve artık bir hegemon olmadığında dahi Milletler Cemiyeti aracılığıyla arzu ettiği düzenlemeyi yapabilmıştır.

İlk örnekte görülmektedir ki, hegemon uluslararası bir hukuk normu oluşturarak, hem kendisine hem kendi müttefiklerine sistemsal bir avantaj yaratmıştır. Öte yandan da kendisine rakip olabilecek bir devletin güç kazanmasını engellemiştir. Bu sayede hegemon güç, kendisine ve müttefikleri olarak gördüğü aktörlere destek sağlayıp, kendi hegemonyasını tehdit etmekte olan güçlere karşı da yasal bir engel oluşturmuş olmaktadır. Britanya özellikle sömürgelerinde, yıllarca belli imtiyazlara sahip şirketler ve devlet destekli tekeller aracılığıyla ekonomik sömürünün koşullarını belirlemenin ötesinde, bu aktörlere uluslararası devlet adına antlaşmalara girmek gibi yetkiler devreden bir devletken (Mulligan, 2018: 45), normlaştırmaya çalıştığı uygulama, tekellere karşı kendi hegemonyasına destek verecek bir yol haritasının devletlerin önüne sunulması olmuştur. İdeolojik olarak serbest ticaret, yalnızca hegemon gücün işine geldiğinde bir norm olarak sunulur. Carl Schmitt (2005: 5)'in, söylediği gibi hegemon güç istisnaya karar vermektedir. Uluslararası hukukta tüm devletlerden hiyerarşik anlamda yukarıda duran ve yaptırım gücü bululnan bir aygıtın eksikliği, sistemi güvensizlik ve ayrımcılıkla biçimlendirmektir. (Pashukanis, 2003: 162).

İkinci örneğin ortaya koyduğu gibi sömürgeci bir imparatorluğun sahibi olarak İngiltere, kolonize ettiği topraklardaki direniş hareketlerini küresel bir norm oluşturarak kriminalize etmeye çalışmıştır. Bu noktada, sömürgeciyle sömürülenin ahlaki sorumluluk önceliklerinin birbiriyle ne şekilde çatıştığı gözlemlenebilir.

Küresel egemenlik eşitliğinin norm olarak yaygınlaşmaya başladığı bir dönemde dahi, sömürgecilik Mandacılık adı altında varlığını sürdürürken, terörizmin bir suç olarak uluslararası hukuka dahil edilmesi hegemon gücün önceliklerinin belirleyiciliğine vurgu yapar. Terörizmin sınırlarının çizilmesi ve neyin meşru müdafaa olarak görülüp neyin görülmediğine karar verilmesi, sömürgelerde işlenen korkunç suçlardan çok daha önce ve çok daha kurumsal bir düzeyde uluslararası hukukun gündemine bu şekilde girmiştir. Bu, aynı zamanda yeryüzünün medeni ve barbar toplumlar olarak ikiye ayrılması fikrinde geçmişten geleceğe bir köprü kurmaktadır.

Bu iki temel örnek uluslararası hukukun yalnızca hegemon bir devlet aracılığıyla nasıl biçimlendirildiğini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda hegemon bir ideolojinin uluslararası hukukta yer aldığını da ortaya koyar. İlk bölümde ortaya konan biçimde uluslararası sistemi hegemonize eden iki aktör, hegemon devlet ve hakim ideoloji uluslararası hukuku da hegemonize etmektedir. Elbette ki uluslararası sistemdeki ideoloji ve kavramların hiçbirisi uluslararası alanda kendiliğinden yer bulamaz, ona ait kavram setlerinin her birisinin bir özne aracılığıyla kendisini duyurması ve yaygınlaştırması söz konusudur (Koskeniemi, 2004 :199). Bu şekilde ideoloji de, hegemon bir devletin onun sözcülüğünü üstlenmesi sayesinde normlara sızar.

Kochi'ye (2017: 33-5) göre Hollanda hegemonyasını takip eden İngiliz hegemonyası -ve hatta sonrasında ABD hegemonyası- ticaret ve barışın karşılıklı birbirini güçlendirdiği düşüncesine sırtını dayamış biçimde uluslararası normları inşa etmeye koyulurken küresel alanda yaptıkları düzenlemeleri kapitalist birikimin de mantığından sapmadan gerçekleştirmişlerdir. Anlaşılmaktadır ki, kapitalist birikim uluslararası hukukun temel kurucu ögesidir. Ticaretin serbestleşmesi ya da korumaya alınması ise hegemon devletin kendi şartlarına uydurduğu bir formatta düzenlenir. Ancak yine de ticaretin belli bir hukuki gündemin içinde olması o günden bugüne yasallığın içinde yer alır. Önemli eleştirel yazarlardan Pashukanis (1980: 169-171), uluslararası hukukun sınıfsal yapısına vurgu yaparak, onun farklı devletlerdeki yönetici ve burjuva sınıflarının çıkarları doğrultusunda şekillenen bir yapıdan ibaret olduğunu savunmaktadır. Bu düşünce klasik marksist anlayışta yer alan uluslararası hukukun ekonomi tarafından belirlendiği düşüncesiyle ilişkilidir. Bu mantık oldukça deterministik bir görüş ortaya çıkararak birçok imkan ve etkiyi görmezden gelse de, uluslararası hukukun ideolojik yönünü vurgulamak için önem taşımaktadır.

Daha onbeşinci asırdan itibaren, Avrupa mekansal ayrımını zamansal bir ayrıma da dönüştürerek, kendi modern kimliğinin karşısına zamanın gerisinde olan, ilkel toplumları yerleştirmişti (Gordon, 2021: 38). Ticaretin ve kapitalist birikimin süregelen ideolojik hegemonyasının yanında kolonyalizm ile ırkçılık örtülü ve açık biçimde hep gündemdeydi. Avrupa'daki devletler arası eşitliğin bir yüzü hep emperyalist müdahaleler ve koloniciliğe dönük kalmıştır. Kolonyalizmin ideolojik dominasyonu, devletlerarası ilişkilerin dolayısıyla da uluslararası hukukun temelinde izi sürülebilir bir etkiye sahiptir. Avrupa'nın sahip olduğu hegemonya, uluslararası hukukun düzenleyici etkisiyle Avrupa'da barış ve istikrarı korumak adına güçlü aktörlere eşit egemenlik tanıyarak, Viyana Kongresi'nde yasallaşmıştır (Simpson 2004: 103). Fakat eşitlik sadece Avrupa'daki güçlü devletler için söz konusudur. Bu kurumsallaşma içerisinde de uluslararası hukukun ötekisi konumunun verildiği bir grup aktör bulunmaktadır. Bu uygulama, 19. yüzyıl boyunca uygar bir grup Avrupalı devletin karşısına çevre kıtalarda yer alan barbar halkların yerleştirilmesi biçimindedir (Bernstorff ve Dann, 2019: 3). Coates'in (2015: 384) çok başarılı çalışmasında ortaya koyduğu gibi, ABD henüz bir hegemon devlet konumuna yükselmeden önce, 19. yüzyılda, dahi, Venezüela'yla yaşadığı anlaşmazlıkta uluslararası hukukta gömülü bulunan medeniyet söylemlerini kullanarak sonuç alacağını farkındaydı. Bu ilişkilerdeki muktedit ile madunun ilişkileri küresel alanı tanımlayan özelliklerden biri olarak kalmıştır. Zamanın gerisindeki toplumları, Avrupa'nın zamanına taşıyacak olan Batı ve Batı'dan gelecek sermayedir (Tzouvala, 2020: 1). Elbette ki bu zaman farkının kapanması mümkün olmayacaktır. Avrupa merkezli uluslararası hukuk, medeniyetsiz ve kültürü farklı olanla arasında hep bir boşluk bırakacaktır; ta ki onu uygarlaştırma misyonunu gerçekleştirene kadar (Anghie, 2004: 3-4). Böylece uluslararası hukuk, tarihsel olarak gücünü şiddet uygulama potansiyelinden almış bir kurumsallaşma olarak anlaşılabilir. (Kochi, 2017: 35).

Berlin Barış Konferansı bu dönemin kusursuz bir temsilidir. Sömürgeciliğin devamını sağlayıp, istikrarını yönetirken çıkabilecek sorunların Avrupa'nın düzenini bozmasını engelleme amacı güden konferans (Craven, 2005: 31-2), egemenliğin ve barışın hangi uluslar için geçerli ve önemli kavramlar olduğunun da özeti niteliğindedir. Nihayetinde yeryüzünün paylaşımı ve kolonyalizm Avrupa'da görülmüş en büyük savaşın nedenlerinden birisi oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın

sonunda Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla ilk defa uluslararası alanda büyük kapsamlı bir uluslararası örgüt inşa edilmiş oldu. İngiltere'nin küresel hegemonyasının zayıfladığı bu dönemde, bu süreci uluslararası sistemi idare edebilmek için sorumlulukları paylaşmak ve kendisine meşruiyet temin etmek için yürüttüğü söylenebilir. Sömürgelerde yükselen direnişler ve Batı'daki entelektüel çevrelerde ağırlık kazanan anti-kolonyalizm Milletler Cemiyeti'nde sömürgeciliğin yerini Manda Sistemi'nin alması sonucunu yaratmıştı (Anghie, 2004: 137). Bu anlamda Milletler Cemiyeti sömürgeciliğin uluslararasılaşması anlamını taşıyordu (Jeronimo, 2020: 1). Milletler Cemiyeti'nde kurumsallaşan Manda Sistemi'nin temelini, İngiliz hukukunda yer alan vesayet kavramında bulmak mümkündür (Matz, 2005: 50). Bu, hegemon aktörün yeryüzünü algılayış biçimini de ifade eder.

Avrupa'nın uygulamaya koyduğu Manda Sistemi, kendisini idare etme yeteneği olmayan uluslara Batılı bir vasi atanması anlamını taşıdığı için kolonyalizm ve ırkçılığın kendisini yeniden ürettiği bir kavramdır. Yine de Milletler Cemiyeti ve Manda Sistemi uluslararası hukukta hegemonyanın daha örtülü biçimde yer almaya başladığının da kanıtıdır. Doğrudan sömürgeleştirmek yerine buna ait yeni bir kavram hazırlayarak meşruiyet aramak, uluslararası hukukta da biçimsel bir dönüşüm yaşandığının göstergesidir. Fakat bu dönemde biçimsel eşitlik adına atılmış adımlarda da hegemonik izlere rastlanabilir. İngiltere'nin sömürgesi konumundaki Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Güney Afrika'ya Milletler Cemiyeti'nde üyelik vererek oy potansiyelini artırma girişimi, uluslararası örgütlerin bu dönemde ne şekilde araçsallaştırıldığını göstermektedir (Shenoy, 2018: 7). Çünkü büyük güçlerin yalnızca zor yolunu kullanmak yerine belli bir meşruiyet ve rıza geliştirme çabaları hukuk inşasının merkezinde yer alan bir düşünce olmuştur.

Böylece en başından itibaren, uluslararası hukukun varlığı doğrudan doğruya kolonizasyon ve küresel hegemonyayı meşrulaştırma süreçlerini desteklemek adına inşa edilmiş olur (Anaya, 2000: 183). Bu çerçevede doğrultusunda bakıldığında, uluslararası hukuku güç ve tahakküm ilişkilerinin bir parçası olarak değerlendirmenin tarihsel altyapısı da nedenselleşmiş olacaktır. Bu düşünceye en yakın düşünce setine sahip kuram olan, Uluslararası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları, bu bağlamda Avrupa merkezli hukuk yapısının tahakkümünden kurtulmayı benimsemiş ve mevcut uluslararası hukuku tamamen gayri meşru ilan etmiştir (Mutua ve Anghie, 2000: 31).

Bu okulun mensupları çoğunlukla uluslararası hukukun mevcut yapısının tamamen ortadan kaldırılması gerektiğine inanmaktadırlar (Ranina, 2018: 271). Normatif amaçları gereği, eleştirel bir hukuk anlayışıyla ilgili örgütlenme girişiminde olan teori, kendisini, okul değil bir ağ olarak tanımlama gayretindedir (Eslava, 2019). Öyleyse, bu düşünce okulu en azından ilk etapta uluslararası hukuka nahif bir teknik yapının dışına çıkarak bakma şansını vermektedir. Zira hegemonyanın, uluslararası hukuka etkisi, bu biçimde çok daha net anlaşılabilmektedir. Klasik uluslararası hukuk, Avrupa merkezli bir sistemin içerisinde ve Avrupa devletlerinin çıkarlarını muhafaza etmelerine olanak tanıyan bir normatif arayış içerisinde gelişmiştir. Koskenniemi (2021: 958) daha da ileri giderek, Avrupa'nın küresel hegemonyasının sağlamlaştırılmasında en önemli rolü uluslararası hukuka verir. Bu anlayışı neo-gramşiyen hegemonya anlayışındaki rıza temini içerisinde değerlendirmek makul olacaktır.

Geçmişten geleceğe uzanan bir oluşum olarak uluslararası hukuku kavramak, onun hegemonik durumuna ışık tutmak için önem taşır. Uluslararası hukukun bu hegemonik yapısı onun dönüşümler geçirmediği ve aynı yapıları sürekli olarak aynı biçimde ürettiği biçiminde yorumlanmamalıdır. Uluslararası hukukun dönüşme, yeni aktörleri içerisine alma, yeni ideolojik formasyonlar doğrultusunda yeni biçimler alma ihtimalleri ele alınmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat uluslararası hukukun tarihselliği hegemon devlet ve ideolojinin etkileriyle açıklanma şansına sahiptir.

1.2. Uluslararası Hukukta Hegemonyanın Kaynaksal Kökenleri

Uluslararası hukukun temel aldığı kaynaklarda da hegemonik ruhu bulmak mümkündür. Uluslararası Adalet Divanı Tüzüğü'nde uluslararası hukukun kaynakları, uluslararası anlaşmalar, uluslararası teamül hukuku, hukukun genel ilkeleri, ve yardımcı kaynak olarak da, yargı kararları ve nitelikli araştırmacıların ortaya koyduğu doktrinler olarak sıralanmıştır (Statute of the International Court of Justice, Art.38). Bu kaynaklar tarihsellikleri ve geçmişe verilen referansları ile kendi meşruiyetlerini vurgularlar, ona karşı gelenleri marjinalleştirirler (Krisch, 2005: 377). Bu, insanlık tarihinin sömürü ve savaşlardan bugüne gelen tarihselliğinde bu hatalarından ders ve ibretler alarak uluslararası hukuku biçimlendirmesi anlamında anlaşılmamalıdır. Bilhakis, burada vurgulanmak istenen fikir, uluslararası hukukun tarihselliğinde yatan

hegemonik mantığın onun yüzeyine sürekli olarak yansımalarıdır. Uluslararası hukukun Batı merkezli tarihi, onun bu ülkelerin tarihsel deneyimleri ışığında biçimlenmesi sonucunu ortaya çıkardığını düşündürmektedir. Bu iddianın araştırılması gerekmektedir.

Özellikle uluslararası hukukun en temel kaynaklarından birisi sayılan uluslararası teamül hukuku içerdiği yoğun belirsizlikler neticesinde farklı biçimlerde algılanmaya ve manipüle edilmeye oldukça açık kavramlar sunar (Kınacıoğlu, 2012: 72). Devletlerin tarihsel olarak girdikleri etkileşimlerin sonucundaki teamüllerin, bugünkü hukuki sisteme kaynaklık etmesinin sonuçları, mevcut hiyerarşinin yeniden üretilmesine yöneliktir. Bu sayede de verili yapı içerisinde alınacak kararların geçmişte sahip olunan fikir, çıkar ve avantajları benzer biçimde üretmesinden kaçınılamaz. Örneğin, teamül hukukunun içerisindeki eşit hak özneliğine dair vurguların yerine başka önceliklerin konması mümkün olur. *Haklı savaş* gibi kavramlar, uluslararası hukukta güç kullanımına meşru bir zemin aranmasında dinamik olarak kullanılır. Zira kültürel hegemonya içerisinde hangi normun güncellik ve geçerlilik kazanacağı politik iklime sıkı sıkıya bağlıdır. Uluslararası hukukun normatifliği ve insancılığı, ideolojik seçimlere dayalı olarak işler. Güç kullanımı ya da insani müdahale örnekleri, bir halkı özgürleştirmeyi veya iyi yönetişime yöneltmeyi amaç olarak ilan eder. Fakat açlık ya da temiz su kaynaklarına erişim gibi çok daha acil konular genellikle uluslararası hukukun gündemine gelmez. Oldukça küçük sayılabilecek düzenleme ve reformlarla, yeryüzündeki açlıktan silmenin mümkün olduğu bilinmesine rağmen muktedir ülkelerin bu konuda hiçbir şey yapmamaları, gösterilen çabaları baltalama girişimleri (Pogge, 2010: 417) birçok devletin hayati meselelerinin, henüz uluslararası hukukun konusu haline gelmeyi dahi başaramadığını göstermektedir.

Uluslararası antlaşmalar, karşılıklı rızaya dayalı biçimde imza edildikleri için ilk bakışta hegemonyadan azade kaynaklar olarak değerlendirilebilirler. Ancak güç ilişkilerindeki asimetrinin antlaşmalara yansımaları her zaman mümkündür. Hegemon devletin ve müttefiklerinin sahip oldukları diplomatik ve kültürel sermaye, bu antlaşmalardan kendileri için maksimum verimi elde etmelerine olanak tanır. Çünkü uluslararası hukukun yapımı teknik ve ideolojik birçok detayı içinde barındırmaktadır. Uluslararası hukukta anlaşmaların teknik düzenlemeleri, yoğun diplomatik süreçlerle

birçok detayın ayarlanmasını gerektirir. Öncelikle diplomatik sermayeleri nedeniyle Batılı devletlerin bu detayları çıkarları doğrultusunda ayarlayarak hegemonik ilişkileri üretebilecekleri düşünülebilir. Bu elbette mümkündür. Ancak modern çağda bu konudaki asimetri azalmıştır. Sözelimi 19. yüzyıldakine göre, Küresel Güney’den bir devletin bu diplomatik süreçlerini yönetecek yetişmiş insan gücü çok daha fazladır. Ancak bu devletlerin Batı ile girdikleri çetin müzakere süreçlerinde, taleplerinin takipçileri olmaları, küresel kamuoyu tarafından uzlaşmaya yanaşmayan aktörler olarak nitelendirilmelerine ve üzerlerinde hegemonik bir baskı kurulmasına neden olabilir. Kitle iletişiminin yoğunlaştığı bu çağda, hem ikili, hem çok taraflı anlaşmaların her aşaması, uluslararası kamuoyunun yönlendirmelerine açıktır. Kamuoyunda hassasiyetler kültürel bir hegemonyanın yansımasından türemektedir. Tarafsız bir kamuoyundan söz edilemeyeceği için, tarafsız bir yönlendirme de gerçekleşemez.

Uluslararası hukukun bir diğer kaynağı olan uluslararası hukukun kabul edilmiş genel ilkeleri için, UAD Tüzüğü, bu ilkeleri benimseyecek aktörler olarak açıkça *medeni toplumlar* vurgusunda bulunmaktadır (Statute of the International Court of Justice, Art.38). Yani uluslararası hukukun genel geçer ilkelerini belirleyen -ve bundan sonra da belirlemesi gereken- medeni toplumlardır. Öyleyse Uluslararası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları Okulu’nun teorik savunuları güncel olarak da haklılık payına sahiptir. Medeni toplumların hangi nitelikleri içermesi gerektiği ve kimler olduğu sorusunun belirsizliği, uluslararası hukukun geçmişini ve geleceğini hegemonize etmektedir.

Uluslararası hukukun yardımcı kaynaklarından olan hukuki kararlar ve nitelikli araştırmacıların doktrinleri de uluslararası hukuku hegemonize etmede araç olarak kullanılabilirler. Uluslararası mahkeme ve örgütlerdeki yargıçlar mevcut ideolojinin oluşumu ve tüm uluslara empoze edilmesinde kullanışlı entelektüeller olarak anlaşılabilirler (Ciocchini ve Khoury 2018: 76-83). Bu görüş özellikle neo-gramşiyen hegemonyanın organik entelektüellere dair ortaya koyduğu yaklaşımla tam bir uyum içermektedir. Uluslararası kurumlarda tarafsız ya da mevcut sisteme muhalif kanaatte bürokratlar elbette ki bulunabilirler ancak görevleri esnasında sistemle uyum göstermeleri beklenir. Neo-gramşiyen hegemonyada ortak duyu ve kanaat diye

adlandırılan ideoloji, hem onların sınırlarını belirler, hem de onlar bu sınırları yeniden üretirler.

2. ULUSLARARASI HUKUKTA ABD HEGEMONYASI

2.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Hegemonik Uluslararası Hukuk

ABD'nin uluslararası hukuku hegemonize eden bir ülke olarak dönüştürücü etkisi onun küresel sistemi domine eden bir aktör olarak ortaya çıkışıyla ilişkilendirilmelidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte kurulan yeni küresel düzen ABD'nin hegemonyasını içeren bir kurumsallaşma ile var edildi. Bunun uluslararası hukuka tezahür edişi ise elbette ki birdenbire olmamıştır. ABD'nin, yasal sisteme hükmetmesi gerektiğine dair görüş, önce kendi kıtasında, özellikle Latin Amerika ülkelerindeki hukukçuların, Amerikan yüksek mahkemesinin uluslararası mahkemeler için örnek teşkil etmesi, Küba'da gerçekleştirilen müdahalelerin yaygınlaşması gibi hususlara verdikleri destekle uluslararasılaşmıştır (Scarfi 2017: 176-7). Bu destek ABD için önemli bir dayanak noktası oluşturmuştur. Latin Amerika ülkeleri için ise bu sürecin, kolonyal bağların bulunduğu Avrupa'nın hukuk sisteminin yerine yeni kıtada benzer bir anti-kolonyal mücadeleyle kurulmuş bir ülkenin liderliğini kabul etmenin çok daha makul görülmesiyle anlaşılabilirliği mümkündür. Sonrasında İkinci Dünya Savaşı'ndan Batı'nın lider ülkesi olarak çıkan ABD savaş öncesi sistemden farklı bir dünya devralmış oldu. Faşizmin mağlubiyeti ve Sovyetler Birliği'nin güçlü bir alternatif yaratan komünist bloğu da uluslararası hukukun biçimlenmesinde yeni bir örgütlenme arayışı yaratmıştır. Neo-gramşiyen terimlerle ifade edilecek olursa, bu gerçeklikler, Batı'nın tarihsel bloğu içerisinde hem yeni bir ortak duyunun oluşturulması ihtiyacını, hem de ABD'nin ayrıcalıklı konumu devralmasını gerektirmiştir.

Hegemon bir devletin uluslararası hukuku bir meşruiyet sağlama aracı olarak kullanırken, doğrudan gücü elinde tutmayarak belli araçlar dahilinde hareket etmesi modern zamanın şartlarına daha uygundur (Krisch 2005: 369). Yeni düzen içerisinde doğrudan bir sömürgeci ya da emperyalist bir söylemi takip etmek mümkün olmadığı için gizli bir zorlama yolunun inşa edilmesi adına uluslararası hukuk ayrıca önem

taşımaktadır (Miéville, 2005: 207). Uluslararası örgütler özellikle bu amaca hizmet edebilecek kullanışlı araçlar olmuşlardır (Kınacıoğlu, 2012: s.71). Uluslararası hukuk inşasının belli oranda bir uzlaşma meselesi olduğu açıktır. Uluslararası örgütler aracılığıyla bir uluslararası hukuk teamülü yaratmak, hem diğer bileşenleri sistem içine dahil ederek geniş bir uzlaşma görüntüsü yaratır, hem de normların yayılmasına önayak olur. ABD hegemonyası da uluslararası örgütler yoluyla örgütlenmiş bir sistemin oluşmasında belirleyici olmuştur.

Bu kapsamda Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyeti'nin yerini alarak, yeni bir küresel örgüt olarak kurulmuştur. BM, yeryüzündeki hemen her devletin katılımını içermekte ve böylece çok daha eşitlikçi bir örgüt olarak öne çıkmaktadır. Fakat BM'nin en temel yürütme organı olarak Güvenlik Konseyi'nin inşası bu dönemin kendine has hegemonik durumunu açıklamaktadır. Güvenlik Konseyi hukuka egemenliğin asla mutlak bir eşitliğe dayanmadığının kanıtı niteliğinde bir örgütlenmedir (Paulus, 2004: 724). Güvenlik Konseyi'nin BM Sözleşmesi'nde tanımlanan yetkileri, onun barışı sağlamada ve savaşa karar vermede sahip olduğu ayrıcalıklı konumla ilgilidir (UN Charter, Ch.7). Böylece çok daha küresel bir katılıma sahip olsa dahi BM de en temel hukuk konularında karar verme gücünü yalnızca birkaç devlete devretmiş oluyordu.

Güvenlik Konseyi'nin üye yapısı hegemoniktir. 5 daimi üyeye verilen ayrıcalıklı konum onların hegemonik durumunun yasal bir güvencesi olarak çalışır (Kınacıoğlu, 2012: 72). Bu 5 üye Batı'nın yeni hegemonu ABD ile müttefikleri ve eski Avrupa hegemonyasının temsilcileri olarak İngiltere ve Fransa'yı içermektedir. Sovyetler Birliği, Nazi Almanyası'nı mağlup etmesi ve Avrupa'da elde ettiği kazanımlarla Konsey'de üyelik alan diğer ülkedir. Komünist bir ülke olarak, sahip olduğu veto yetkisi savaş sonrası Batı ideolojisinin en azından savaş yapımı üzerinde tek taraflı kurumsallaşmasının önüne geçmiştir. Öte yandan devrim öncesi Çin de, Konsey'de yeryüzünün en büyük nüfusu olarak yer bulmuştu. 1949'daki devrimden sonra Çin'in BMGK'deki koltuğunun Tayvan'a devredilerek, ABD'nin vetolarıyla 1971'e kadar iade edilmemesi (Ahmar, 2021), ABD'nin Konsey'de karşısına ikili bir bloğun çıkmasından endişe etmesiyle ilgilidir. Konseyin daimi olmayan diğer 10 üyesi ise BM Genel Kurulu tarafından, iki yıllık görev süresi için, 5 Afrika, 2 Latin Amerika, 1 Doğu Avrupa, 2 Batı Avrupa ve diğer ülkeler kontenjanlarına göre belirlenirler (UN Charter,

Ch.5). Böylece yeryüzünün hemen her bölgesinden birbirine denk temsillerin yapılması hedeflenir. Fakat veto yetkisinin yalnızca daimi üyelere verilmesi ve daimi üyelerin arasında hiçbir Afrika devletinin yer almaması, oluşumda asla gerçekten eşitlikçi bir yapının ve denk oranda temsil ilkesinin söz konusu olmadığını göstermektedir.

BMGK'nin bu ayrıcalıklı konumu, sadece savaş yapımı alanında değil, savaşın niteliğini değiştirecek silahlara sahip olma konusunda da kendisini gösterir. Bilindiği gibi Soğuk Savaş'ta kapitalist ve komünist blokların birbiriyle rekabeti kitle imha silahlarının kullanılması korkusunu ortaya çıkarmıştı. Özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sonunda icat edilen nükleer silahlar, yeryüzünü yok oluştürebiyecek bir potansiyeli barındırmaktadır. Bu konuda uluslararası hukuki düzenleme Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'yla yapılarak, nükleer silahlara sahip olma ayrıcalığı 1 Ocak 1967 tarihinden önce nükleer silah üreten ve kullanan devletlerle sınırlandırılmıştır (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons: Text of The Treaty Art. 9(3)). BM, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın ilk amacını bu silahların başka ülkelerin eline geçmesini engellemek, ikinci ve uzun vadeli amacını ise nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılmasını sağlamak olarak ifade etmektedir (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons). Antlaşma ilk amacına büyük oranda ulaşmış olsa da, ikinci amacına hiç ulaşamadığını vurgulamak gereklidir. Bu yüzden anlaşmanın şu anki anlamı, tıpkı BMGK gibi çok dar bir grubun sahip olduğu bir ayrıcalığın muhafaza edilmesi anlamını taşımaktadır. ABD Irak'ı işgal ederken ya da İran'ı, Kuzey Kore'yi kriminalize ederken nükleer silahların yaygınlaşması korkusu üzerinden küresel bir rıza temini arayışına çıkmıştır. Şüphesiz ki nükleer silahların varlığı insan ırkını yeryüzünden silebilecek kadar korkunç bir potansiyel barındırmaktadır. Bu konudaki korkular da yersiz değildir. Ancak yeryüzünde nükleer bir silahı bilfiil kullanan ilk ve tek ülkenin ABD olduğu gerçeği, bu ülkenin pervasızca tek taraflı eylemleriyle birlikte değerlendirilmelidir. ABD'ye küresel yok oluş ihtimaline karşı bir polislik atfetmek büyük bir tezat yaratmaktadır.

1967 öncesinde nükleer silah üreten ve antlaşmaya göre bu silahlara sahip olma hakkını ellerinde tutan 5 ülke bulunmaktadır. Bunlar da ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'ya aittir. Soğuk Savaş döneminde iki kutbun birden nükleer silahlara sahip olması, dehşet dengesi diye anılmıştır. Bu dengenin, sıcak bir çatışmanın yaşanmasını

engellediği için değerli görüldüğü de bilinmektedir. Ancak bu da hegemonik bir tutumun dışa yansımasıdır. Bu dehşet dengesi içerisinde iki kutubun doğrudan savaşmaması yeryüzünün birçok bölgesinde çatışmalar, darbeler, vekalet savaşları, iç çatışmalar pahasına gerçekleşmiştir. Yani dehşet dengesiyle engellenen şey aslında bu ülkelerin kendi mahvoluşlarıydı. Yeryüzünün birçok bölgesi ciddi mahvoluşlar yaşamıştır. Örneğin, Vietnam, Kamboçya ve Laos'a Amerikan müdahalesinde atılan bombalar bu ülkelerin bugününü dahi etkilemeyi sürdürmektedir (CGTN, 2022). Caydırıcı bir nükleer gücü olmayan Üçüncü Dünya hükümetlerinin bu uluslararası hukuk inşasından barış namına pek bir şey kazanmadıkları ortadadır.

Yeni sistemdeki diğer kurumsallaşma, Bretton Woods Sistemi adıyla, ABD'nin ekonomik ve parasal liderliğini kabul eden bir hukuk inşasıydı (Kwagyang, Ghide ve Haruna, 2015: 50). Yeni koşullar altında ekonomi IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Ticaret Örgütü gibi örgütler aracılığıyla yürütülmek için tasarlandı (Kwagyang, vd, 2015: 49-50). Bu sistemde ülkelerin ekonomik büyümelerini istikrarlı biçimde sağlayacak bir plan üzerinde uzlaşa söz konusuydu (Ghizoni, 2013). Para politikası ise doların altınla dönüştürülebilir tek para birimi olarak öne çıkarılmasıyla, ABD'nin önemli bir hegemonik gücünün oluşmasına aracılık etti. Bu sistemin Batı'da refah devleti olarak bilinen ve tam istihdam özellikleri içeren çıktıları mevcuttu. Böylece bu uluslararası hukuk girişiminin özellikle Batı'da yarattığı refah sistemiyle, halktan da destek aldığı vurgulanmalıdır.

Ayrıca ABD ile Sovyetler Birliği arasında tırmanan ideolojik ve jeopolitik gerginliklerin neticesinde başlayan Soğuk Savaş, ABD'nin öncülüğünde NATO'nun kurulmasıyla sonuçlandı. Katılmak için Avrupalı devlet olma koşulu bulunan NATO, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra bile ABD'nin hegemonyasını tehdit eden aktörlere karşı zor kullanımını tehdit eden bir uluslararası örgüt olarak varlığını sürdürdü.

Bu kurumsallaşmalar hem doğrudan doğruya ABD merkezli bir uluslararası hukuk inşasının başladığının hem de uluslararası hukukun yapım aşamasında bundan sonra ABD'nin özel bir rolü olacağının göstergesi niteliğindedir. ABD'nin Avrupa'dan devraldığı liderlikte, ideolojinin uluslararası hukuku biçimlendirmede üstlendiği rol belli oranda aynı kalmış ve ABD'nin liderliğindeki küresel ideolojiye dönüşmüştür. Pek tabii biçimde, Britanya'nın liderliğinde işleyen sistemle ABD'nin liderliğindeki sistemin uluslararası hukuktaki ideolojik çıktılarının birbirinin devamı

nitelikleri taşıdığı gibi belli farklılıkları da mevcuttur. ABD'nin özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bir hegemon güç olarak ortaya çıktığı sistem içerisinde ticaret ve ekonomiye dair konuların, uluslararası hukukta özellikle önem verdiği meseleler haline geldiği düşünüldüğünde (Kınacıoğlu, 2012: 70) iki hegemonik yapı içerisinde de benzerlikler olduğu görülmüş olur. İki sistemde de, Viyana Kongresi ve BMGK gibi kurumlarla yasal güç belli kutuplara ayrılmıştır. Önce 2. Dünya Savaşı sırasında Atlantik Bildirisi'nde bahsedilen sonrasında da BM'nin kurucu sözleşmesinde normlaşan tüm ulusların kendi kaderini tayin hakkı, önceki dönemle önemli bir kopuşu da sembolize etmektedir (Okubuiro, 2020: 202). Sömürgecilğe karşı önemli bir hukuki dayanak oluşturan bu norm ile, eski tip Avrupalı imparatorluklara karşı ulusçu hareketler yeryüzünün her yerinde hızlandı.

2.2. Neoliberal Çağda Hegemonik Uluslararası Hukuk

Tarihsel bloktaki dönüşüm 1970'li yıllarda bir kere daha gerçekleşmişti. Ortaya çıkan politik, sosyal ve ekonomik gelişmeler ile yeryüzündeki iletişim ve bilgi imkanları arttıkça, her kavramsal yapı gibi uluslararası hukuk da dönüşümler geçirme eğilimi taşır. Bu dönüşümler demokrasi kültürünün yaygınlaşması yönünde eğilimleri içinde barındırabileceği gibi yeryüzündeki sosyal eşitsizlikleri derinleştirme yönünde, hegemon devlete sırtını dayamış bir uluslararası sistemi daha da yasallaştırabilir (Martin-Chenut, 2008: 39). 70'li yıllarla birlikte artan sosyal ve ekonomik gerginliklerin etkisi kadar teknolojik olgular da tarihsel bloktaki revizyonunun nedenini oluşturmaktaydı. Ortaya çıkan yeni ideoloji küreselleşme denilen olguyla da birlikte ele alınabilecek olan neoliberalizmdir.

Bu defa uluslararası hukuku etkileyen hegemon liderin konumu değişmezken; hegemon ideoloji, savaş sonrası düzenden neoliberal hegemonyaya doğru evrildi. Önceki ideolojik kurgulara benzer biçimde, bu dönüşüme dair kararlar da dar bir Batı hegemonyası içerisine alınarak yaygınlaştırıldı (Burke-White, 2015: 4-5). Neoliberal sisteme geçişin hukuktaki önemli kurumsallaşmalarından birisi olan Washington Konsensüsü, küresel bir uzlaşma olarak sunulsa dahi aslında büyük devletlerin fikir birliğinden ve diğerlerinin dışlanarak sonuçlara katlanmasından ibaret biçimde gelişmiştir (Santos, 2005: 428-9). Neoliberal hegemonya altında uluslararası örgütlerin norm belirleme süreçleri, oldukça dar grupların onayının sistemin zorunlu

sonucuymuş gibi yansıtılmasıyla işler. Örneğin G-20, ABD önderliğinde alınan G-7 kararlarının ve normlarının daha geniş bir kitleye yayılmasında kullanılabilen bir aparat rolü üstlenebilmektedir (Beeson, 2009: 71). Bu sistemdeki daha dar kapsamlı örgütlenmeler, daha büyük örgütlerin yürütme organı gibi çalışarak daha az muhalefet imkanı tanıyacak biçimde işlev görür. Tüm devletlerin temsil şansı bulduğu BM Genel Kurulu gibi yapıların etkinlikleri azaltılmış olur.

Öte yandan ABD'nin istisnacılığı, günümüz uluslararası hukukunun tek gündemini oluşturmaz. ABD'nin müttefiki konumundaki ülkeler de uluslararası hukuk ile hegemonik ve güce dayalı bir ilişki kurma konusunda eğilimler gösterirler (Burke-White, 2015: 5). Bu yalnızca post-kolonyal bir ilişki formunda sürdürdükleri hiyerarşik konumlanmalara da bağlı değildir. Örneğin AB içerisinde inşa edilmiş hiyerarşiyi korumak ve güçlendirmek adına hukuk oluşturma girişimlerinden söz edilebilir. Avrupa Birliği'nin kendi içindeki bir hukuk inşası olarak değerlendirilebilecek girişimlerinden birisi olan AB anayasası, politik avantajlarını korumak ve çoğunlukçu karar alma mekanizmalarının engellemelerine set çekmek için, sistem içerisindeki güçlü devletlerin hegemon bir uluslararası hukuk yapımına örnektir (Hirschl, 2005: 281). Bilindiği üzere AB Anayasa Anlaşması hiçbir zaman yürürlüğe girmede ve bu kararlar uygulamaya konulmadı. Ancak bu, ABD'nin müttefiki konumundaki bir oluşumun, içsel dengelerini uluslararası hukuk düzleminde ne şekilde hegemonize edebileceğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca AB'nin genişleme ve komşuluk politikaları, Avrupa coğrafyasında neoliberal normların yayılması konusunda özel bir öneme sahip olarak değerlendirilmektedir (Fiedlschuster, 2019: 21).

Son günlerde geri adım atılmış olsa da, 2022 yılından itibaren illegal yollarla İngiltere'ye gelmiş göçmenleri Rwanda'ya yerleştirmek için yapılan ikili anlaşma, hem insan hakları teamüllerini ihlal etmek hem de post-kolonyal ilişkilerini sürdürmek konusunda Avrupalı devletlerin ayrıcalıklı konumunu devam ettirme şansları olduğunu göstermektedir (BBC, 2022)

Benzer şekilde Filistin halkına karşı giriştikleri eylemler nedeniyle BMGK'de İsrail'e yönelik çıkarılmak istenen kararlar, ABD'nin vetosuna takılmaya devam etmektedir (Newton, 2021)

Küresel uluslararası hukukun, neoliberal ideolojik dominasyonunun altında ticaretin serbestleşmesi ve uluslararası sermaye üzerindeki devlet denetimlerinin azaltılması yönündeki eğilimi dikkat çekicidir. Uluslararası sistemde DTÖ'nün, IMF'nin, AB'nin ve hatta bir güvenlik örgütü olan NATO'nun uluslararası sisteme dahil olma konusunda devletlere sunduğu ön şartlar genellikle serbest pazar ekonomisine gönderme yapar (WTO Overview; Camdessus, 1996; EU Trade; NATO Enlargement & Open Door, 2016). Özellikle 1990'da Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ideolojik olarak yarattığı vakumda Avrupa'daki eski komünist ülkelerin neoliberal hegemonyaya eklemlenmeleri aşamasında pazar ekonomisine dair bu şart hep gündeme gelmiştir. 90'lı yıllardan itibaren bağımsızlaşan merkez bankalarının (Wachtel ve Blejer, 2020), ulus devletin politikalarından etkilenmeyen bir biçimde işlemesi öngörülen ve neoliberal para politikalarını dayatan yapıları, ideolojik hegemonyanın uluslararası alanda kurumsallaştığı ve hukuk sistemine dahil olduğu en somut örnekleri oluşturmaktadır.

Benzer şekilde, finans kuruluşlarının devletleri puanlayarak, yatırıma değer olup olmadıkları konusunda karar verme gücüne sahip olmaları belki bağlayıcı bir kural oluşturmamaktadır ancak kesinlikle devlet politikalarının belirlenmesinde faktör olmaktadır. Uluslararası hukukun klasik öznesi olan devletin egemenlik tekeli kesinlikle sarsılmaktadır. Ekonomi tamamen teknik bir yapıya indirgenerek, her devletin aynı istikamette, benzer kararlar alması garanti edilmeye çalışılmaktadır.

Neoliberal hegemonya altında uluslararası şirketlerin artan rolleri, uluslararası hukukun bir öznesi olarak kabul edilmelerine dair tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Adeyeye, 2007; Rinwigati, 2019; Namballa, 2014). Çok uluslu şirketler devlet dışı aktörlerin uluslararası yasal sistemde artan rolleriyle birlikte düşünülmelidir. Devletin mutlak egemenliğinin silikleşmesi, bu noktada kendisini gösterir. Çok uluslu şirketler, malvarlıklarını uluslararası hukukun güvencesinde tutma ve uluslararası mahkemelere başvurabilme gibi haklara sahipken, uluslararası hukuku ihlal ettikleri koşullarda daha ziyade devletlerin sorumluluğu altında kabul edilmektedirler (Wouters ve Chané, 2013: 22). Yani çok uluslu şirketlerin hak ve sorumlulukları arasında bir doğrusallık yoktur. Özellikle güçlü bir devletin desteğini arkasına almış bir şirketin gerçekleştirebileceği eylemlere uluslararası hukuk alanında bir sınır koymak çok kolay olmayacaktır. Şirketlerin bu şekilde artan rolü, birçok

sektörde kendisini göstermekteyken, özel askeri şirketler adı verilen yapılanmaların da artmasına neden olmuştur. Paralı asker kavramı neredeyse insanlık tarihi kadar eski olsa da, çok daha yeni oluşumlar olan özel askeri şirketler uluslararası hukukta belirsiz, denetim ve yaptırımlardan muaf bir konumda yer almaktadırlar (Singer, 2014: 534). Suriye gibi, iç çatışmaların gerçekleştiği bölgelerde bu şirketlerin oldukça tartışmalı biçimde rol oynadıkları gözlemlenmiştir (Gurcan, 2017). Güçlü devletlerin vekalet savaşları sırasında kendi orduları yerine bu şirketlerin kullanımı, uluslararası hukuktaki bu boşluk da düşünüldüğünde gelecek günlerin önemli bir fenomeni olmaya adaydır.

Ayrıca bu yeni dönemde insan hakları söylemlerinin öne çıkarılmasını ve insani müdahale yöntemleri hakkındaki tartışmaların derinleşmesini gözlemlemek mümkündür. ABD'nin Irak, Kosova, Afganistan gibi ülkelerde güç kullanımları, hegemon devletin giderek tek taraflı aksiyonlarının arttığını ortaya koymaktadır. Bu müdahaleler hem hegemon devletin uluslararası hukuk tarafından dokunulamaz konumunu vurgular hem de neoliberal hegemonya içerisinde sisteme entegre olmayı reddeden ülkelere karşı mesaj verir.

Öyleyse anlaşılmaktadır ki, ideolojik hegemonya ile devlet hegemonyası arasındaki ilişki farklı dinamikleri içerisinde barındıran bir kurucu etkileşim zinciridir. Özellikle günümüzdeki neoliberal hegemonyanın, ABD ile ilişkisini her zaman detaylandırabilmek ve birbirinden ayırabilmek mümkün değildir. Ancak bu konuda yapılabilecek en kapsamlı ve doğru yorum, bu iki hegemonya formunun bazen çatıştığı, bazen ayrıştığı fakat çoğunlukla bugünün uluslararası hukuk inşasının temelinde birlikte yer aldıklarıdır. Çatışma ve gerginlikleri anlamak için ABD içerisindeki farklı grup ve sınıfların mücadelelerinin taşıdığı farklı taleplerin önce devlet alanı üzerinde sonra da küresel uzamda sürekli olarak çarpıştığını kavramak gerekmektedir. Kültürel üretim araçlarına sahip olan grupların taleplerinin siyasi alana aktarılışı otomatik olarak işlemez. Taleplerin ve süreçlerin her birisi kendisini yeniden üretmek için her alanda çaba harcamak ve doğru mekanizmaları kullanmak zorundadır. Bu çerçevede uluslararası hukukun inşası ABD'deki sosyal güçler, sınıflar ve ittifakların uluslararası alanda yeniden üretilmesi neticesinde neoliberal hegemonya ile birlikte var olur.

Neoliberal ideoloji, güncel uluslararası hukuk yapısının, en temelinde kurucu bir faktör olarak yer aldığı için, onu muhafaza edecek ve güçlendirecek biçimde işleyecektir (Ciocchini, 2018: 87). Bu bağlamda ABD'nin hegemonyası da ideolojik bir kurguda var olmuştur. Neoliberal ideoloji uluslararası hukuktan artık ayrı düşünülemez hale gelir. Örneğin, TRIPS olarak bilinen Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyetler Anlaşması, yine birçoğu ABD'nin ve Batılı müttefiklerinin bünyesinde bulunan büyük şirketlerin ticari güçlerini koruyabilmeleri için telif ve patent konularında önemli ayrıcalıklar sunmakta ve bu ayrıcalıkların evrensel olarak tanınmasını sağlamaktadır (Koskeniemi, 2004: 206). Böylece hem ideolojik olarak özel mülkiyet ve ticari haklar uluslararası hukukun güvencesi altına alınır. Hem de ABD hegemonyasının sahip olduğu avantajlar güçlendirilir. TRIPS, yalnızca ABD'ye değil, tüm Batı dünyasına hegemonik devamlılık sağlamak adına mühimdir. Karşı tarafta Küresel Güney'in entelektüel ve endüstriyel anlamda ciddi bir birikim oluşturmamasının önü kesilmiş olur.

Küresel Güney'den, özellikle de Uluslararası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları okulundan gelen eleştiriler ve normatif tutumların uluslararası hukuku anlamlandırmadaki temel eksikliklerine bu noktada dikkat çekmek gerekmektedir. Neoliberal ideoloji, kolonyalist tarihten besleniyor olsa da ırkçılık ve kolonyalizm, tahakkümün tek yolu değildir. Örneğin, hegemon devletin ittifak zincirinde yer alan Japonya, Güney Kore, Brezilya gibi ülkeler tarihsel bloğa bağlıdırlar ve onu farklı coğrafyalarda yeniden üretebilmektedirler. Küresel hukuki sistem tarihsel hegemonyanın izlerini taşımaktadır ancak ondan belli oranda da ayrılmaktadır. Mevcut hiyerarşinin belirlenmesinde ırk artık tali bir faktördür. Sömürü koşullarının yeniden üretilmesinin sebebi ırkçılık değildir. Temel hedef ekonomik, politik ve sosyal avantajların sürdürülmesidir. Madun bırakılacak olan, ırkından dolayı değil, mevcut statükodan dolayı seçilir. Dünya Sistemleri Teorisi içerisindeki yarı-çevre olarak tanımlanan grup, sistem içerisinde merkez gruba dahil olma gayesini de taşır. Bu gaye için sistemin koşullarına uyması gerektiği gibi, sistemsel fırsatlardan faydalananlar onda dönüşümler yaratma şansını da bulabilir. Örneğin, Çin, yarı-çevreye mensup bir ülkeysen, ideolojik düzlemde serbest ticaretin hegemonyasını sahiplenmiş ve devasa iş gücünü seferber edip çok yüksek büyüme oranları kaydederek hiyerarşik düzlemde merkez ülkelerden birisi haline gelmiştir.

ABD'nin neoliberal hegemonyayla ilişkisi pek tabii ki sonsuz pürüzlükte ilerlemez. Yirminci yüzyılın son yıllarında küresel sisteme entegre olan Çin'in gösterdiği olağanüstü büyüme, onu ABD'nin hegemonyasını tehdit eden bir güce ulaştırdığında ABD'nin Çin'e karşı bir ticaret savaşı başlatarak neoliberal ticaret sisteminden dışlama çabası incelenebilir. Neoliberal ideolojinin uzamsal yayılımında bir dönem önemli hedeflerden birisi olan Çin, sistemin ekonomik çıktılarından ABD'nin hegemonyasını tehdit edecek sonuçlar almaya başladığında tehdit olarak algılanmaya başlandı. Bu algı neticesinde Trump yönetimi 2018 yılında Çin ürünlerine karşı vergilendirme getirerek Çin'e karşı ticari anlamda savaş açtı (Rosalsky, 2022). Çin'in de benzer şekilde karşılık vermesi neticesinde pazar ekonomisinin geleceğine dair önemli bir endişe hasıl oldu (Li, 2019). DTÖ'nün bu konudaki yorumu, ABD'nin uluslararası ticaret kurallarını ihlal ettiği yönünde olmuştur (Macias, 2020). Bu şekilde, ABD yaratıcısı olduğu ve çoğunlukla sistemsel olarak ortaklaştığı bir kurum tarafından dahi kritize edilmiştir. Uluslararası Hegemonik Döngü Teorisyenleri'nin özellikle üzerinde durduğu, düşüşe geçen hegemon devletin saldırganlaşarak zor aygıtlarına daha çok başvurması fikri, bu olayla uyumlu görünmektedir. Fakat ABD'nin hegemon bir devlet olarak, Schmitt (2005: 5)'ten alıntıyla, uluslararası istisnaya karar verme şansının bulunduğunu, buna karşılık herhangi bir uluslararası yaptırıma uğramamasından da çıkarsamak mümkündür. Tekrar vurgulamak gerekirse, uluslararası hukuk -diğer tüm hukuk dalları gibi- eşitlik ilkesi üzerine inşa edilmiş olsa dahi asla tamamen her özneye eşit davranmaz (Cosnard, 2003: 123). Böyle bir adımın ABD'nin hegemon ittifakının dışından gelmesi halinde uluslararası kurumlarının tavrının, bu kadar yüzeysel olmayacağını tahmin etmek güç değildir.

Tüm bu eleştirilere karşın, bir hegemon devletin varlığının uluslararası hukuk sistemi için faydalı olduğunu savunan bir görüş de var olmayı sürdürmektedir. Bu görüşe göre, özellikle küresel sistemin hem iklimsel hem de ekonomik krizlerle boğuştuğu böylesi zamanlarda devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerine karşın fedakarca diğerlerinin iyiliği için kendi zararı pahasına uluslararası bir hukuk inşası yapacak bir aktöre ihtiyaç duyulmaktadır (Guzman, 2011: 60). Bu yaklaşım, uzlaşma oluşmayan durumlarda dahi, özellikle istikrar, düzen ve güvenliğin sağlanabilmesi için rasyonel -olduğu varsayılan- bir aktörün insanlığın iyiliği adına norm belirleme hakkına sahip olması gerektiğini savunmakta, bunu da özellikle

ABD'nin Kosova'ya müdahalesi üzerinden izah etmektedir (Minnerop, 2003: 141). Bu anlayışın ilk bölümde bahsedilen hegemonik istikrar ve düzen teorisiyle ilişkisi açık görünmektedir. Kosova müdahalesiyle ilgili olarak BM Bağımsız Komisyon Raporu'nun vardığı sonuç, müdahalenin hukuk dışı fakat meşru olduğu yönündedir (Özdemir, 2011: 70). Bu meşruiyeti sağlayan şeyin insan hayatının kurtarılması olduğu açıksa da, bu filtrelenmiş bir gözlemdir. Uluslararası hukuk, bir devlete böylesi bir ayrıcalık tanıyacaksa, o devletin her eylemini insanlığın iyiliği adına meşru göstermesi de mümkün olabilir. Oysa ki hemen insanlık adına olmadığı kesin olan örnekler sıralanabilir. Hemen ilk bakışta ABD'nin yine hukuk dışı olarak müdahalede bulunduğu Irak ve Afganistan örneklerinin tam tersine birçok masum cana mal olduğu görülebilir. ABD'nin uluslararası hukuku şekillendirme hakkına sahipliğini bunu yapma kapasitesine borçlu olduğu anlaşılmaktadır. Askeri, ekonomik, diplomatik ve kültürel sermayesiyle sahip olduğu etki, bu ülkenin adalet arayışında rasyonel olanın uygulanması konusunda biricik bir sorumluluğu olduğu sonucuyla pekiştirilmektedir. Burada bahsedilen insanlığın iyiliği, adalet ve rasyonellik gibi kavramların olumlanarak, bunları sağlayan hegemonun meşrulaştırıldığı açıktır. Fakat esasen bu kavramların her biri, herkes için aynı anlamı taşıyan, küresel siyasetten azade yapılar değildirler. Adalet ve hukuk herkesin iyiliği ya da rasyonellik temelinde anlaşılması mümkün olmayan biçimde güç ilişkilerine bağlıdır. Bu ilişki biçimi bugünün uluslararası hukuk sistemi için de aynı biçimde işlemektedir. Uluslararası hukuk bahsedildiği gibi ABD hegemonyasıyla iç içe biçimde gelişir ve uygulanırken kendisinin ve egemen ideolojinin karakterine uygun tercihlerle gündeme alınır.

2.3. Hegemon Devletin Uluslararası Hukukla Etkileşime Girme Biçimleri

Krisch (2005: 407), hegemon devletin uluslararası hukukla dört farklı şekilde etkileşime girdiğini söylemekte ve bunları ; uluslararası hukukun araçsallaştırılması, uluslararası hukuktan geri çekilme, uluslararası hukukun yeniden dizayn edilmesi ve uluslararası hukukun iç hukukla değiştirilmesi yahut tamamlanması olarak sıralamaktadır. ABD'nin öncelikle bu yöntemleri uygulayarak uluslararası hukuku hangi norm ve vakalar üzerinden manipüle ettiğinin araştırılması gerekmektedir.

2.3.1. ABD'nin Uluslararası Hukuku Araçsallaştırması

Baskın devletin, uluslararası hukuku araçsallaştırarak ajandasını pratiğe geçirmesi, uluslararası hukukun hegemonize edilme biçimleri düşünüldüğünde akla ilk gelen seçeneklerden birisidir ABD'nin uluslararası hukuku araçsallaştırmada kullandığı farklı konseptler bulunmaktadır. Özellikle insan hakları ve insani müdahale, uluslararası hukukun araçsallaştırmasında ABD tarafından en çok kullanılan oluşumlardır (Scarfi, 2017: 182). Öncesinde ezilen uluslar için uluslararası hukukta önemli bir dayanak noktası oluşturan insan hakları ve kalkınma söyleminin ABD'nin küreselleşme ve teröre karşı savaş konseptlerine uyumlu bir formatta hegemonik bir uluslararası hukukun oluşumunda kilit rol oynadığı unutulmamalıdır (Rajagopal, 2006: 768). Yani ABD sistematik gücünü uluslararası hukuka angaje edip onu araçsallaştırma yolunu seçerken sömürülen halkların desteğini de yanına alabilmek adına rasyonel bir strateji inşa etmiştir. Böylece yeryüzüne kendi projesini, çoğunluğu ve hatta ezilenleri savunma projesi olarak pazarlayabilmektedir. Bu sayede alınan kararların yekten hukuksuz ya da adaletsiz olduğuna dair bir konsensüs oluşumu da mümkün olmaz. Uluslararası hukukun hegemonik yapısına eleştirel bir bakış açısı getiren Uluslararası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları olarak bilinen teori ekolü, bu hegemonik sistemin kimi aktörler için faydalı olabileceğini fakat özünde amacının yeryüzünün her bölgesini homojen bir uyumlaştırmaya tabi tutmak olduğunu vurgulamaktadır (O'Donoghue, 2020: 12). Çünkü örneğin ABD'nin Irak'a müdahalesi, insan hakları söylemiyle meşrulaştırılmaya çalışıldığında, bu Saddam'ın yıllar yılı kurduğu tiranlığın altında katliama uğramış insanların ya da çevre ülkelerde işgale uğramış halkların nazarında karşılık bulabilir. İnsani müdahalelerin devlet egemenliğine karşı savunulabilir olmasına, benzer coğrafyalardan, bilinçli ya da bilinçsiz olarak gelen destekler keşfedilebilir. Elbette hegemon devlet bunun sınırlarını kendisi belirlemeye çalışacaktır. Uluslararası hukuk söylemsel olarak kurgulanıp araçsallaştırılırken kullanılacak dilin her müktedir aktöre aynı imtiyazı vermesi söz konusu olamaz. Uluslararası güç kullanımı anlamında hukuken tartışmalı bir konu olan Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a girişi yekten işgal olarak anılmak durumundadır. Öte yandan ABD'nin aynı dönemde Grenada'ya veya yıllar sonra Afganistan'a girişi benzer tartışmalara sahip meseleler olsalar da, bu konular, müdahale olarak özetlenmekle yetinilecektir.

ABD'nin Irak ve Afganistan'da BMGK onayı olmaksızın gerçekleştirdiği ihlalleri, önleyici meşru müdafaa olarak meşrulaştırmaya çalıştığı bilinmektedir (Chinkin ve Kaldor, 2017: 130). Bu uluslararası hukukta hiç var olmayan bir kavram değildir. Belki önleyici meşru müdafaa olarak değil fakat BM Sözleşmesi'ne göre güç kullanımını izin veren istisnalardan birisi meşru müdafadır (UN Charter, Ch.7 (51)) ve bir devletin saldırıya uğrayacağına dair kesin kanıtlar bulunması durumunda devletin bu meşru müdafayı kullanma hakkı olduğuna dair genel bir kanı da bulunmaktadır (Rothwell, 2005: 352). Ancak böylesine ucu açık kavramlar, hegemon devlete büyük bir hareket alanı sağlar. Açıkça uluslararası hukuka aykırı eylemler olan Irak ve Afganistan işgalleri, önleyici savaş ya da haklı savaş gibi kavramlar üzerinden hukuki bir zemine yerleştirilmeye çalışılır (Simpson, 2005: 173; Connah, 2021: 71).

Ya da kalkınma söyleminin gücüyle kurulmuş ve aslında serbest ticaretin savunuculuğu rolünü üstlenmiş DTÖ gibi kurumlar, sözgelimi 90'larda Asya'da belli sınıflar açısından gerçekten de kalkındırıcı bir işlev görmüştür. Bu sayede kalkınma söyleminin araçsallığında hegemonik bir uluslararası normlaşma için, normun nesnesi olan milletlere yönelik rıza mekanizması işlemiş olur. Hegemon devlet için neredeyse hiç gündemde olmayan mesele ve sorunlara doğru bir hassasiyet eğilimi başlar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra üçüncü dünyanın da yükselişiyle birlikte yoksulluk ve kalkınma söylemlerinin Batı tarafından keşfi, bu konseptlerin Batı merkezli kurum, araştırma merkezleri, üniversiteler ve üçüncü dünyada kurulan planlama ajansları aracılığıyla yeniden dizayn edilmesi ve bu toplumların sisteme entegre edilmesine yaramıştır (Escobar, 1999: 382-5). Yirminci yüzyılın ortalarında Dünya Bankası'nın kalkınma için krediler dağıtması ve BM'nin on yıllık süreyi kalkınma temasına adanmasıyla, uluslararası kurum ve örgütler de bu entegrasyonda kendi rollerini oynamışlardır (Bernstorff, 2019: 14). Bu entegrasyon, ABD'nin ve neoliberal hegemonyanın varlığına tehdit olması muhtemel bir hareketin kendi söylemleriyle etkisiz hale getirilmesine işaret eder. Bu sayede uluslararası hukukun hegemon öznesi, sömürüyü, kalkınma gibi kavramlar adı altında yeniden üretilecekleri bir sosyal forma dönüştürerek, az gelişmiş devletlerin sisteme daha çok entegre olup daha çok yatırımcı çekmek için bir yarışın içine dahil edilmeleri sonucunu üretmiştir (Anghie, 2004: 194-236).

2.3.2. ABD'nin Uluslararası Hukuktan Geri Çekilmesi

ABD özellikle uluslararası hukuk tarafından hegemonyasını tehdit edilmiş hissettiğinde uluslararası hukuktan çekilme ya da bazen de onu yok sayma yolunu seçmektedir. ABD'nin kurumsallaşmasına dahil olmadığı uluslararası hukuk rejimleri, kendi gücü olmaksızın bir uluslararası hukuk oluşumunun yetersiz kalacağı güveniyle de ilgilidir (Kwakwa, 2003: 47). 1982'de imzalanan Deniz Hukuku Sözleşmesi de ABD'nin katılmayı reddettiği uluslararası hukuk rejimlerinin başında gelmektedir (Kwakwa, 2003: 39). Yakın zamanda bununla ilgili olarak verilebilecek en doğru örnekler Kyoto Protokolü, Roma Statüsü ve İran Nükleer Anlaşması olarak sıralanabilir. Kyoto ve Roma'da ABD anlaşmaların yapım ve imza aşamasında yer almış fakat iki anlaşma da Kongre tarafından onaylanmayarak geçerlilik kazanmamış ve ABD anlaşmalardan çekilmiştir. İran Nükleer Anlaşması ise ABD'nin Trump yönetiminde çekildiği bir uluslararası anlaşmaydı.

Onaylanmayan iki anlaşmanın, yeni nesil hegemonya teorilerindeki içsel karar alma süreçlerine ağırlık veren yaklaşımlarla ilişkilendirilmesi söz konusu olabilir. Hegemonik düzen teorisinin vurguladığı gibi, hegemon gücün hegemonyaya dair algısı, aktörün içsel süreçleriyle de belirlenmektedir. Bu bağlamda, uluslararası sistemdeki avantaj ve tehditler ABD iç siyasetini oluşturan farklı gruplar tarafından aynı şekilde algılanmamaktadır. Uluslararası hukuk oluşumlarının içinde yer alarak onları düzenleme şansına sahip olmakla, bu oluşumlardan çekilerek onu işlevsiz kılmak birbiriyle çatışan iki fikir olarak ortaya çıkmıştır. İran Nükleer Antlaşması meselesi de benzerlik arz etmektedir. Trump döneminde hegemonyanın ne şekilde sahiplenileceği konusu, ABD'nin kararlarında kısa vadeli dönüşümlerde belirleyici olmuştur. Bunun çıktıları da, uluslararası hukukta da kendisini göstermiştir.

Hegemon devlet uluslararası hukuktan çekilme stratejisini zaman zaman uygulasa da hiçbir zaman uluslararası hukukla tüm bağlarını koparmaz. ABD Irak'a müdahale ederek uluslararası hukuku alenen çiğnedikten sonra dahi, kendisine kısıtlamalar koyma ve uluslararası toplumla uzlaşma gibi yollar arayarak meşruiyetini tesis etme yolunu seçilmiştir (Farer, 2003: 628).

2.3.3. ABD'nin Uluslararası Hukuku Yeniden Dizayn Etmesi

ABD'nin özellikle Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra uluslararası hukukta daha serbest kalması ona uluslararası hukuku kendi niyeti ölçüsünde yeniden dizayn etme

şansı vermiştir. Bu dönemde ABD'nin uluslararası hukuka yeni kattığı kavram ve uygulamalarla biçim verdiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, yirmibirinci yüzyılın başında uluslararası toplum için yeni bir norm olan *koruma sorumluluğu* uluslararası hukuka dahil edildi. BM'ye göre bu norm, “devletlerin kendi halklarını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluklarını teyit etmeleri” anlamı taşımaktadır ve bu sorumluluğa uymayan devletler için, uluslararası toplumun bölgesel örgütlerle birlikte hareket ederek eylemde bulunmasını talep etmektedir (UN: Responsibility to Protect). Zamanın BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından, Srebrenitsa ve Rwanda'da insanlık krizlerinde BMGK'den gerekli yetkilendirmenin gelmeyerek, büyük acıların engellenememesi bu normun uluslararası hukuka dahil edilmesinin gerekçesi olarak sunulmaktadır (UN: Responsibility to Protect). Öte yandan Koruma Sorumluluğu kronolojik olarak ABD'nin Kosova, Irak ve Afganistan'da gerçekleştirdiği askeri müdahalelerden sonra sisteme dahil edilmiş olduğu için, bu müdahaleleri meşru bir zemine oturtmak için yaratılmış bir norm olma şüphesi yaratmaktadır. Bölgesel örgütlere verdiği rolle de birlikte insanlık adına NATO'nun kullanımını da içerecek müdahalelere yasal bir zemin yaratması ihtimali egemen devletler için korkutucudur. Aslında koruma sorumluluğu genel olarak bağlayıcı bir norm değildir (Brunnée ve Toope, 2020: 192). Devletlerin konsensüsünü merkezine koyduğu ve güç kullanımı konusundaki BMGK'nin tekeline değıştirmedığı için bu şüphelerin yersiz olduğu savlanabilmektedir (Morris, 2016: 13). Fakat ABD'nin Irak ve Afganistan işgalinde de görüldüğü gibi, hegemon gücün uluslararası normları kendi anlayışına ve politik ihtiyaçlarına göre yorumlaması mümkündür. Nitekim de Libya ve Suriye'de gerçekleştirilen ABD müdahaleleri bu *koruma sorumluluğu* normunun gölgesi altında BMGK onayı olmadan gerçekleştirilmiştir (Welsh, 2016: 79-81). Yani ABD, tek başına hegemon olduğu sistemde oluşturduğu yeni bir norm sayesinde, yasal kısıtlamalardan daha az etkilenmesini sağlayacak bir pelerini üzerine geçirebilir. Bir başka bakış açısıyla, güç kullanımını Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinin kararlarına bırakan bir hukuk anlayışı içerisinde, ABD'nin bu hukuk dışı müdahaleleri sistemi yeniden dizayn etmez; zira sistem zaten eşitsizlik üzerine inşa edilmiştir. Fakat bu sınırları açık bir yaklaşım olacaktır. Sistemin zaten hegemon olması, onun daha da hegemonize edilmesini normalleştirecek olursa,

uluslararası hukuk egemen yapıların aparatından ibaret bir kavram seti olarak varlığını sürdürecektir.

Koruma sorumluluğu kavramıyla birlikte ele alınması gereken ve ABD'nin uluslararası hukuku yeniden dizayn eden kavramlarından bir diğeri *haydut devlet* kavramıdır. Bush'un 2002'de şer eksenini olarak bahsettiği yapı, sonrasında da haydut devlet olarak kalıplaşmıştır. Buna göre, hem dünyaya hem de kendi halklarına zarar veren, uluslararası normlara karşı duyarsız liderlerin yönettiği Küba, Kuzey Kore, İran, Suriye gibi devletlerin aynılaştırılan nitelikleri haydut sıfatıyla tanımlanmaktadır (Gordy, 2009: 230-5). Anlaşılacağı üzere genel geçer bir haydut devlet tanımı yapılmıyor oluşu, bu devletleri hegemon devletin belirlediği bir listeden ibaret hale getirir (Totman, 2009: 34). Kavramın belirsizliği onu istenilen ölçüde esnetmeye ve genişletmeye de olanak verir. İlgi çekici olan, bu kavramın bazı karşı-hegemonik fikirlerle de ilham veriyor oluşudur. Örneğin, dünyanın birçok yerindeki çevreciler, çevreci dönüşüm rejimlerine karşı gösterdiği direnç nedeniyle, ABD'yi yeni bir "haydut devlet" olarak kabul etmektedirler (Falkner, 2005: 585). Fakat bu kavramı ve getirilerini kabul ederek, içeriğine katkı sunan ana akım teorisyen sayısı da azımsanmayacak boyuttadır. Henriksen (2001: 350-358) bu kavramı öylesine benimser ki, ilkçağlardan bugünlere dek haydut devletlerin var olduklarını iddia ederek, uzun bir liste yapar. Caprioli ve Trumbore (2003: 377), haydut devletleri belirleyen özelliklere, bu devletlerin kendi halklarına karşı etnik temizlik, ırkçılık gibi suçlar işlemelerinin yanı sıra cinsiyet eşitliğini ihlal etmek gibi nitelikleri de dahil ederler. Bu çabalar oldukça yeni ve belirsiz olan bu kavrama bir tarihsellik ekleme ve onu gerçekten özgürleştirici bir noktada somutlaştırma çabasını ifade eden beyhude uğraşlardır. Zira haydut devletten kurtarılan halkların cinsiyet eşitliği anlamında başarılı bir karneleri olduğu söylenemez. Haydut devleti, ABD'nin ulusal askeri hedeflerini ve uluslararası sistemdeki çıkarlarını vurgulamak adına kullandığı araçsal bir söylem olarak anlamak çok daha makuldür (Homolar, 2011: 721). Bu söylem aracılığıyla koruma sorumluluğunun kapsamına girmesi gerekecek halklar ve uluslararası sistemden dışlanmak zorunda olan devletler tespit edilir. Bu tespitin ulusal ve uluslararası kamuoyu tarafından içselleştirilmesi sağlanır. Totman (2009: 160), Hollywood'un Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası görsel imgelemdeki düşman kavramını haydut devletlere dair filmlerle doldurarak, bu kavramı yeniden ürettiğini

belirlemiştir. Bu kolonyal dönemdeki ideolojinin yeniden üretildiği formatlardan birisidir. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılda uluslararası hukukun öznesi olamayan barbar halkların yerini haydut devletler alır.

Benzer konuda, doğrudan klasik askeri müdahaleler yerine ABD'nin son yıllarda sıklıkla drone saldırılarıyla gerçekleştirdiği yargısız infazların üzerinde de özellikle durulması gerekmektedir. Yıllardır devam eden bu infazların herhangi bir cezaya ya da yaptırıma tabii olmaması, bu sürecin normalleşmesi ve hatta uluslararası hukukta yeni bir norm oluşturması anlamını taşımaktadır (Mcquade, 2021: 8). Bu ABD'nin sınıfladığı devlet biçimlerinin, küresel toplumda eşit bir hak öznesi olarak muamele göremeyeceği konusunda bir kanıksama hali yaratmaktadır.

2.3.4. ABD'nin Uluslararası Hukuku İç Hukukuyla Değişmesi

Bir hegemonun uluslararası hukukun etkilerini olduğu gibi kabul etmek yerine onu kendi iç hukukuyla dönüştürmeye çalışması da izleyebileceği yollardan birisidir. Anayasal doktrinde yer alan iç hukukun hiyerarşik olarak uluslararası hukukun önünde yer alması kuralının giderek daha fazla uygulamaya sokma konusunda ABD'de artan bir eğilim olduğu belirlenmektedir (Vagts, 2001, s.847). Ayrıca ABD anayasasının federal mahkemelere normalde diğer ülkelerin hukukuna girecek konularda dahi yargı yetkisini kullanmalarına olanak tanınması, ülkenin iç hukukunun uluslararası bir mahiyet kazanmasını sağlamaktadır (Mattei, 2003: 418). Bu sayede devletler arası hukuk sisteminin bağlayıcılığı meşruiyetini kaybetmiş olur. Amerikan istisnacılığının örneği olarak, kendi iç hukuk sisteminin klasik Avrupa sisteminden farkını, diğerlerinden bambaşka ve çok daha özgürleştirici bir hukuk sistemi olarak da sunma imkanına erişebilir. ABD'nin iç hukukunu uluslararası hukuk yerine tadil ettiği durumlar belli örneklerde kurumsallaşmıştır da. Uluslararası yaptırımlar ABD'nin ulusal değer sistemini uluslararası bir hukuk normuna dönüştürmek için kullandığı yöntemlerin en başında gelmektedir. Uluslararası hukukta olağan süreçte BMGK'nin onayına bırakılan uluslararası yaptırımlar, ABD'nin tek taraflı olarak bireylere dahi uygulamaya başladığı cezalandırma araçlarına dönüşmüş durumdadır (Albal, 2021: 131). Yaptırımların en bilindik örneği, ABD'nin kendi kıtasında alternatif bir modeli düşmanlaştırmak adına yaklaşık 60 yıldır Küba'ya uyguladığı ambargodur. Bu ambargo uluslararası kamuoyunda ara sıra eleştiri konusu olsa da hiçbir zaman bu yaptırımlara karşı ciddi bir cevap verilmemektedir. ABD, yaptırım listesine yeni

devletler, şirketler ve kişileri ekleyerek, cezalandırılacak aktörleri belirlemeye devam etmektedir. Çalışmanın ana vakasını oluşturan UCM'ye karşı yaptırımlar, ABD'nin ulusal kararlarının uluslararası hukuk üzerindeki gölgesinin son halkasını oluşturmaktadır.

Diğer yandan, ABD'nin çevreye zarar veren ürünlerin ithalatı konusunda kendi koruma standartlarını uluslararası hukuka dahil etmeyi başarması, çevre hukuku anlamında verilebilecek örneklerden birisidir (Falkner, 2005: 590).

2.3.5. ABD'nin Kullandığı Diğer Belli Başlı Yöntemler

Hegemonun uluslararası hukuk sistemini manipüle etme yöntemleri bunlarla sınırlı görülmemelidir. Uluslararası hukuk sisteminin post-kolonyal dönemde yeryüzünün hemen her bölgesinden aktörü dahil ettiği küresel düzenek uluslararası hukuk yapısının hegemonize edilmesini belirli oranda zorlaştırmaktadır. Ülkelerin bütününe ya da çoğunluğunun rızasını kazanma işi, manipülatif aygıtların ve propaganda tekniklerinin çokluğuna rağmen kolay iş değildir. Mevcut hegemon yapıya ve onun yöntemlerine karşı strateji geliştirirken genellikle uluslararası hukukun bu çoğul varlığının dikkate alınarak bir proje üretmenin zorunluluğu üzerinde durulmaktadır (Santos, 2005: 436). Ancak bu strateji de manipülasyona açıktır. ABD çoğulculuğu benimseyerek, yapının çok kutuplu oluşumunu hem efor harcamadan hegemonyasını tadil etme hem de küresel uluslararası hukuk sistemlerinin oluşumunda maddi ve manevi sermaye harcamadan arzu ettiği hedeflere ulaşma yolunu izleyebilmektedir (Burke-White, 2015: 8-80). Uluslararası hukuk bu biçimde giderek dar alanlarda iki taraflı anlaşmalara kayıp, daha küçük kurumsallaşmalar çerçevesinde örgütlenerek farklı devletlerin iş birliği ihtimallerini ve uluslararası hukuktan çıkacak bütüncül karşı çıkışları sindirme yoluna gitmektedir (Benvenisti ve Downs, 2007: 610-28). Koskeniemi (2004: 205)'nin değindiği üzere, bu yöntem uluslararası hukuku parçalara bölerek birbiriyle rekabet eden ve birbirinden habersiz uluslararası kurumları ortaya çıkarır. Bunun yanı sıra uluslararası hukuk rejimlerinin her birinin bir devlet gibi hareket ederek, birbirlerini manipüle etmelerine müsaade ederek, mevcut ideoloji dışında bütüncül bir ortaklaşmayı imkansız hale getirir (Koskeniemi, 2012: 316-20). Keza IMF'nin de birincil ağızdan ifade ettiği gibi, uluslararası alanda parçalanma ve bölünmeler arttıkça IMF gibi kurumlara ihtiyaç giderek artma eğilimini taşıyacaktır (IMF, 2022).

Ayrıca uluslararası hukuk, bilinçli olarak belli alanda belirsizlik içerisinde bırakılarak hegemonize edilmeye çalışılabilir (Warren ve Bode, 2014: 145). Belirsizlik durumunda hegemon devlet ve ideolojinin güç orantısızlığı, süreçleri lehlerine çevirecek pratiklerin oluşumuna zemin hazırlayabilir. Örneğin yukarıda bahsedilen haydut devletlere dair tanımlama ABD tarafından belirsiz bırakılmıştır. Bu sayede ABD, bu listeyi, arzu ettiği ülkeyi ekleyerek, herhangi bir kriterin sorumluluğunu taşımadan dilediğince güncelleyebilecektir.

Elbette ki bu yöntemler, hegemon devletin içlerinden birini seçmek zorunda olduğu, geçişkenlikten yoksun ve birbirlerinden ayrı sütunlar değildir. Hegemon devlet bu yöntemlerin birkaçını aynı anda kullanarak, stratejik seçimler yapabilir. Örneğin bir sonraki bölümde detaylandırılacak olan UCM’yi kuran Roma Sözleşmesi oluşturulurken ABD, uluslararası hukukun inşası sürecinde etkili olabilmek adına tüm görüşmelere katılmış, yeni kurulacak uluslararası mahkemenin hegemonize edilmesi konusunda hedeflerine belli oranda ulaşmış ancak nihayetinde sözleşmenin tarafı olmayarak mahkemeyi belli oranda kadük bırakmıştı. 2020 itibarıyla ise Mahkeme’nin ABD tarafından Başkanlık kararnamesiyle yaptırımlara maruz kalması söz konusu olmuştur. Bu da göstermektedir ki hegemon devlet aynı olay zinciri içerisinde hem uluslararası hukuku yeniden yapılandırma hem uluslararası hukuktan geri çekilme hem de uluslararası hukuku iç hukuk yoluyla etkileme seçeneklerini gündemine alabilir. Bu durum diğer olaylar ve yöntemler için de örneklerle çoğaltılabilir.

2.4. Pozitivist Hukuk-Doğal Hukuk Ayırışması Doğrultusunda Hegemonik Uluslararası Hukuk

Uluslararası hukukta pozitivizmin ağırlık kazanması 1648 Westphalia barışıyla birlikte, devletin temel egemen aktör olarak ele alınmasıyla ilişkilendirilmektedir (Shaw, 2017: 19). Westphalia barışının Uluslararası İlişkiler disiplininin modern formatının ortaya çıktığı tarih olarak da kabul edilme sebebinin de, benzer biçimde, devletin meşru özne olarak sistemin ana omurgasını oluşturmasının miladı olarak görülmesiyle bağlantılı olduğunu hatırlamakta fayda bulunuyor. Bu yapıda, her devlet kendi toprakları içinde egemendir. Her devletin birbirine benzer yapılar olması, bu devletlerin birbirlerine denk aktörler olarak ele alınmasını gerektirir. Devletler arası eşitlik, uluslararası düzenlemelere aynı hak özneleri olarak dahiliyeti getirir.

Uluslararası hukukta pozitivist egemenlik anlayışına güç veren olaylardan bir diğeri de Viyana Kongresi'dir (Sourgens, 2006: 435). Viyana Kongresi, Avrupalı devletlerin aralarındaki güç mücadelesini düzenleyen bir şekilde sonuç vermiştir. Batı dünyasının herhangi bir devlet tarafından domine edilmesi yerine, onu kendi içerisindeki güç mücadelesinin yönetmesine izin vermiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde pozitivist hukuk yaklaşımının tek devletin hegemonyasına izin vermediği görülebilir. Bu anlamda klasik uluslararası ilişkilerdeki güç dengesi de uluslararası hukuktaki karşılığını bulmuş olur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda yeniden inşa edilen uluslararası sistemdeki en önemli yürütme aygıtı kabul edilebilecek BMGK de veto yetkisine sahip 5 ana devletin etrafında şekillenmektedir. Bu sayede bu devletlerin her biri, diğerlerinin dominasyonuna karşı yasal bir fren mekanizmasını elinde tutar. Lakin, uluslararası hukukun bu tek devletin manipülasyonundan korunmuş versiyonu da aslında hegemoniktir.

Bunun karşısına konan doğal hukuk anlayışı ise yeryüzünde insancılığın gelişmesi adına, hukuku devlet egemenliğiyle bağlantılı değerlendirmek yerine ahlaki bir misyonla değerlendirmektedir. Uluslararası hukukun Hugo Grotius, Vattel gibi önemli doğal hukukçu kuramcıları, egemen eşitliğin uluslararası hukukta kabul edilmesinde önemli rol oynamışlardır (Mulligan, 2018: 55). ABD Anayasası, doğal hukuk kuramının özellikle kurumsallaştığı metinlerin başını çekmektedir (Mattei, 2003: 418). Bunun dışında, Milletler Cemiyeti uluslararası hukukta ilk defa devlet dışı bir aktörün örgütlenmesi nedeniyle, pozitivist hukuktan, doğal hukuka doğru bir geçişi sembolize etmiştir (Shenoy, 2018: 4). Bu yolla uluslararası sistemin daha çoğulcu bir şekilde örgütlenerek, mevcut devlet egemen durumdan kurtulması ümit edilmişti. Bu sayede eşitlik kavramının ahlaki olarak insanlığın kaynak değeri olması ve uluslararası düzenlemelere rehberlik etmesi beklenebilir. Fakat aslında tarihsel olarak iddia edilenin aksine, Vattel gibi hukukçular yerli halkların evrensel doğa hukukunu tanınamazlıklarıyla ihlal etmeleriyle hukuktan dışlanmalarını kabul etmişlerdir (Anghie, 2004: 28). Bunun normatif olarak kolonyalizmin önünü ne şekilde açabileceği şüphesiz açıktır.

Peki uluslararası hukukun hegemonize edilmesine karşı, hangi hukuk anlayışı, ciddi bir alternatif oluşturabilir? Bu soruya yanıt vermek güçtür. İki görüş de küresel sistem içerisinde belli çıkar ilişkilerine tekabül ederler. İnsancıl anlamda, iki hukuk

anlayışı da tüm küresel tahakküm ilişkilerini bitirecek bir proje değildir. Pozitivizm ile doğal hukuk arasında tercih yapmak, ilki uluslararası hukuk içerisindeki kavramların eleştirisini yok sayarak onları doğrudan meşrulaştırdığından ikincisi de verili bir ahlak anlayışını kabul etmeyi gerektirdiği için tehlikelidir (Özdemir, 2011: 68).

Pozitivist hukuk anlayışında, uluslararası özneler tarihsel olarak bahsedildiği gibi hem Westphalia’da hem Viyana’da hem de BMGK’de yalnızca belli güç odaklarıdır. Diğer devletlerin bu sistemde eylemleri, biçimsel anlamda dahi tam olarak eşit değildir. Somut olarak uluslararası hukuka dair kararlar bu ülkelerin sahip olduğu askeri, ekonomik, tarihsel, sosyal güçlerin yasal sistemde karşılığını bulması fikrine dayanmaktadır. Yeryüzünün diğer halkları için bu idare biçimini kabullenmek zaruridir. Pozitivist hukuk tarihsel olarak Avrupalı halkları egemen eşit özneler olarak görse de onun dışındaki halkları uluslararası hukukun dışına çıkarır (Anghie, 2004: 116). Daha önce de vurgulandığı gibi, özellikle kolonyalizmin ideolojik olarak baskın olduğu dönemde eşitlik kavramına ve uluslararası hukuka dahil edilmeyen kocaman bir ötekiler toplamı bulunmaktadır. Egemen eşitlik yalnızca uluslararası hukuka katılımda rızanın gerekliliği ve kendi topraklarında başka devletlerin yargı yetkisini kullanamamasından ibarettir (Krisch, 2003: 154). Ayrıca gerçekten de devletler arası bir eşitlik sağlanması durumunda dahi gerçek bir adaletten söz etmek mümkün olacak mıdır? Devlet kavramının asla sorgulanmayarak, birçok bölgede Batı tarafından dayatılan tarihselliğini ve bugünün dünyasında haydut devlet gibi tanımların aslında doğal sonucu olan makbul bir devlet anlayışını inkar ederek tahlil edilmesi bunun önündeki en önemli engeldir. Yeryüzünde örgütlenen devletlerin hangi çıkarları ve sorumlulukları yerine getireceklerini belirleyen faktörler ve hangi küresel savaşların egemenlik anlayışıyla iç içe gerçekleştiği sorgulanmalıdır. Gerçekten de halkların birçoğu için devlet egemenliğinin fayda getirip getirmediği incelenmelidir. Esaslı bir devlet teorisi üzerine düşünmeden, devleti böylesine kutsamanın normatif bir anlamı olduğu açıktır.

Öte yandan doğal hukukun, yeryüzünü, buna cüret edebilecek bir öznenin ideolojisi doğrultusunda homojenleştirme yönünde işlev görmesi gayreti ortaya çıkabilir. Kendisini yeryüzünün tüm insanlığının savunucusu olarak adlandıran bir normatif güç, insanlar için insanlar bunu istemese de en doğru kararı verme yetisine sahip olacaktır. Bu yolla, tüm uluslararası müdahaleler ve uluslararası hukukun aktif

temsilcisi konumundaki araçsallaştırılmış ahlaki normlar meşru hale gelir. Bu insanlar kendileri bilmeseler dahi özgürleştirilmesi gereken varlıklar olarak görülürler. Böylece de, yeryüzünün birçok yerinde insanlık adına bir kutsal savaşa girişmek mümkün olur. Böylesi bir savaşın saf bir ahlak anlayışıyla gerçekleştirilemeyeceği ve dost-düşman ikilemini en azından algısal düzeyde içermeyen bir savaşın mümkün olmadığını akıldan çıkarmamak gerekmektedir (Schmitt, 2012: 65-66). Aksi halde ABD'nin üçüncü dünyada yaptığı onlarca müdahale bu toplumları komünizmin dehşetinden korumak için yapılmış olur. Teröre karşı girişilen savaşta, dünyanın masum insanlarını korku ve şiddetle tehdit eden kötücül gruplar ve onların farklı devletlerde kurumsallaşan otoritelerinin yıkılması, her insanın desteklemesi gereken vicdani bir sorumluluktur. ABD'nin "ya bizim yanımızdasınız ya da karşımızda" diye ifade ettiği politikası bunun en açık dışa vurulduğu dönemlerden birisidir. Böylece ABD'nin yanında olmak yalnızca zorlayıcı bir yaklaşımı ya da yaptırım tehdidini içermiyor. Bu söylem aynı zamanda insanlığın, insancılığın ve onu koruma iradesinin yanında saf tutmayı, ABD'nin uluslararası müdahaleciliğine destek vermekle eşitlemektedir.

Doğal haklar hukukunun içerisinde liberal söylemden azade olarak, tüm insanlığa gerçekten de sosyal adalet getirmeyi amaçlayan radikal bir birikimin varlığını devam ettirdiğini iddia eden bir fikir de yaşamaktadır (Kochi, 2017: 38). Fakat bu, doğal hukukun yanında saf tutarak ona gereğinden fazla özgürleştirici bir anlam yükleme sonucu yaratmamalıdır. Doğal hukuk yaklaşımının tezlerini, devlet egemenliğini zayıflatan ve uluslararası emperyalist yaklaşımları haklı çıkaran bir biçime sokarak yorumlamanın pek bir zorluğu bulunmamaktadır. Bu nedenle de hem hegemon devletin hem de hegemon ideolojinin yeryüzüne yayılmasının gerekliliğine giden yol kısalmaktadır. Tabiri caiz ise böylesi bir hareket, canavara fazlaca yaklaşmak demektir. Hegemonun oyun alanında, sahip olduğu aparatlar ve yöntemler yerli yerinde dururken, onun söylemleriyle bir tahakkümsüzlük ilişkisi yaratabilmek söz konusu değildir.

Yani doğal hukuk özellikle ABD'nin uluslararası hukuku algılama biçiminden dolayı onun manipülasyonuna açıkken, pozitivist hukuk anlayışının tarihselliği de Batı merkezli bir uluslararası hukuk anlayışından sıyrılamamaktadır.

2.5. Uluslararası Hukuk Hegemonyaya Mahkum Mu?

Uluslararası hukukun hem tarihselliği hem bugünü böyle bir tarafgirlik altında inşa edilmişken ve onun mevcut durumunu değiştirmek için gidilebilecek yollar da bu sistemin benzer formlarda kendisini yeniden üretmesine aracılık edebilecekken, uluslararası hukukta hegemonizasyondan kurtulmak mümkün müdür? Bu noktada nihilizme düşmek için geçerli sebepler ortada olsa dahi, bu soruya cevap verebilmek için uluslararası hukukun hegemonya dışında inşasına ya da sistem içi muhalefete imkan veren gelişmelerine göz atmak faydalı olacaktır. Uluslararası hukuku hegemonyadan ibaret gören yaklaşıma karşı, hegemon devlete ve/veya ideolojiye karşı uluslararası hukuk inşasının örneklerine rastlamak mümkündür.

Uluslararası hukukta hegemon devlet olan ABD ve kolonyalizmin ideolojik izlerinin UAD’de bir üçüncü dünya ülkesine kaybetmesi çok önemli bir örnektir. Nikaragua gibi bir ülkenin uluslararası bir mahkemede ABD’ye karşı galip gelmesi uluslararası hukuk tarihinde asla unutulmayacak bir vakadır (Highet, 1987a: 2). UAD, ABD’yi Nikaragua’ya karşı militer ve paramiliter güç kullanımı yüzünden tazminat ödemeye mahkum etmiştir (Castillo, 2011). ABD’nin yargılamanın ilk aşamasında yaptığı güç kullanımını meşru müdafaa olarak tanımlaması da, mahkemenin ikinci kısmında savunma yapmamasını hassas ve gizli belgelerini Doğu bloğundan yargıçlara teslim etmek istememek olarak izah etmesi de ve nihayet Lahey’de kararın aleyhine çıkması sonucunda mahkemeden çekilmesi de oldukça ilgi çekicidir (Highet, 1987b: 1084-86). Bu şekilde hegemon devlet karşı-hegemonik bir uluslararası hamle alışılmadık biçimde başarıya ulaştığında, teamüllerin dışına çıkarak, hukuk tanımaz yönünü sakınmadan gösterebilmiştir. UAD’nin tarafların rızasıyla yargı yetkisini kullandığı göz önüne alındığında, ABD’nin bu yargılamanın parçası olması, uluslararası yargının kararlarını, eylemlerinde meşrulaştırıcı bir rolde ele almasıyla ilişkilidir. Uluslararası bir mahkeme bu rolün dışına çıktığı anda ABD için meşruiyetini yitirmiştir. Anlaşılmaktadır ki, hegemon devletin tutumuna ve kararın sonuçlarına karşı uluslararası hukukun çıktıları hegemonik olmak zorunda değildir. Öyleyse uluslararası hukukun hegemonik olarak üretimi otomatik işlemez. Elbette ki Nikaragua-ABD davasının bu şekilde sonuçlanması zamanın ruhuyla da oldukça ilgiliydi. Sovyetler Birliği’nin ve reel komünizmin var olduğu iki kutuplu bir sistemin içerisinde, ABD ve ideolojisine karşı bir uluslararası hukuk üretme potansiyeli yaratacak karşı-hegemonik ortak duyu imkanları çok daha yüksekti.

Ayrımcılık ve sömürü koşullarına karşı da bazı karşı-hegemonik zaferler kazanıldığı görülebilir. Üçüncü dünyanın BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı ile BM Kalkınma Programı gibi alternatif kurumları Batı güdümündeki ekonomi kurumlarına karşı kabul ettirebilmesi değerli bir başarıydı (Bernstroff, 2019: 32). Benzer şekilde, yıllarca yeryüzünün medeni olmayan toplulukları olarak sayılmış yerli halkların 2007 yılında BM Genel Kurulu'nda içişlerinde özyönetim, geleneksel bölgeleri üzerinde hakimiyet gibi haklarının tanınmasını içeren bildirinin ABD'nin muhalefetine rağmen kabul edilmesi önemli bir olaydır (Kymlicka, 2010: 389-90).

1982'de Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde derin deniz ile ilgili hükmün ve 1990 Montreal Protokolü'nün Londra Değişiklikleri'nin ABD'nin karşı tutumuna rağmen imzalanabilmesi (Young, 1994; akt. Falkner, 2005: 587) uluslararası hukukta hegemon yapıya rağmen eyleme geçmenin ve kurumsallaşma yaratmanın mümkün olduğuna dair çevre hukukundan bir örnek ortaya koymaktadır.

Öyleyse uluslararası hukukun hegemonik durumu, onun tarihsel ve güncel durumunu tanımlamak için önem taşısa da, muktedir gücün istediği sonucu hep istediği biçimde alması anlamını taşımaz. Uluslararası hukukta mevcut faktörler ışığında bir çekişme hali devam eder. Elbette ki, ABD gibi bir aktörün sahip olduğu avantajlar, taleplerinin daha çok karşılık bulması konusunda onun bu çekişmede başarılı olma şansını arttırmaktadır. Ancak uluslararası hukuk sisteminin hegemonik yapısı, sisteme karşı çıkışlara ivme verecek bir yakıt olmayı sürdürecektir. Uluslararası hukuk, hegemon güçlere iltimaslı kurallar ya da uygulamalar sunarak, bir sistem ortaya çıkarırken aslında karşı-hegemonik uluslararası hukuk hareketleri için belli boşlukları da içerisinde barındırır. Örneğin Marks (2003: 144), uluslararası hukukun belirsiz bırakılmasının hegemon bir strateji olmasının yanında karşı- hegemonik yapılara hareket alanı sağlayan eylem noktaları bıraktığını savunmaktadır.

3. KARŞI-HEGEMONİK ULUSLARARASI HUKUK

Koskenniemi, hegemonik uluslararası hukuka karşı bir mücadele yürütmenin en temel adımı olarak, mevcut durumu ortaya koymak, onun bağlamsallığını öne çıkarmak olduğunu söylemektedir (Koskenniemi, 2004: 212). Bu bölümün uluslararası hukukun tarihselliği ve mevcut durumuna dair ortaya koydukları da bu amaca hizmet etmektedir. Yani uluslararası hukukun hegemon devlet ve ideolojiyle

ilişkisinin ortaya dökülmesi, aynı zamanda ona karşı bir hegemonya projesini tahayyül etmek, mevcut direniş imkanlarını açığa çıkarmak için yol haritası oluşturur. Uluslararası hukuku büyük güçlerce araçsallaştırılmasından ibaret yorumlayan yaklaşım, onun içerisinde barındırdığı muhalefet imkanlarını küçümsemek/hiçe saymak riskini içinde barındırmaktadır; bunun yerine eğer niyet bir karşı-hegemonya inşa etmekse, uluslararası hukukun aşına olunan öznelere dışında bir muhalefet imkanı bulacak potansiyellerin peşine düşülmelidir (Özdemir, 2011: 69-70). Bahsedildiği gibi uluslararası hukukun devletlerarası ilişkileri düzenlerken ortaya koyduğu çifte standartlar onun özünü oluşturmaktadır. Ayrımcılık uluslararası hukukun mantığı içerisinde öyle yerleşmiştir ki, üçüncü dünyacı uluslararası hukuk yazarları, onun tarihsel yapısını şekillendiren en temel faktörün ırkçılık olduğunu iddia etmektedirler (Mutua ve Angie, 2000: 31).

Üçüncü dünya ya da son yıllarda Küresel Güney olarak bilinen yeryüzünün çevre ülkelerinin, alternatif bir uluslararası hukuk arayışı içerisinde belli örgütlenmeler oluşturmaya çalıştıkları görülebilir. Özellikle Bandung Konferansı, yasal düzene karşı bir plan sunan bir uluslararası örgütlenme girişimiydi (Okubuiro, 2020: 192). Bu örgütlenme, yeryüzünün madun toplumlarının, kendi kaderlerini ve dolayısıyla uluslararası sistemin geleceğini sorguladıkları bir yapıya sahipti. Bu yapının Küresel Güney için önemli bir atılım olduğu söylenebilir. Daha çok görünürlük kazanan ve uluslararası hukukun örgütlü entiteleri içerisinde daha fazla rol oynamaya çalışan Küresel Güney'in muhalefeti karşı hegemonik uluslararası hukuk geleneği için önemli miraslar barındırmaktadır. BMGK'nin dar yapısına karşı BM Genel Kurulu'nun, karşı-hegemonik söylemler ve düzenlemeler için kullanılma çabasının da dönemin önemli bir özelliği olduğu vurgulanmalıdır (Bernstorff, 2019: 4). Che Guevera'nın konuşmaları, Asya ve Afrika temsilcilerinin ortak hareketleri, hegemonik bir yapıya sahip BM içerisindeki karşı-hegemonik alan arayışının güzide örneklerini oluşturmaktadır. Üçüncü dünyanın bu yükseliş döneminde, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen adı verilen bir plan ortaya konularak, gelişmiş devletlerden sömürge dönemiyle ilgili tazminatlar talep etme, yerli halklarla müzakere gibi tahakkümsüzlük amacını öngören daha somut bir girişim de gerçekleştirildi (Taiwo, 2022: 5-73). Bu proje uluslararası hukuka dair somut ve kurucu önermelere sahip alternatif yaklaşımların önemli bir temelini oluşturmaktadır. Fakat bu projenin başarılı olduğunu

iddia etmek mümkün değildir. ABD ve müttefiklerinin başını çektiği egemen güçlerin bu karşı-hegemonik projeyi ortadan kaldırdığı, mağlup ettiği ve hatta küresel hegemonik yasal düzene eklemlediği bilinmektedir. Örneğin, kendi kaderini tayin ve ekonomik gelişme gibi Küresel Güneyin savunuculuğunu yaptığı konseptler bu dönemde manipülasyona açık hale gelmiş, hegemonik sistem içerisinde ulus ötesi güç kullanımlarını ve Küresel Güney içerisinde çıkar çatışmaları oluşturmayı meşru hale getirmek adına öne sürülmüştür. Kendi kaderini tayin hakkı da yalnızca yasal bağımsızlık oluşturma seviyesinde kalmıştır. Esasen ana akım uluslararası politikanın gündemine Wilson ilkeleriyle birlikte giren kendi kaderini tayin hakkının, Lenin'in ortaya koyduğu ilkelere ayrılarak imparatorlukların cezalandırılmasında kullanılacak bir araçtan ibaret görülmesi Batı'nın önemli bir aracı olmuştur (Özdemir, 2017: 188). Yani kendi kaderini tayin, uluslararası hegemon devleti rahatsız edecek bir formasyona tarihsel olarak sahip olmamıştır. Elbette ki hegemon ideolojinin ve hegemon devletin müttefikleri, kendi kaderini tayin hakkından rahatsızlık duymuşlardır. Özellikle İngiltere ve Fransa'nın dekolonizasyon süreçlerinde bu hakkın kullanımının bu devletleri zayıflattığı ve özellikle Avrupa merkezli uluslararası hukuka karşı bir direniş yaratan belirleyicilerin başında geldiği malumdur. Fakat ABD hegemonyası için, bu hak, müttefiklerinin zayıflaması bir yana, kendisine orta ve uzun vadede meydan okuyabilecek klasik Avrupa devletlerinin önünün kesilmesi anlamını taşımıştır. Öte yandan süregelen sömürü koşullarına karşı Üçüncü Dünya tarafından kullanılan insan hakları söylemlerinin de, liberal yaklaşımda ekonomik haklar düzeyinde anlaşılacak ideolojik hegemonyanın önemli bir parçasına dönüştürüldüğünü iddia etmek mümkündür (Douzinas, 2000 : 166).

Son yıllarda yine Küresel Güney'den yeni bir ekonomik ve adalet arayışındaki aktivistlerin, mevcut küreselleşmenin kendileri için olumsuz işleyen sonuçlarını tersine çevirmek adına örgütlemeye giriştikleri Dünya Sosyal Forumu da karşı hegemonik bir uluslararası örgütlenme girişimidir (Santos, 2005: 435-6). Dünya Sosyal Forumu'nun, Dünya Ekonomik Forumu'nun karşısına bu isimle yerleştirilmesi de, sistemsel muhalefetin kabul görmek adına, ana akım dile yakınsama gayretiyle ilişkilidir. Bir nevi bu yolla madun aktörler, uluslararası hukuku yeniden üreten mekanizmalara, hegemon aktörlerle benzerlikleri bulunduğunu öne sürmüş olurlar. Böylece küresel anlamda taleplerinin hakim uluslararası ideolojinin söylemlerine

büyük bir tezat göstermemesini sağlamaya çalışırlar. Yeryüzünün birbirine benzeyen insanları ve aktörlerinin, sosyal anlamda daha adaletli bir dünya kurmasını mümkün göstermeye gayret ederler. Küresel Güney'in uluslararası arenada eşit bir hak öznesi olarak algılanabilmek ve mevcut hegemonyaya karşı gelebilmek için Batılı devletlerle benzerliklerini mi yoksa farklılıklarını mı öne çıkarması gerektiği konusunda salınımlar yaşadığı tespit edilebilir (Anghie, 2004: 312). Esasen iki strateji de tek başına uluslararası arenada denk olarak algılanmalarını sağlayacak gücü sağlamayacaktır. Küresel Güney'in zamanın gerisinde olarak algılanmasının tarihsel altyapısı bir yana, Batılı devletlerin kendi kimliklerine dair algısı bir öteki inşasına dayanmaktadır (Diez, 2004: 321-5). Şu anki madun aktörler, Batılı kimliğinde bu rolü yerine getirmektedirler. Öyleyse, Avrupalı'ya ya da Amerikalı'ya benzemenin ya da ondan tamamen başka bir profil çizmenin tek başına bir getirisi yoktur. Ayrıca da hem benzerlikler hem de farklılıkların aşırı vurgulanması, bu ideolojinin temelinde yatan ırkçılığı güçlendirme tehlikesi taşımaktadır. Söylemsel olarak kurulmaya çalışılan bu benzerlik-farklılık ilişkileri, uluslararası hukuki sistemin içinde duran kolonyal ruhu yeniden üretebilir. Yeryüzünde farklı halkların birbirine benzeyen ve birbirinden farklılaşan birçok özelliğinin olduğuna dair bir şüphe bulunmamaktadır. Bu gerçekliğin kurucu bir uluslararası hukuki yapı örgütlerken ne şekilde kullanılabileceği esas sorudur. Çünkü karşı-hegemonik sosyal bir örgütlenme yaratmaya çalışan girişimler kendileri kurucu bir role sahip olmak zorundadırlar. Uluslararası hukuk ve kurumsallaşmalarının karşısına kurucu bir alternatifle çıkılmadığı sürece, mevcut entitenin gücü, muhalefeti yeryüzünün çoğulcu rengi olarak kodlamanın yöntemlerini kolaylıkla geliştirebilir. Muhalefetin kurucu bir unsur oluşturamadığı evrende, uluslararası sistem içerisindeki kanıksanmış adaletsizliklerin yanındaki, çoğulcu fikirlerin temsillerinden başka bir şey olma şansı yoktur.

Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yönleri Hakkında Sözleşme'nin Küresel Güney'in endüstriyel ve entelektüel araştırmalarının önüne koyduğu engellere karşı, internet aracılığıyla gündeme giren, *copyleft* gibi telif haklarını serbest bırakmaya yönelik hareketler ve *Linux* gibi ücretsiz bilgisayar işletim sistemlerinin ortaya çıkarılması da bu bağlamda önemli karşı hegemonik hareketlerdir (Mattei, 2003: 406-7). Doğrudan verili sözleşmeyi dönüştürme kudretine sahip olmasalar dahi, mevcut şartlar doğrultusunda bu sözleşmenin hegemonik etkilerine karşı hem bir duruş

hem de alternatif geçersiz kılma yolları ortaya koyan böyle hareketler, *Sci-Hub* ve *Libgen* gibi, Küresel Güney’de bilimsel üretimi mümkün kılan ücretsiz erişim platformlarına aracılık etmektedirler.

Bilindiği anlamda uluslararası hukukun belirleyici konumundaki aktörler çoğunlukla devletlerdir. Özellikle uluslararası teamüllerin ve normların belirlenmesinde devletlerin konumu tarihsel olarak da özel bir yerdedir. Bu nedenle uluslararası hukukun oluşumunda devlet dışı aktörlerin etkin hale getirilmesini karşı-hegemonik bir çıktı olarak yorumlanması da mümkündür. Özellikle Afrika’dan çıkan devlet dışı aktörlerin ve büyük kabile ilişkilerinin uluslararası hukukun oluşumunda alternatif seçenekler sunabileceğini savunan Okubuiro (2020) gibi araştırmacılar, özellikle madun dünyadan yükselecek yerel hareketlerin küresel bir karşı-hegemonik hukuk sisteminde anahtar rol oynayabileceğini öngörmektedir. Fakat bu zorlu bir görevdir. Öncelikle bu aktörler belli bir özne haline gelmek için fazlasıyla yereldir. Karşı-hegemonik bir uluslararası hukuk inşasının, bu derece yerelleşmeye dayalı gerçekleşmesi bu projeyi en baştan fazlasıyla parçalı bir yapıya bürüyecektir. Karşı hegemonik inşa şüphesiz çoğul bir projedir (Santos 2005: 436), fakat aynı zamanda bütüncül de olmak zorundadır. Ayrıca bu arayışın mevcut, devlet dışı aktörlerden örneğin devlet dışı finans kuruluşlarını güçlendirmesi ve uluslararası hukuk aktörü haline getirmesi karşı-hegemonik projelere imkan vermesinden daha gerçekçi bir ihtimaldir.

Daha önce bahsedildiği gibi, ne pozitivist ne de doğal uluslararası hukuk anlayışları tek başına karşı bir hegemonya üretmenin aracısına dönüştürülemez. Karşı-hegemonik bir inşa arayışındaki aktörlerin, normatif bir proje olması nedeniyle doğrudan doğal hukuk söylemine yaslanması yahut eşitlik normu için tamamen pozitivist hukuku sahiplenmesi rasyonel değildir. Karşı-hegemonik bir uluslararası hukuk yapımı pozitivist ve doğal hukuk arasındaki seçimleri stratejik olarak gerçekleştirmek zorundadır. İki anlayışın da özgürleştirici potansiyellerini bulmak ve kullanmak belki mümkündür fakat bunların olay bazlı keşfedilmesi gerekir. Yani madun aktör için, bu iki anlayışın ortasında bir yerlerde saf tutmak ve her meselenin özgün koşullarına göre belli taraflara yakınlaşmak pragmatik olacaktır. Örneğin, uluslararası koruma sorumluluğuna karşı pozitivist bir tavır sergileyerek devlet egemenliğine dair tavır almak akıllıca olacaktır. Diğer taraftan, Batılı bir aktörle

uluslararası yargının konusu olacak bir çekişme yaşandığında ikili müzakereler yerine doğal hukuk fikriyle cisimleşmiş uluslararası tahkime ya da geniş kapsamlı uluslararası örgütlere başvurmak, sonuç almak adına daha fazla şans sunacaktır.

ABD'nin tehdit edilmekte olan hegemonyası da etkili bir muhalefet imkanı sunabilir. Uluslararası alanda Amerikan hegemonyasına meydan okuyan ülkelerin g kazanmaları uluslararası hukuktaki ağırlıklarının da arttırmaktadır. Çin'in güçlenmesiyle Pasifik'teki küçük adaların, ABD'ye bağlı statüsünün sorgulanmaya başlanması ve bu coğrafyayı etkilemeyen klasik self-determinasyon sürecinin yeni bir formasyonunun gündeme gelmesi söz konusu olabilir (Pllath, 2018: 235-46). Benzer şekilde, Çin'in yükselişiyle iki Kore arasında gerçekleşecek müzakere ve antlaşmalar, ABD kadar Çin'in de desteğini almak zorundadır (Lee ve Lee, 2016: 173). Diğer devletlerin uluslararası sistemde g kazanmaları ve ABD'ye bir rakip olarak ortaya ıkışları uluslararası hukuk sisteminde bazı revizyon ihtiyaçlarını da öne çıkarmaktır. Bu da uluslararası yasal sistemde alternatif yollar amalarına olanak tanımaktadır. Rusya ve Çin gibi ülkelerin egemenliğe çok daha katı şekilde yaklaşmaları, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin kalkınmada devlete çok daha baskın bir rol vermeleri, Batı merkezli normlara karşı alternatif yolları belli oranda mümkün kılar (Burke-White, 2015: 7). Bu yollar sadece yükselen gler için değil daha küçük ülkeler için de emsal teşkil edebilir. Fakat evrensel anlamda hegemonik uluslararası hukuka karşı alternatif oluşturamaz. Uzun vadede bu normlar başka bir hegemonu eklemlenmeye neden olabilir. Fakat bu alternatif normlarla hegemonik normlar arasındaki gerilimler, özellikle Küresel Güney'e hareket alanı yaratma potansiyeli de taşır. Buna benzer şekilde üçüncü dünyacı hareketlerin Sovyetler Birliği'nin varlığında iki ideoloji arasındaki gerilimleri kullanarak görünürlük elde ettiklerini akılda tutmak gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD’NİN YAPTIRIMLARI ÇERÇEVESİNDE UCM’DE HEGEMONYA

1. UCM’NİN TARİHİ VE ÖZELLİKLERİ

UCM’yi kuran Roma Sözleşmesi’nin oluşturulması, 1947 yılında BM Genel Kurulu’nun Uluslararası Hukuk Komisyonu’na insanlığın barış ve güvenliğine karşı suçlar kanunu taslağı hazırlama görevini vermesiyle başlayan bir sürecin nihayetidir (Teitelbaum, 1999: 107). Bu, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Soğuk Savaş henüz başlamamışken ve faşizmin mağlubiyeti sonrası hem dünyanın daha iyi bir yer haline getirilmesi hem de insanlık onurunu hiçe sayan suçlara karşı kalıcı bir ceza mekanizması oluşmasına dair küresel kamuoyundaki rüzgarla ilişkilendirilebilir. Bu olumlu havaya rağmen bu dönemde bu niyet nihayete eremedi. Yıllar sonra, Trinidad ve Tobago 1989’da BM’de uluslararası bir ceza mahkemesi oluşturulma fikrini yeniden canlandıran ülke olmuştu; böylece de mahkemenin taslak sözleşmesinin hazırlanma görevi 1994’de BM Uluslararası Hukuk Komisyonu’na verildi (Blumenthal, 2002: 594). Hazırlanan taslağa dair yapılan görüşmeler neticesinde Roma Sözleşmesi 1998 yılında imzalandı (Rome Statute).

Roma Sözleşmesi’ni onaylayan ilk ülke 1999 yılında bir Afrika devleti olan Senegal’di (Souris, 2020: 257). Roma Sözleşmesi oluşturulduğunda anlaşmanın 60 tane devlet tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırıldı; bu sayıya ulaşılması 2002’yi bulurken Mart 2003’de Uluslararası Ceza Mahkemesi resmen açılmıştı (Fahmy, 2021: 311). Böylece UCM, tüzel bir kişiliğe sahip bir uluslararası hukuk aktörü olarak Roma Sözleşmesi’yle ortaya çıkmıştır (Lüder, 2002: 80).

Şu an için mahkemenin kendi sitesindeki resmi rakamlara göre Roma Sözleşmesi’ne taraf 123 ülke bulunmaktadır (ICC, The States Parties to the Rome Statute). BM’ye üye 193 bağımsız devlet bulunduğu göz önüne alındığında (UN:

Member States), mahkemenin oldukça yüksek oranda bir katılıma sahip başarılı bir uluslararası hukuk kurumu olarak öne çıktığı söylenebilir. Fakat mahkemenin aslında oldukça önemli eksikleri bulunmaktadır. Başta ABD olmak üzere, Rusya, Çin gibi küresel anlamda belirleyici konumda olan ülkeler sözleşmenin ve dolayısıyla mahkemenin tarafı değildirler. Bu durumun özellikle mahkemenin işleyişinde yaşadığı sorunların ve bu çalışmanın temasını oluşturan eşi benzeri görülmemiş engellemelerle karşılaşmasının fiili nedenlerini oluşturduğunu vurgulamak zaruridir.

Mahkemenin dört adet ana suç üzerinde yargı yetkisine sahip olduğu bilinmektedir. Bunlar, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçudur (Prakash, 2021: 4). Sözleşmede madde 6 soykırım, madde 7 savaş suçları ve madde 8 de savaş suçları olarak kabul edilecek fiilleri detaylandırmaktadır (Rome Statute, Art. 6-7-8). Saldırı suçu olarak kabul edilen fiiller ise Kampala’da kabul edilen değişiklikle Sözleşme’ye eklenmiştir (UN Treaty Collection). Roma Sözleşmesi'nin 120. Maddesi'ne göre, taraf devletlerin Sözleşme'deki herhangi bir maddeyle ilgili çekinceye bulunarak, bu maddenin etkilerinden sakınmaları mümkün değildir (RS, Art.120). Fakat Kampala Değişikliği'nde tanımlanan saldırı suçu, bu kapsamın dışındadır. Şu anda Kampala’da yapılan eklemeye taraf yalnızca 43 tane ülke bulunmaktadır (Status of ratification and implementation).

Mahkemenin soruşturma yapması, sözleşmeye taraf olan ülkelerde savcılığın doğrudan harekete geçmesiyle mümkün olabileceği gibi, taraf devletlerin soruşturma yapılması için başvurularıyla da söz konusu olabilmektedir (RS, Art.13a, Art.13c). Sözleşmeye taraf olmayan ülkelerde ise soruşturma ancak Güvenlik Konseyi'nin onayıyla mümkün olabilir (RS, Art.13b). Bu noktada Güvenlik Konseyi'nin birkaç tane konuda özel ayrıcalığının bulunduğundan bahsetmek gerekmektedir. Sözleşme’ye taraf olmayan devletler için Mahkeme’yi göreve çağırma ve soruşturmanın belirli bir süreliğine ertelenmesi gibi konularda BMGK (RS, Art.13b, Art.16) UCM'nin genel işleyişini aşan yetkilere sahiptir. BM Güvenlik Konseyi'nin mahkemedeki bu ayrıcalıklı konumu haliyle daimi üyeler tarafından desteklenmektedir. Mahkemenin kurulmasındaki en büyük destekçilerden İngiltere ve Fransa da dahil olmak üzere ABD, Çin ve Rusya'nın konseyi yetkilendirme konusunda aynı ayrıcalığa sahip olduklarını akılda tutmak gerekir. Güvenlik Konseyi'nde tek bir devletin vetosu dahi, Sözleşme’ye taraf olmayan ülkelerin topraklarında bir

soruşturma yürütülmesini engellemek için yeterlidir. Konsey'in bugüne kadar savcılığa ilettiği yalnız iki olay bulunmaktadır; bunlar da Darfur ve Libya olaylarıdır (O'Donoghue, 2013: 294).

Savcılığın devletler veya BMGK tarafından yapılmış bir başvuruyu kabul etmemesi durumunda, başvuru yapan aktör, Ön Soruşturma Dairesi'ne bu kararın gözden geçirilmesi için başvurma şansına sahiptir ve (Zamfir, 2018: 7). Savcılığın kendiliğinden soruşturma yapabilmesi için ise Ön Soruşturma Dairesi'nin onay vermesi gerekmekte, olumsuz bir karara varılması durumunda da savcılığın Temyiz Dairesi'ne itiraz etme hakkı bulunmaktadır (Understanding the International Criminal Court: 20-21).

Öte yandan Sözleşme'ye taraf devletlerin soruşturulması için Mahkeme'nin taraf devletlerce göreve çağırılması; taraf bir devletin *kendisi için* soruşturma yapılması için Mahkeme'yi göreve çağırması biçiminde de gerçekleşebilmektedir (RS Art.12(3)) Bugüne dek mahkeme 6 defa kendisi için soruşturulmaya çağırma vakasıyla karşılaşmış, Uganda, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, iki defa Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali ve Gabon'un bu çağrılarında, Gabon'un hariç hepsi karşılık bulmuştur (Hobbs, 2020: 374).

Roma Sözleşmesi'nin ilgili maddesine göre, UCM, ulusal yargının tamamlayıcısı olarak çalışmaktadır (RS, Art.50(1)). Yani UCM'nin bir ülkede soruşturma yapmasını gerektiren durum, bu ülkenin kendisinin soruşturma yapmaması veya içinde bulunduğu şartların gereği olarak böyle bir soruşturmayı yerine getirecek durumda olmaması nedeniyle gerçekleşecektir (Schneider, 2020). Böylece Mahkeme'nin ulusal yargı sistemlerini aşarak, devletlerin bu konuda birincil egemenliğini karşısına almaması amaçlanmıştır. Mahkeme, devletlerin ulusal yargı sistemlerini güçlendirmek ve Sözleşme'yle uyumlu hale getirmek konusunda herhangi bir suç işlenmeden eyleme geçmelerini sağlayarak, bu tamamlayıcılık ilkesini adaletin yerine getirilmesi konusunda önemli bir araç olarak kullanma şansına sahiptir (Zamfir, 2018: 10). Ayrıca bu tamamlayıcılık ilkesi uyarınca, Mahkeme'nin, sahip olmadığı polis gücü ve devletlerin katkıları ile gönüllü bağışlara bağımlı halde bulunan bütçe sorunlarını aşması ümit edilmektedir (O'Donoghue, 2013: 296). Fakat Mahkeme'nin soruşturma ve yargı konularına girmemek için, yargı sistemlerine dair yaptıkları

düzenlemelerin, uygulamada UCM'nin işini ne ölçüde kolaylaştırıp ne ölçüde ona güç vereceği tartışma konusu olmaya adaydır.

Kurulduğu günden itibaren UCM'ye dair büyük ümitler besleyen kişi ve grupların fazlalığından bahsedilebilir. Bu bağlamda, Mahkeme, uluslararası ceza hukukunun gelişiminde önemli bir kilometre taşı olarak görülmüş; uluslararası hukuk, uluslararası ceza hukuku ve uluslararası ilişkiler alanlarında önemli etkileri olması beklenmişti (Jianping ve Zhixiang, 2005: 609). UCM'nin muhtemel suçluları suç işleme konusunda caydırıcı bir etkiye sahip olması ve bunu yalnızca direkt yargılamalarla değil yerel mahkeme ve makamların işleyişini hızlandıracak soruşturmalarla da başarabilmesi umulmuştur (Prakash, 2021: 6-7). Yani mahkemenin yalnızca varlığının dahi adalet hizmet edebileceği, adaletin işleyişini hızlandırabileceği ve yoğunlaştırabileceğine dair bir beklenti bulunmaktadır. Mahkemenin caydırıcılığı, sadece eylemlerinden değil var oluşundan da kaynaklı görülmektedir. Cezalandırılma korkusu altındaki, güç sahibi aktörlerin adımlarını sorumluluk bilinciyle atmalarının önünün açılması öngörülmüştür. Bu sayede böyle uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulmasının hesap verilebilirlik alanında yeni bir dönem başlatarak, tüm dünyada adaletin tesisi için önemli bir umut ışığı yakması beklenmiştir (Lietzau, 2001: 139-40).

2. UCM'NİN ABD İLE İLİŞKİSİ

Tahmin edilebileceği gibi, ABD, Roma'da nasıl bir mahkeme inşa edilmesi gerektiğine dair bir planlamaya sahipti. Bu planlamaya göre, UCM, Güvenlik Konseyi'nin kontrolü altında, bağımsızlığı ve yargı yetkisi gayet sınırlı bir kurum olmalıydı (Fahmy, 2021: 315). ABD, Roma Sözleşmesi'nin oluşturulması aşamasında, Amerikan askeri personelinin, barışı koruma veya polis kuvveti görevlerini yerine getirdiği durumlarda UCM'nin yargı yetkisine girme ihtimalini göz önünde bulundurarak, taraf olmayan devletlerin vatandaşlarının Sözleşme'ye taraf ülkelerde görev aldıkları sırada Mahkeme'nin yargı yetkisine girmelerine eleştirel yaklaşmıştır (Blumenthal, 2002: 602). Sözleşme, tam da bu şekilde, taraf olmayan ülkelerin vatandaşlarının suçun işlendiği yerin Mahkeme'nin tarafı olmasını gözeterek, yersellik ilkesi doğrultusunda, bir yargı yetkisini içerdiği için ABD böyle bir mahkemeye karşı

çıkıştır (Lietzau, 2001: 120-1). Roma sözleşmesi imzalandığında ABD başkanı olan Bill Clinton, antlaşmanın önemli kusurlarına rağmen anlaşmayı imzalayacaklarını belirtmesinin yanı sıra anlaşmanın evrimini etkileyecek konumda olmayı arzu ettikleri için bunu yaptıklarını vurgulamıştı (Blumenthal, 2002: 603). Görüşmelerden sonra ABD, Roma Sözleşmesi'ne karşı oy kullanmasının ardından, 31 Aralık 2000'de sözleşmeye imza attı. ABD'nin muhalefetine karşın Roma Sözleşmesi'nin bu haliyle kabulü, ABD'nin geleneksel müttefiki konumundaki ülkeler tarafından dahi yüzüstü bırakılmış olmasının ilanı gibi bir bağlamda anlaşılabilir, birçok ülke temsilcisi tarafından coşkuyla karşılandı. (Lietzau, 2001: 119-20). Senato'da bu anlaşma hiçbir zaman onaylanmadığı için, ABD hiçbir zaman Sözleşme'nin tarafı olmamıştır.

Bu şekilde gergin başlayan süreç, kısa sürede yaşanabilecek daha büyük sorunların habercisi gibiydi. 2002'de ABD Senatosu, başkana Sözleşme'deki imzayı geri çekmesine dair tavsiyesini de içeren, Amerikan Askerlerini Koruma Yasası'nı kabul etti (S.1610, 2001). Bu ABD'nin Mahkeme'ye karşı attığı ilk yasal adımdı. ABD'nin görüşüne göre, UCM'nin imzacı devletlerde işlenen suçları araştırma yetkisi ABD'nin yurtdışında görevli asker ve personellerini soruşturma tehdidi altında bırakıyor olması nedeniyle, ülkenin uluslararası hiyerarşideki hegemon konumunu açıkça tehdit etmekteydi (Wedgwood, 1999: 100-2). Yasa 3. bölümünde ABD vatandaşlarına ve belirli kapsamlardaki müttefik kişilere Mahkeme'ye karşı dokunulmazlık sağladığını beyan ediyordu (S.1610, 2001: 7). Yasa'nın ilgili bölümleri, temel olarak, Mahkeme ile tüm işbirliklerinin yasaklanması, Mahkeme'yle ilişkisi bulunan tüm BM Barış Koruma Görevleri'ne kısıtlar getirilmesi, gizlilik içeren ulusal güvenliğe ve yasaların yürütülmesine dair bilgilerin herhangi bir şekilde Mahkeme'ye iletilmesinin yasaklanması, özel istisnalar dışında Mahkeme'ye taraf olan devletlere askeri yardım sağlanmaması, Mahkeme adına tutuklanan ya da gözaltına alınan ABD'nin korumasındaki kişilerin serbest bırakılması gibi konularda Amerikan Başkanı'na yetki veriyordu (S.1610, 2001). 2002'de Başkan George W. Bush, ABD'nin Sözleşme'deki imzasını geri çekti (Prakash, 2021: 28). 19 Haziran 2002'de ABD temsilcileri BMGK'ye, Mahkeme, ABD personelini kovuşturulmasına karşı dokunulmazlık vermedikçe ABD'nin BM tarafından düzenlenen herhangi bir barışı koruma eyleminde yer almayacağını açıkladı (S.1610, 2001).

Bunu takiben ABD, Roma Sözleşmesi'ne taraf devletlerle, görevli personelinin bu ülkelerde soruşturmaya uğrama ihtimaline karşın *İkili Bağımsızlık Antlaşmaları* imzalama yolunu seçti (Coalition for the International Criminal Court). Bu anlaşmalarla, Roma Sözleşmesi'nin yargı yetkisinin ABD'yi hedef alamayacağı kadar kısıtlanması öngörülmüştü. İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi, küresel sivil toplum örgütleri, devletlere bu anlaşmaları imzalamamaları için çağrıda bulunsa da (Human Rights Watch, 2003) bu talep devletler tarafından pek karşılık bulmadı. ABD 100'den fazla ülkeyle bu anlaşmalardan imzalayarak, personelinin herhangi bir durumda Mahkeme'ye teslim edilmemesi için gerekli önlemleri almış oluyordu (Zamfir, 2018: 2). Bu anlaşmalar AB tarafından, Roma Sözleşmesi'nin bütünlüğünü tehlikeye attıkları için öncelikle tepki topladı (Collantes-Celador ve Costa, 2021: 117). Öte yandan AB'nin bu konudaki tepkisi istikrarlı ve tutarlı olmadı. Kısa süre içinde AB, suç şüphesi olan personelin ABD tarafından soruşturulmuş olması ve adı geçen personelin askeri nitelikte görevleri olması gibi kriterler yayınlarak bu ikili bağımsızlık anlaşmalarının imzalanmasının önünü açtı (U.S. Bilateral Agreements Relating to ICC, 2003: 202-3).

Yargı yetkisinin sınırlandırılması konusundaki talepleri karşılanmasa da, BMGK'ye verilen ayrıcalıklar bazında düşünüldüğünde, UCM'nin ABD'nin isteklerine yakın niteliklerle oluşturulduğu söylenebilir. Roma Sözleşmesi'ne dahil olmayan bir ülke için savcılığın göreve çağırılması ve bir soruşturmanın yürütülmesinin on iki ay ertelenmesi konularında BMGK'nin sahip olduğu yetkiler daimi bir üye olarak ABD'nin temel ayrıcalıklarını oluşturmaktadır (RS, Art.13(b); Art.16). Elbette ki, ABD'nin ideal mahkeme tasarımına benzer biçimde, daha kontrol altında, daha bağımlı, yargı yetkisi daha kısıtlı ve ABD istisnacılığına meyilli bir mahkemenin adalet için daha faydalı olacağı, böyle bir mahkemenin sadece ABD'yi dahil edebilme kapasitesinin dahi şimdiki mahkemeden çok daha işlevsel bir vakum yaratabileceğine dair bir görüşün var olmaya devam ettiğini (Lietzau, 2001: 138-9) vurgulamak gerekiyor. Fakat büyük bir gücü ya da hegemon devleti kendisine ekleyebilmek adına, temel eşitlik değerlerinden taviz vermeyi göze almış bir ceza mahkemesinin adalet için nasıl bir fayda getireceği belirsizdir.

Roma Sözleşmesi'ne göre UCM'nin finansmanı taraf devletler, BM ve gönüllü bağışlar aracılığıyla sağlanmaktadır (RS, Art.115, Art.116). UCM'nin kuruluşundan

itibaren ABD ile yaşadığı sorunlardan birisi mahkemenin finansmanı hakkında olmuştur (Sarooshi, 2001: 51). Bu bütçelendirmenin ABD gibi bir ekonomi için ekstra bir yük getirmesinden ziyade UCM'ye yönelik genel eleştirilerinden kaynaklı olduğu tahmin edilebilir.

3. UCM'NİN DİĞER BÜYÜK GÜÇLERLE İLİŞKİSİ

ABD'nin Mahkeme'yle ilişkisi hem daha ilgi çekici hem de bu çalışmanın ana konusu olmakla birlikte, ABD dışındaki büyük güçlerin Mahkeme ile ilişkisini incelemek karşılaştırmalı ve daha analitik bir bakış açısı sunması bakımından önem taşımaktadır. Böylece, Mahkeme'nin hukuki konumunu ve diğer devletlerce algılanış biçimini test etme imkanı doğacaktır.

3.1. UCM-Rusya İlişkisi

Rusya'nın yönetici sınıfı Mahkeme'yi Batı'nın, özellikle de Avrupa'nın kontrolünde çalışan, yabancı liderleri devirme aygıtı olarak görmektedir (Ilin, 2015). Renkli devrimlerin destekçisi ve Rusya yanlısı rejimlerin geri dönüşünü engelleyecek nitelikte bir cezalandırıcı araç olarak mahkeme, bu anlayışta, Rusya'nın etki alanına saldırının meşrulaşmış halinden başka bir şey değildir. Mahkeme, Rusya'nın bu bağlamda tepkili olduğu tek kurum da değildir. Son yıllarda, Rusya, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarını da asgari düzeyde uygulayarak, gerekli parasal tazminatları ödeyerek sürdürdüğü stabil durumunu Rus mahkemelerine Rusya'nın AİHM kararlarını uygulaması gerekip gerekmediğine karar verme hakkı veren yeni bir yasayla birlikte değiştirmiştir (Voeten, 2020: 409). Son Ukrayna Savaşı neticesinde de Rusya, AİHM'nin yargı yetkisinden çıkma kararı alarak, bu kurumla bağlarını tamamen koparmaya karar vermiştir (Council of Europe, 2022). Bu çerçevede Batı merkezli kurumlara karşı Rusya'da bir tepkinin var olduğu anlaşılabılır.

Tahmin edilebileceği gibi Rusya, Roma Sözleşmesi'nin tarafı değildir. Rusya da tıpkı ABD gibi Roma Sözleşmesi'ne oluşturulması aşamasında sözleşmeye imza atmış fakat sözleşmeyi onaylamamıştı (Walker ve Bowcott, 2016). O yüzden de mahkemenin onun topraklarında işlenen suçlarla ilgili bir eylemde bulunma şansı

yoktur. Öte yandan Mahkeme'nin Rusya'nın uluslararası eylemlerinde aktif reaksiyon oluşturma şansının mevcut olduğu vakalar bulunmaktadır. 2008'de yaşanan Rusya-Gürcistan Savaşı bunun ilk örneklerinden birisidir. Gürcistan 2003 yılında Roma Sözleşmesi'ni onaylayarak Mahkeme'nin yetki sahasına dahil olmuştur (ICC, Georgia). Savcılığın Ön İnceleme Komisyonu'na yaptığı başvuru neticesinde, Komisyon Rusya-Gürcistan Savaşı'na dair ön soruşturmalar yürütme kararı almıştır. (Goncharenko, 2016). 2015 yılının sonu itibariyle Komisyon, Savcılık'ı soruşturma yapması için görevlendirdi (ICC-01/15, Georgia). Bu, Mahkeme için de önemli bir adıma işaret etmektedir. Çünkü bu soruşturmayla Rusya, bir savaş sırasında işlenen suçlar konusunda incelenen ilk Afrika dışı ülke olmuştur (Segate ve Dovgalyuk, 2017: 4). Soruşturma sonucunda, savcılık Güney Osetya'da işlenen suçlarla ilgili 2020 Mart'ında hukuksuz alıkoyma, işkence gibi suçlardan dolayı dönemin Güney Osetya İçişleri Bakanı dahil olmak üzere 3 önemli bürokratinin tutuklanması yönünde karar bildirdi (ICC News, 2022a). Bu da Mahkeme'nin Afrika dışında verdiği ilk mahkumiyet olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan Rusya için çok daha büyük bir sınav Ukrayna Savaşı'yla ilişkili olarak verileceğe benzemektedir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'da Rus destekli milislerin hükümete karşı giriştiği iç savaş gibi konular bir süre önce Mahkeme'nin gündemine geldi. Ukrayna Roma Sözleşmesi'ne taraf olmamasına rağmen Mahkeme'nin yargı yetkisini 21 Kasım 2013-22 Şubat 2014 tarihleriyle sınırlı olacak biçimde kabul etti (ICC-01/22, Ukraine). Bu nedenle Mahkeme'nin Ukrayna'da yargı yetkisini kullanabilme şansı doğmuştur. Öte yandan Rusya'nın Kırım'ı ilhak ettiği sonrası, Ukrayna'da Putin'e karşı Mahkeme'yi göreve çağırma konusunda önemli bir kamuoyu oluştuğu gözlemlenmiştir (Goncharenko, 2021). 2015'de yaptığı ikinci bir bildiriyle Ukrayna, Mahkeme'ye verdiği yatkı yetkisini bitiş tarihi belirlenmemiş şekilde uzattı (ICC-01/22, Ukraine). Ukrayna'da işlenmiş suçların Mahkeme'nin konusu haline gelmesi bu şekilde mümkün oldu. Buna karşın 2016 yılında Rusya tepki olarak Mahkeme'den imzasını geri çekerek (BBC News, 2016), UCM'yi yasal olarak da tanımayı bıraktı. Savcılık 2020 yılında yaptığı açıklamayla Mahkeme'nin ön inceleme sonucunda Ukrayna'da savaş suçları ve insanlığa karşı suçların işlendiğine dair yeterli kanaatin bulunduğunu vurgulayarak soruşturma yürütmeye karar verdi (ICC News, 2020a).

Bu yaşananlar 2022 yılının başlarında gerçekleşen Rusya'nın Ukrayna'da giriştiği askeri harekattan önceydi. Askeri hareket ile birlikte Ukrayna meselesinde yeni gelişmeler ve müthiş bir hızlanma tespit edilmektedir. UCM Savcısı Karim A.A. Khan QC, 28 Şubat 2022'de kamuoyuna açıkladığı kararında, Ukrayna'da işlenen savaş suçlarına dair soruşturma açılmasının uygun olacağını bildirdi (ICC News, 2022b). Askeri hareket başladıktan sadece birkaç gün sonra Savcılık Ukrayna'da soruşturma yürütmek için Ön İnceleme Komisyonu'na başvuracağını açıklasa da buna gerek kalmamış, bu açıklamadan sadece bir gün sonra 39 taraf devlet Mahkeme'ye başvurarak Savcılığı, Ön İnceleme Komisyonu'nun onayına gerek bırakmadan göreve çağırmıştı (ICC-01/22, Ukraine). Taraf devletlerin çağrısından yine sadece bir gün sonra da Savcılık, Ukrayna'da savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçuna dair soruşturma başlattı (ICC-01/22, Ukraine). Böylece UCM bir kere daha ve yine Rusya için olmak üzere Afrika dışında bir ülkeyle ilgili bir soruşturma açmış oluyordu. Bu sürecin özellikle Rusya-Ukrayna savaşında ve sonrasındaki etkilerini yakın gelecekte gözlemlemek için daha çok şans bulunacağı tahmin edilebilir. Rusya kamuoyunda henüz somutlaşmamış olsa da bu soruşturmanın bir endişe oluşturduğunu tahmin etmek güç değildir. Geçtiğimiz günlerde ortaya çıktığı gibi, Rusya'nın Mahkeme'ye bir ajan göndererek, içerden bilgi sızdırma girişimi de bu endişenin önemli tezahürlerinden birisi olarak öne çıkmıştır (Corera, 2022).

3.2. UCM-Çin İlişkisi

Çin'in evrensel bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasını belli oranda desteklediği ve Roma statüsünü oluşturan müzakerelere aktif olarak katılım sağlayarak katkı sunduğu görülebilir (Jianping ve Zhixiang, 2005: 609). Bu sürecin Çin'in o dönemde DTÖ'ye de katılmak gibi Batı sisteminin kurumlarıyla daha yakın bir ilişki kurma politikası çerçevesinde anlamlandırılması makuldür (Zhu, 2019: 2). Roma'daki konferansta Çin'in temel beklentisi, BMGK'nin mahkeme üzerindeki önceliğinin sözleşmede açıklığa kavuşması yönünde olmuştur (Segate ve Dovgalyuk, 2017: 6). Nihayetinde Çin, tıpkı ABD ve Rusya gibi sözleşmeyi imzalamış fakat onaylamayarak Mahkeme'nin yargı yetkisine girmemiştir. Çin'in Sözleşme'yi onaylamamış olması, temel suç tanımlarının ülkeyi soruşturmaya çekebilmesinden duyulan endişe kadar

Mahkeme'nin politik amaçlarla kendisine karşı kullanılması ihtimalinden duyulan çekince kaynaklı da olmuştur (Amnesty International 2007: 1).

Son yıllarda azınlıklara karşı uyguladığı sert politikalarıyla gündeme gelen Çin'in, insan hakları ihlalleri, Sözleşme'ye taraf olmadığı için Mahkeme'nin konusu olamamaktadır. Çin'in Uygur bölgesindeki Müslüman etnisiteye karşı işlediği iddia edilen suçları, Sözleşme'ye taraf bir devlet olan Tacikistan'da da gerçekleştirdiği ve bu nedenle Mahkeme'nin yargı yetkisine girdiği iddia edilse de, Savcılık şimdilik bu konuda yeterli bir kanıt olmadığını vurgulayarak soruşturma açmayı reddetmektedir (Hernandez, 2021). Fakat bu konuda Mahkeme'nin üzerinde artan bir baskı bulunduğu da göze çarpmaktadır (Kashgarian, 2022). Mevcut koşullar altında, yakın gelecekte, Çin'in sözleşmeyi onaylayarak Mahkeme'nin yargı yetkisine girmek gibi bir girişimi olması rasyonel ve olası görünmemektedir.

3.3. UCM-AB İlişkisi

Güncel bilgilere göre, Avrupa Birliği'ne üye 25, aday 4 devlet Roma Sözleşmesi'ne taraftır (ICC, State Parties). Mahkemenin uluslararası alandaki en büyük destekçisi şüphesiz ki Avrupa ülkeleridir. Doğal olarak Roma Sözleşmesi'nde Güvenlik Konseyi'ne verilen ayrıcalıklı durum, birliğin güçlü ülkeleri Fransa'nın ve eski üye İngiltere'nin de özellikle işine gelmiştir. Avrupa Birliği'nin UCM ile genel olarak sorunlu bir ilişkisi ortaya çıkmamıştır. Bunun istisnası olarak ABD'nin ikili muafiyet anlaşmaları gösterilebilir. Özellikle AB içerisinde bu ikili anlaşmalara dair tartışma sürerken İtalya ve eski üye İngiltere'nin ikili anlaşmaların yasaklanmasına karşı çıktıkları, Fransa'nın da bu konuda orta yolcu bir tavır takındığı hatırlanmalıdır (Collantes-Celador ve Costa, 2021: 121-2). Bu mesele yukarıda bahsedildiği gibi, Avrupa ülkelerinin belirli kısıtlarla ikili bağışıklık anlaşmalarına izin verilmesiyle aşılmıştır.

3.4. UCM-İngiltere İlişkisi

İngiltere genel olarak Mahkeme'ye verdiği destekle bilinse de, son dönemde Mahkeme tarafından soruşturma geçirme ihtimaliyle gündeme gelmiştir. Bu soruşturma ihtimali, İngiltere'nin 2003-2008 yılları arasında Irak'ta görev alan askeri

personelinin savaş suçu işlediği hakkındaki iddialardan kaynaklanmıştır (ICC, Iraq/UK). Mahkeme'nin İngiltere hakkında girişeceği muhtemel bir soruşturma, Avrupa'dan ve BMGK daimi üyesi bir ülkenin yargılanma tehdidi altına girmesi anlamına geleceği için ayrıca önem taşımaktaydı (Schneider, 2020: 59). Bu nedenle, İngiltere hükümetinin ulus-ötesi operasyonlardaki personelini Mahkeme'nin yargısından korumak için özel bir yasa çıkarmayı dahi değerlendirdiği bilinmektedir (Amnesty International, 2020). Mahkeme'nin kararı, İngiliz askerlerin, gözetiminde öldürme, dayakla öldürme, tecavüz gibi savaş suçlarını işlemiş olabileceğine dair kanıtlar bulunmasına rağmen İngiltere tarafından bu suçların kovuşturulmuş olması gerekçesiyle, Mahkeme'nin tamamlayıcılık ilkesi gereğince soruşturma açılmaması yönünde olmuştur (Beale, 2020).

3.5. UCM-İsrail İlişkisi

Küresel anlamda önemli ağırlığı olan güçlerin yanı sıra bölgesel olarak önemli bir güç teşkil eden, ABD'nin müttefiki konumundaki İsrail'in de Mahkeme ile ilişkisini ele almak faydalı olacaktır. Çünkü ABD, UCM'ye karşı uygulamaya koyduğu yaptırımları bir yandan mahkemenin İsrail'e karşı soruşturma yürütmesiyle de ilişkilendirmiştir. Kaldı ki İsrail'in UCM ile ilişkisini en başından beri ABD ile olan yakınlığının belirlediği anlaşılmaktadır. İsrail Roma Sözleşmesi'ni baştaki imzalamama kararına rağmen ABD'in imzasını takiben imzalamış, sonrasında da tıpkı ABD gibi sözleşmeyi onaylamayarak UCM'ye taraf bir ülke haline gelmemiştir (Blumenthal, 2002: 608). İsrail'in UCM ile ilgili endişeleri ve mahkemeye taraf olmama nedeni, işgal altında tuttuğu topraklarda işlediği suçların yargılanmasına dairdir (Blumenthal, 2002: s.612). İsrail'in anlaşmayı onaylamayarak muhtemel soruşturmalardan kaçma girişimi 2014 yılına dek pürüzsüz ilerledi. 2012 yılı itibariyle BMGK tarafından Filistin'e BM'ye gözlemci devlet statüsü verilmesiyle süreç farklı bir boyut kazandı (Segate ve Dovgalyuk, 2017: 10).

2014 yılı itibariyle Filistin, önce Roma Sözleşmesi'nin yargı yetkisini geçici olarak kabul etmiş ardından 2015'te de Sözleşme'ye imza atarak UCM'ye taraf olmuştur (ICC, State of Palestine). Böylece 1967'de İsrail tarafından işgal edilen topraklar olan Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs UCM'nin soruşturma ve yargılama yapabileceği topraklar haline gelmiştir (BBC News, 2021; Specia, 2021). Filistin'in

bu girişimlerini ilk etapta İsrail'in soğukkanlılıkla karşıladığı ve Netahyahu'nun "İsrail'in değil esas Filistin'in mahkemeden korkmak için sebepleri olduğu"nu iddia ettiği gözlemlenebilir (Beaumont, 2014). Takip eden süreçte 2014 yılından itibaren bölgede işlenen suçlarla ilgili Filistin tarafından göreve çağırılması neticesinde UCM, 2018 yılında bir ön soruşturma başlattı (ICC, State of Palestine). Bu ön soruşturma ABD'nin UCM'ye yaptırım kararının gerekçelerinden birisi olmuştur. 2019 yılında dosya savcılığa iletilerek soruşturma başlatılmasının uygun görüldüğü bildirilmiştir (ICC, State of Palestine). İsrail'in Filistin bölgelerinde yürüttüğü savaşta yaşanan insan hakları ihlalleri ile Gazze ve Doğu Kudüs'te İsrail yerleşimlerinin yaygınlaştırılmasını merkezine alacak biçimde soruşturma 2021 yılında başladı (Federman ve Corder, 2021). Ön soruşturma kararı alındığında daha cesur açıklamalarıyla dikkat çeken İsrail hükümetinin yargılanma ihtimali arttıkça daha pragmatik bir tutum takınarak, hızlı bir şekilde askerleri için soruşturmalar başlattığı gözlemlenmiştir (Beaumont, 2021). Yani İsrail, UCM'nin tamamlayıcılık ilkesine sığınarak yargılamalardan korunmaya çalışmaktadır. UCM soruşturmalarıyla birlikte ülke içerisinde insan hakları ihlallerine karşı duyarlı grupların daha fazla ses yükselttikleri anlaşılmaktadır. İsrail'in Filistinlilere karşı istikrarla işkence gibi suçları işlemeye devam ettiğini savunan bazı insan hakları örgütleri İsrail'e karşı UCM'yi soruşturmaya çağırmışlardır (Masarwa, 2022). Öte yandan halihazırda devam etmekte olan soruşturmaya dair birçok İsrailli entelektüelin imzasıyla UCM'ye sunulan bildiri, yürütülecek soruşturmada, UCM'yi İsrail devleti yerine İsrail'de bulunan sivil toplum örgütlerinden destek alarak kanıtlar toplamaya ve soruşturmayı ilerletmeye çağırılmaktadır (Hasson, 2021).

4. ABD'NİN UCM'YE YAPTIRIMLARI VE ABD HEGEMONYASI

4.1. Yaptırımların Özü

UCM'nin ve bürokratlarının ABD tarafından hedef tahtasına konma nedenleri Amerikan askerleri dahil herkes için Afganistan'da işlenen suçları araştırmak için komite kurulması kararı olmuştur (UN News, 2020a). Bu çerçevede ABD'nin Afganistan'ı işgalinden sonra, ülkede sivillere karşı işlenen suçların cezalandırılması gündeme gelmiş oldu. Alınan karar neticesinde Nisan 2019'da ABD, UCM savcısı

Bensouda'nın vizesini iptal ederek ABD'ye girişini engellemeye yönelik ilk adımı atmış oldu (Qaane and Clark, 2020). Bu iptal gerçekleşirken de, ABD personeli hakkında soruşturma açmaya girişiminde bulunan mahkeme yetkililerine vize verilmeyeceği hususu da vurgulandı (Wintour, Bowcott and Borger, 2019). Bu kararın ardından, Trump'ın bazı UCM personelinin finansal varlıklarının dondurulması ile kendilerinin ve ailelerinin vizelerinin sınırlandırılması konusundaki yetkilendirmesi, 11 Haziran 2020'de yürürlüğe girdi (UN News, 2020a). Bunun akabinde 2 Eylül 2020'de ABD hükümeti, UCM dönem savcısı Fatou Bensouda ve bir başka üst düzey savcılık yetkilisi Phakiso Mochochoko'ya, bu yetkilendirme doğrultusunda yaptırım uygulama kararı aldı (Prakash, 2021: 29).

Bu yaptırımlar elbette ki küresel toplumda tepki çekti. Örneğin, İngiltere basınında yaptırımlar, ABD'nin yalnızlaşması ve DSÖ'de aşı çalışmalarına katılmayı reddedeceğini açıklaması gibi meselelerle bağlantılı biçimde ele alınmıştır (Borger, 2020). ABD kanadından hukukçuların süreci ABD'nin egemenliğinin ihlaline karşı verilen önemli bir cevap olarak değerlendirdikleri görülüyor (UN News, 2020a). Mahkeme bu süreci, yalnız UCM'ye değil genel olarak hukukun üstünlüğüne karşı bir saldırı olarak tanımlamıştır (Borger, 2020). İnsan Hakları İzleme Örgütü'nde uluslararası Adalet Direktörü konumunda bulunan Richard Dicker için ise bu eylem, UCM'den adalet için medet bekleyen herkesin adalete erişmesini önlemek anlamı taşımaktadır (Borger, 2020). AB'den, Fransa'dan ve Hollanda'dan da üst düzey yetkililer ABD'nin yaptırımların kaldırılması konusundaki beklentileri ifade ederek, bu yaptırımlardan duydukları endişeleri dile getirdiler (Borger, 2020; Schultz, 2020). UCM personeline karşı ABD'nin yaptırım uygulama kararı yaklaşık 10 ay yürürlükte kaldı. 2 Nisan 2021 tarihli kararıyla Biden, Mahkeme'ye dair bahsi geçen yaptırımları kaldırdığını açıkladı (Blinken, 2021). Bu Biden'ın göreve başlamasının üzerinden yaklaşık 2 ay sonra alınmış bir karardı.

Yaptırım sürecini başlatan Afganistan'da işlenen suçların soruşturulması meselesi oldukça karmaşık bir biçimde ilerlemişti. UCM'nin bu konuyu ne şekilde ele aldığını incelemek yaptırımların tarihsel sürecini kavramak için önem taşımaktadır. Konunun gündeme gelişi, 1 Mayıs 2013'ten itibaren Afganistan'da ve diğer ülkelerde Afganistan'daki çatışmaların devamı niteliğinde işlenen olası suçlara dair 2007 yılında UCM'de ön soruşturmaların başlamasıyla olmuştur (ICC-02/17). 2017 yılında

mahkemenin savcısı, Afganistan meselesiyle ilgili Ön İnceleme Dairesi'nden soruşturma yapma izni talebinde bulundu (CBS News, 2017). ABD ise UCM'nin taraf olmayan ülkelerin vatandaşlarını yargılama yetkisini genel anlaşma kanunlarına aykırı olarak değerlendirerek bu soruşturmaya karşı çıkıyordu (Fahmy, 2021: 321). ABD ulusal güvenlik danışmanı John Bolton, başkentte yaptığı konuşmada UCM'yi ABD'nin ideallerine aykırı ilan etti ve bu mahkemenin kendi başına ölmesine izin vereceklerini söyledi (Bowcott, Holmes ve Durkin, 2018). Savcılığın başvurusu Ön İnceleme Dairesi tarafından reddedilirken gerekçe Afganistan'ın dönüşümü, aradan geçen zamanın etkisi ve mahkemenin kaynaklarının daha verimli olabileceği alanlara aktarılması gibi konulardı (ICC News, 2019). Yani yargı yetkisiyle alakalı bir problem bulunmuyordu. Zira muhtemel suçların işlendiği yer olan Afganistan, Roma Sözleşmesi'nin bir parçasıydı ve UCM, faillerin uyuğuna bakmaksızın Afgan topraklarında işlenen tüm suçlar üzerinde soruşturma yapma yetkisine sahipti (Poorhashemi, 2020). Mesele böyle bir soruşturmanın etkili olmayacağı ve adalete hizmet etmeyeceğine dair algıydı (ICC News, 2019). Konu burada kapanmadı. Savcılığın ve mağdur grupların bu karara itiraz etmeleri meseleyi Temyiz Dairesi'nin gündemine taşıdı (Qaane and Clark, 2020). 2019'da UCM Temyiz Dairesi vakayı yeni bir ön inceleme için Ön İnceleme Dairesi'ne geri göndermeyerek, savcılığın soruşturma açmasına doğrudan izin vermiştir (ICC News, 2020b). Temyiz Dairesi'nin verdiği yetki hem Afganistan'da hem de Polonya, Litvanya ve Romanya gibi ülkelere Afganistan vakasıyla bağlantılı olarak işlenen suçların soruşturulmasını kapsamaktadır (Qaane ve Clark, 2020).

4.2. Yaptırımlar ve ABD Hegemonyası

Süreci değerlendirmek gerekirse, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne ABD tarafından yöneltilen iddiaların geçersizliği açıktır. Zira mahkemenin yargı yetkisini açıkça kabul etmiş bir ülkede yapacağı soruşturmalarla ilgili olarak hegemon devletten rıza almasını beklemek adalet arayışıyla ilgili biçimsel teamülleri dahi göz ardı etmek anlamını taşıyacaktır. Ülke içindeki mekanizmalar ile oluşturulan politikaların, Mahkeme'ye uygulanma çabası en başta uluslararası örgütlenme gibi temel uluslararası hukuk değerlerine aykırıdır (Poorhashemi, 2020). Yani hegemon bir devlet olarak ABD'nin küresel olarak gerçekleştirdiği tek taraflı eylemlerinin çok

ciddi bir tezahürüdür. Bu yaptırım kararının herhangi bir emsali bulunmamaktadır (Fahmy, 2021: 320). Trump yaptırım kararı aldığı anda yalnızca olay bazlı olarak değil, ABD'nin yaptırım kararının mahkemede sürmekte olan soruşturma ve davalara etkisi de olabilmesi mümkündür (UN News 2020b). Biden yönetiminin bu karardan geri adım atması sürecin etkilerinin tamamen silineceği anlamını taşımamaktadır. Yaptırımlar uygulama konusunda uluslararası toplum tarafından neredeyse hiçbir somut karşılık verilememiştir. Endişe bildiren standart birkaç açıklamanın ötesinde gerçekçi ve dirayetli bir yaklaşımdan söz etmek mümkün değildir. Mahkeme'nin dokunulmazlığına yapılan bu kasıt prestijine büyük zarar verdiği gibi, Mahkeme'ye karşı tutumlarda bazı psikolojik eşiklerin aşılmasına neden olabilecektir. Ayrıca, ABD'nin personelinin uluslararası suçlarına karşı dokunulmazlık sağlamak adına girişebileceği eylemlerin çıtasını daha üst bir noktaya çekmiştir. Trump'ın kararı yalnızca ABD'nin devlet olarak, tüm aktörlerden ayrı konumunu vurgulamamış, aynı zamanda uluslararası görevlerde ona bağlı her personeli de uygulamada serbest bırakmıştır. ABD, böyle bir yaptırım uygulama gücüne ve cüretine sahip olabilecek gerçekten de tek devlettir. ABD'nin hegemonik yapısı, istisnai tutumlarına karşı gelişen tüm reaksiyonları marjinalize edebilme gücüyle tüm dünyaya bir kere daha meydan okumuştur. ABD, varlığı 123 ülke tarafından kabul edilmiş ve kurucu sözleşmesi devletlerin müzakereleriyle belirlenmiş bir uluslararası hukuk kurumunu cezalandırma girişiminde bulunmuştur.

ABD, yaptırımların gerekçesi olarak UCM'nin yargı yetkisi olmayan ülkelerde soruşturma yapma yetkisi olduğunu iddia ederken kendisine yönelen Afganistan soruşturmasının yanında İsrail'e yönelen soruşturmayı da referans olarak göstermişti. Böylece yaptırımların yalnızca ABD'nin çıkarlarına değil uluslararası hukukun genel bir ihlaline karşı uygulamaya alındığı iddia edilebilir. Ancak çok basit bir akıl yürütmeyle ABD, UCM'nin Gürcistan'da Rusya'ya karşı yargı yetkilerini kullanarak yürüttüğü soruşturmalarla ilgili olarak zımni bir destek göstermiştir. Ukrayna'da ise açıkça Rusya aleyhine delil toplanması konusunda çağrıda bulunmaktadır (Ott, 2022). Mesele bir uygulamanın ABD'nin kendisine ve müttefiklerine rahatsızlık verdiğinde uluslararası hukuka aykırı olmasıdır; evrensel bir eşitlik için bir hukuk ilkesinin savunulması değil.

ABD'nin bu yaptırımlarıyla en çok benzerlik kurulabilecek olan vaka önceki bölümde bahsedilen UAD'deki Nikaragua davasıdır. ABD bu davada sonucun arzu ettiği gibi olmayacağını hissettiği anda, yargılamadan çekilmiş, akabinde de mahkemeden tamamen çekilerek, mahkemeyi etkisiz bırakma yolunu seçmişti. Çıktılar beklediği gibi olmadığında uluslararası hukuku etkisiz kılmanın yollarını aramıştı. UCM'ye uygulanan yaptırımlar da, benzer şekilde mahkemeyi etkisiz kılmanın yollarının aranmasıyla ilişkili olmasıdır. Fakat bu defa yaptırım yolunun seçilmiş olması ilgi çekicidir. Uluslararası yaptırımlar ABD'nin gücünü kullanarak uluslararası hukuku araçsallaştırdığı olaylardan biri olmayı uzun zamandır sürdürmekteydi. Bu yaptırımların hedefi çoğunlukla ABD'nin hukuk dışı olarak gördüğü devletlerdi. Devletlerin yanı sıra, farklı şirketlerin ya da şahısların yaptırım listelerine dahil olduğu örnekler bulunmaktaydı. Ancak uluslararası bir mahkemenin üst düzey bürokratlarına yaptırım kararı alınması, bu uygulamada yeni bir aşamaya geçildiğini göstermektedir. ABD kendi iç hukukunu ve yaptırım gücünü, tüm uluslararası teamüllerin ötesine geçerek, kendisine karşı hukuksuz bir soruşturma yürütme kararı aldığı gerekçesiyle uluslararası bir mahkemenin savcılık makamı üzerinde uygulamaya almaya çalışmıştır. UCM açısından yargı yetkisinin Afganistan'daki ABD askerlerini kapsadığına dair bir şüphe bulunmadığı göz önüne alındığında, yaptırımların münferit olarak bürokratları hedef almadığını anlamak mümkündür. Yaptırımların sözgelimi ekonomik bir uluslararası örgütlenmeye değil de uluslararası mahkemeye uygulanmış olması da eşiklerin doğrudan aşılmış olması anlamını taşımaktadır. ABD kendisine karşı hükümde bulunma cüretini gösteren bir uluslararası yargı organını cezalandırabileceğini herkese göstermek istemiştir. Bu yaptırım kararını uygulamaya sokabilecek tek devlet şüphesiz ABD'dir. Ne küresel sistemin birçok kurumuyla sorunları bulunan Çin ve Rusya gibi ülkelerin, ne haydut olarak tanımlanan herhangi bir devletin buna benzer bir aksiyona girmesi söz konusudur.

Ortaya konduğu gibi UCM'nin Çin ve Rusya ile de sorunları bulunmaktadır. Hatta Rusya yargılamalara ve mahkumiyetlere maruz kalmaktadır. Ancak böyle bir aksiyon alamaz. Her şeyden önce böyle bir yaptırım kararı bu devletler için efektif olmayacaktır. Böyle tek taraflı bir adım bu ülkeler tarafından atıldığında, hegemon ideoloji bu devletleri insanlığa karşı suçları meşrulaştıran aktörler olarak yaftalar.

Hegemon devletin hegemon ideolojiyle simbiyotik bağıysa, bu yaptırımları daha makul bir zemine oturtur. ABD bu yaptırımları uygulamaya alabilir ve bu yolla sisteme ilettiği mesaj, bunun yeni bir normal olma potansiyeline işaret eder. Kabul görmeyebilir ancak ciddi bir itiraz da almayacaktır. ABD bu yaptırımları bir yasallığa yerleştirme konusunda hamlesini çok önce zaten gerçekleştirmiş durumdadır. Amerikan Personelini Koruma Yasası ve ikili muafiyet anlaşmaları gibi iç ve dış hukuktaki kurumsal girişimleri bu yaptırımların temelini oluşturmaktadır.

ABD'nin yaptırım kararları, hegemon devletin uluslararası hukuku etkilemek adına kullandığı stratejilerden birkaç tanesini birden uygulamaya koyduğu bir vaka olmuştur. ABD ulusal yargısını uluslararası hukukun yerine koyarak, UCM'ye karşı tek taraflı bir yaptırım kararı alarak onu kriminalize etmeye çalışmıştır. Ayrıca uluslararası hukukta karşılığı olan bir kavram olan yaptırımı, uluslararası bir mahkemenin savcısına ve görevli personeline karşı uygulamaya sokarak uluslararası hukuku kendi gücüne dayanarak yorumlama ve dönüştürme yolunu seçmiştir. Şu an için bu sınıflandırmaları yapmak makuldür. Fakat bu yaptırımlar uzun vadede tekrarlanan bir eyleme dönüşürse hegemon devletin uluslararası hukuku hegemonize etmek için *uluslararası hukuku cezalandırmak* gibi yeni bir yöntem izlemeye başladığını gösterebilir. Şu an için ufukta görünen böyle bir ihtimal olmasa da, ABD'deki başkanlık seçimleri, popülist akımların ağırlık kazanması gibi süreçler ile bu yöntem gündeme gelebilir.

ABD'nin bu yaptırım kararlarının, Trump'ın başkanlığı döneminde alınmış, Biden yönetimi altındayken kısa sürede bu kararlardan geri dönülmüş olması da hegemonyaya dair yaklaşımlar çerçevesinde ilgi çekici bir yaklaşım sunmaktadır. Görüldüğü gibi UCM'nin destekçisi olan Avrupa ülkelerinin yaptırımlarla ilgili tepkileri birkaç endişe ve temenni cümlesinden ibaret kalmıştır. Yaptırım kararı ABD'nin hegemonik tutumuna karşı yükselen bir muhalefet ve karşı hegemonik bir tutum sayesinde ortadan kaldırılmamıştır. ABD'nin iç politikada tek taraflı bir yaklaşımla aldığı kararın ortadan kalkması da tamamen aynı biçimde gerçekleşmiştir.

İlk bakışta neo-gramşiyen yaklaşımın, iç faktörlerin değişmesiyle bağlantılı olarak yaptırımlar meselesini açıklama gücüne sahip olduğu düşünülebilir. Ancak neo-gramşiyen teori daha ziyade sosyal güçlerin etkisi ve değişiminin hegemonyanın politikalarındaki etkisine odaklandığı için bu olayı açıklama gücünden yoksundur.

Sosyal kuvvetlerde ve tarihsel blokta çok kısa süreli salınımlar meydana gelmesi beklenmemektedir.

Öte yandan Dünya Düzenleri Sistemi, uluslararası hegemon devletteki güç azalmasının sonucu olarak bu devletin daha fazla güç kullanma eğilimi taşımasını beklemektedir. Bu çerçevede UCM'ye karşı uygulamaya konulan bu yaptırımların ABD'nin azalan hegemonyası neticesinde uluslararası sistemin kurumlarına karşı sertleşen tutumuyla ilişkilendirilmesi söz konusu olur. Fakat bu yaklaşım da sadece birkaç sene içerisinde, bu yaptırımların Biden'ın kararıyla geri alınmasıyla yetersiz duruma düşmektedir. Dünya Düzenleri Sistemi'nin iç politikada meydana gelen değişimleri anlamada var olan zaafları bu yetersizliğe neden olmaktadır.

Hegemonik düzen olarak tanımlanan eklektik hegemonya teorisi bu vakayı açıklamada kullanışlı bir teori olarak düşünülebilir. ABD'nin hegemonyasının devamlılığına ve niteliğine dair kararların sadece dış faktörlere bağlı olmadığını savunan teori, başkanlık ve iç politika düzeyindeki kararların etkisini de önemsemektedir. Hegemonyayı üstlenme kararlarının ve yönetme biçimlerinin, iç politikada var olan eğilimler düzleminde ele alınabiliyor olması, bu vakada gerçekten de önemli bir anlatı sağlamaktadır. Trump yönetiminin ABD'nin küresel hegemonyasını sahiplenmeyi bırakmaya dair tutumuyla uluslararası kurum ve örgütlere karşı saldırganca yaklaşması böylece ilişkili olarak ele alınır. Bu, sistemin kurumlarının ve çıktılarının ülkenin zararına çalıştığına kani olduktan sonra, UCM tarafından soruşturulmaya çekilebilir olmak ABD zararına çalışan bir sistemin varlığına dair inancı meşrulaştıracak bir katalizör işlevi görmüş olmalıdır. Biden yönetimi ise daha ılımlı bir yaklaşım takınarak, sistemin kendisini reddetmemeyi seçmiştir. Roma Sözleşmesi'nin imzalanması, Mahkeme'ye Güvenlik Konseyi aracılığıyla sevkini gerçekleştirilmesi, yaptırımların kaldırılması gibi kararlar sırasıyla Clinton ve Biden döneminde alınmıştı. Bu başkanlar ABD'nin en azından kamuoyunda daha ılımlı görüntüler çizen başkanlarıydı. Sözleşmeden imzanın çekilerek Amerikan Personeli Korum Yasası ve ikili bağışıklık anlaşmalarını uygulamaya koyan kararlar ise Bush döneminde alınmıştı. Ayrıca UCM'ye karşı yaptırım uygulanması da ABD'nin Trump döneminde aldığı bir karardı. Bu iki başkan ise çok daha agresif ve tek taraflı bir dış politika uygulamalarıyla tanınmış kişiliklerdi.

Hegemon düzen teorileri perspektifinden, ABD'nin bu kararlarını bu çerçevede anlamlandırmak ve tutarlı bir bağlamsallık kurmak ilk bakışta mümkün görülebilir.

Teorinin bu dar kapsamda ve küçük bir örneklem grubunda kullanışlılığı açık olsa da, ABD'nin UCM ile girdiği tarihsel ilişkiyi tam olarak açıklayamaması yine de söz konusudur. ABD'nin mahkemeye karşı ılımlı ve olumlu olarak değerlendirilebilecek bahsedilen yaklaşımları, aslında uygulamada çok az anlam ifade eden şeylerdi. Roma Sözleşmesi'nin imzalanması kararı adeta Senato tarafından onaylanmayacağı bilindiği için alınmıştı (Blumenthal, 2002: 603). Biden'ın yaptırımları kaldırma kararı, uygulamada bir anlamı olmaktan ziyade psikolojik etkilerinin önemli olduğu görülebilecek bir cezalandırma aracının fesh edilmesiydi. Bu yaptırımların bir kere var edilmesi, ortadan kaldırılmasından çok daha önemlidir. Pandora'nın Kutusu gibi, bir kere o kararın alınmış olması bundan sonrasında alınabilecek benzer aksiyonlar için Mahkeme'nin savunmasızlığını ortaya koymuştur. Öte yandan BMGK aracılığıyla UCM'ye gerçekleşen sevklerde ABD'nin onayı Darfur için Bush, Libya için Obama başkanlığı dönemlerinde alınmıştır. Evet, ABD, mahkemenin yargı yetkisinden rahatsızdır fakat Mahkeme'nin BMGK'ye verdiği olağan dışı yetkiler aslında onun hegemonyası için gayet uyumludur. Yukarıda bahsedildiği gibi ABD, UCM henüz kurulmadan önce dahi, onun hegemonyasına bağlı bir örgütlenme olması konusunda ısrarcıydı. BMGK'nin istisnai konumu da belli oranda bu hedefin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.

5. UCM VE İDEOLOJİK HEGEMONYA

Hegemon devletin tutumuna dair bu değerlendirmeler ışığında, tekil bir eylem olarak mahkemenin yanında saf tutmak uluslararası hukukta karşı-hegemonik bir hareket biçimi olarak anılabilir mi? Bunu değerlendirebilmek için mahkemenin ifade ettiği anlam ve genel olarak hegemon ideolojiyle ilişkisini incelemek gerekmektedir. Çalışmada birkaç defa vurgulandığı gibi, öncelikle ilk akla gelen BMGK'nin ayrıcalıklı konumunun mahkeme üzerindeki etkisidir. Bu UCM'nin kısmi de olsa hegemonik bir perspektifle oluşturulduğu anlamını taşımaktadır. ABD'nin uluslararası hegemonyasının, uluslararası hukuka doğrudan bir yansıması olarak değerlendirilemese dahi, UCM güç ilişkilerinin ve uluslararası sistemdeki hiyerarşik yapısının tezahürlerinden birisidir. Hegemon devlet kadar hegemon ideoloji de

UCM'nin oluşumu ve işleyişinde rol sahibi olabilir. Bununla ilgili gerekli tespitte bulunabilmek için daha derinlemesine kazarak, yorumda bulunmak makul olacaktır.

UCM'nin en yoğun ve uzun süreli karşılaştığı eleştiri onun Afrika'ya karşı yoğun bir önyargıyla hareket ettiği iddialarıdır (Sarki, 2020: 96). Afrika Birliği, 2013 yılında UCM'nin yalnızca Afrikalı insanları hedef alarak kararlar verdiğini iddia etmiştir (BBC News, 2013). Bu eleştiri doğrulandığı takdirde UCM'nin politik bir yaklaşıma sahip olduğu anlamını taşımaktadır. Bu iddia hegemonya bağlamında ele alındığında, UCM'nin, kolonyalist ideolojik hegemonyanın izlerini taşıdığı ve yeniden ürettiği yargısına varılabilecek sonuçlara sahiptir. Öyleyse bu iddianın temelini inceleyip UCM'nin hegemon devlet tarafından uğradığı manipülasyonun yanı sıra böyle bir nitelik taşıyıp taşımadığı incelenmelidir.

Bu iddia geçtiğimiz yıllarda önemli sonuçlara neden olarak, Afrika ülkelerinin UCM'ye karşı ortaklaşan bir tavır geliştirmeleriyle somutlaştı. İlk olarak, Güney Afrika Cumhuriyeti, Sudan Devlet Başkanı Al-Bashir'i, hakkındaki tutuklama kararına rağmen UCM'ye teslim etmemesinin ardından, mahkemenin yalnızca Afrikalı devletler için soruşturma yürüttüğünü vurgulayarak UCM'den ayrılma kararını bildirdi (SA News, 2016). Bunu izleyen süreçte Burundi, ülkede meydana gelen insan hakları ihlalleri nedeniyle UCM tarafından soruşturulduğu bir aşamadayken, UCM'yi terk ettiğini bildirdi (Reuters, 2016a). Son olarak da Gambiya UCM'nin hiçbir şekilde Avrupalı devletleri soruşturmadığını ve bu ülkelere giden göçmenlerin ölümlerine karşı UCM'ye yaptığı çağrılara cevap alamadığını beyan ederek UCM'den ayrılık kararını açıkladı (Reuters, 2016b). Sonraki süreçte, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Yüksek Mahkeme'nin UCM'den çekilme kararını kaldırması sonucu Güney Afrika UCM'de kalmıştır (BBC News, 2017a). Gambiya'da ise yaşanan hükümet değişikliği sonrası, yeni devlet başkanı çekilme kararını kaldırarak, ülkesini UCM'de tutmuştur (Kennedy, 2017). Bu üç ülke arasından yalnızca Burundi'nin UCM'den ayrılma kararı kesinleşmiş ve böylece ülke UCM'den ayrılan ilk ülke olmuştur (The Guardian, 2017a).

Tüm Afrika'da UCM'ye karşı yükselen bir tepki olduğu açıktır. Eş zamanlı olarak Afrika Birliği, 2017 yılında üye ülkelere Roma Sözleşmesi'nden çıkma çağrısında bulunarak bu gerginliği zirveye taşıdı (BBC News, 2017b). Bahsedildiği gibi, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Burundi, UCM ile farklı problemler yaşamışlar ve

bu problemler neticesinde Roma Sözleşmesi'nden ayrılırken UCM'nin Afrikalı devletleri hedefleyen ve Avrupalı devletleri soruşturmayan yapısını vurgulamışlardır. Öncelikle bu bir bahane olarak kabul edilebilir. Mahkemeye gelen eleştirilerin işlenen suçların kurbanları tarafından değil de Afrika'daki güçlü kişilerce yapıldığı iddiasından hareketle, bu eleştiriler tamamen göz ardı edilebilir (Solomon ve Clottey, 2019). Örneğin, Burundi'nin Roma Sözleşmesi'nden ayrılışı UCM tarafından yargılandığı için ABD'nin yaptırımlarına benzer bir tepki olarak dahi ele alınabilir. Roma Sözleşmesi'nden çıkış şartlarını belirleyen maddeye (Rome Statute, Art.127(1), Art.127(2)) göre taraf devletlerin anlaşmadan çıkma kararı mahkemeye bildirilmesinden bir sene sonra devreye girmekte ve devletler resmi olarak mahkemeden ayrıldıklarında sürmekte olan soruşturma ve yargılamalar bu karardan etkilenmeksizin devam etmektedir. Bu nedenle Burundi'nin ayrılık kararı, temel nedeni oluşturan yargılamayı değiştirme şansına sahip değildir ancak tepkisel görülebilir. Fakat Afrikalı devletler tarafından dillendirilen bu iddiayı daha ciddi bir şekilde ele almayı gerektirecek eylem Gambiya'nın UCM'den ayrılış kararıdır. Aktif bir şekilde devam eden bir soruşturma olmamasına rağmen, ülkenin UCM'den ayrılması bahsedilen eleştirileri gerçekten sahiplenmiş olmasıyla ilişkilidir. Kısaca incelendiğinde, gerçekten de Afrikalı devletler haricinde neredeyse hiç soruşturma yürütülmemesi tesadüf olarak yorumlanamayacak kadar ciddi bir meseledir. UCM'nin Afrika dışında ilk defa bir soruşturma başlatmaya karar vermesi 2015 yılını bulmuştur. Şu ana kadar verilmiş 37 tutuklama kararının 34 tanesi Afrikalı kişilere dairdir (ICC, 31 Cases).

Afrika'nın UCM'yi toplu olarak terk etme yönündeki çağrısı karşılık bulmamış olsa da bu kıtadan yükselen eleştirilerin yüksek sesle dile getirilmesi anlamını taşımaktadır. UCM'den diğer bir çıkış kararı 2018'de Filipinler tarafından Başkan Duterte'nin uyuşturucuya karşı savaş politikası esnasında işlenen suçlarla ilgili ön soruşturma yapılması nedeniyle alındı ve bu karar 2019 yılında uygulamaya kondu (Amnesty International, 2020) Bu çıkış kararı yürürlüğe girdikten sonra Ön İnceleme Dairesi, soruşturma başlatılması yönündeki kararını savcılığa bildirdi (ICC News, 2021). Bu olay tek başına büyük bir anlam ifade etmiyor olsa da UCM'den ayrılmaya dair teamüllerin yaygınlaşmaya başladığını göstermektedir. Başlı başına hegemon devlet olarak ABD'nin UCM'yi tanımaması, Amerikan Askerlerini Koruma Yasası,

ikili bağışıklık anlaşmaları gibi faktörlerin dünyanın geri kalanında UCM'yi tanımama ve UCM'den ayrılıklar konusunda önemli bir dayanak noktası oluşturması söz konusudur (Wintour, Bowcott ve Borger, 2019). Geri alınmış olan yaptırım kararlarının bu anlamda diğer devletler için etkilerini gözlemlemek uzun vadede mümkün olacaktır. Kaldı ki Asya kıtası UCM'ye katılma konusunda egemenlik konusundaki çekinceleri nedeniyle en isteksiz olan bölgeyken UCM'ye çok az oranda katılım sağlamıştır (Zhu, 2019: 17). Asya gibi bir kıtanın UCM'de neredeyse hiç yer almıyor oluşu ve UCM'den yeni ayrılıkların gerçekleşme ihtimali, mahkemenin suç konusunda evrensel bir ceza kültürü oluşturma ihtimalini baltalamaya adaydır. UCM'de taraflı bir hegemon ideolojinin soruşturma ve yargılamaları baskın şekilde belirlediğine dair düşünceler artmaya devam ederse mahkemeye olan mevcut güvenin de sıfırlanma noktasına doğru gideceği tahmininde bulunmak güç değildir.

UCM'ye yapılan eleştirinin ikinci bir yönü UCM'nin Batılı ülkelerde soruşturma yürütmemesi konusundaki ısrarıdır (Prakash, 2021: 7). Şu ana kadar herhangi bir Avrupa ülkesinin UCM tarafından soruşturma geçirme ihtimalinin bulunduğu tek örnek yukarıda bahsedilen, İngiltere'nin Irak'ta 2003-2008 yıllarında işlediği suçlara dair olmuştur. Fakat bu vakada bir soruşturma kararı çıkmamıştır. Bunun temel gerekçesi de İngiltere'nin daha önce bu suçları aktif olarak soruşturduğunun belirlenmesi olmuştur. Uluslararası Af Örgütü bu karara tepki göstererek, UCM'nin kötü niyetliliği ve suçluları korumayı özendiren bir tavır sergilediğini belirtmiştir (Amnesty International, 2020). UCM'nin Avrupalı bir devlete dair tek ön soruşturma sürecini de ilerletmeden kapatması ilginç bir veri daha sağlamaktadır.

Gambiya'nın ayrılık kararını bildirirken Avrupa'da göçmenlere karşı işlenen suçlara dikkat çekmesi de önemlidir. Avrupa sınırını geçmek isteyen göçmenlerin giderek daha kötü muamelelere ve artan oranda şiddete maruz kaldıkları hatırlanmalıdır. İspanya sınırında çok yeni yaşanan Melilla Katliamı'nda sınırı geçmek isteyen göçmenlerin üzerlerine ateş açılarak öldürülmeleri bunun en kan dondurucu örneklerinden birisi olmuştur (Kassam, 2022). Bu meselelerin hiçbirisi şu ana dek UCM tarafından gündeme alınmamıştır. Bundan sonra da gündem alınıp alınmayacakları belirsizliğini korumaktadır.

Öte yandan bahsedildiği gibi Afrika dışında soruşturulan ve cezalandırılan tek ülke Rusya olmuştur. Batı dünyasının özellikle en çok sorun yaşadığı ülkelerin başında

gelen Rusya zımni olarak Gürcistan'da yargılanmış, Ukrayna'da ise soruşturmaya uğramıştır. Özellikle Ukrayna'da suçların soruşturulması süreci hayli ilginçtir. Çünkü UCM, Rusya Ukrayna'ya savaş açtıktan hemen sonra ön soruşturmaya başlamış, birkaç gün içinde devletlerin başvurularını toplamış ve soruşturma açmıştır. Normalde mahkeme süreçleri incelendiğinde, bu uygulamaların her birisi yılları bulabilen süreçlerde gerçekleşmektedir. UCM'de yıllarca bekleyen davalar, soruşturmalar ve ön soruşturmalar olduğu bilinmektedir. Hatta UCM'nin en çok eleştirildiği konuların başında etkisiz ve verimsiz çalışması gelmektedir (Blok, 2019). Rusya'nın soruşturulması sürecini, henüz savaşın ilk günleri devam ederken, bu derece hızlandırarak UCM aslında önceliklerinin sınırını da çizmiş olmaktadır. UCM'nin tavrını, özellikle Batı dünyasında Rusya-Ukrayna savaşı başladıktan sonra politik, ekonomik ve kültürel olarak Rusya'nın cezalandırılmasından ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Rusya bu savaş sırasında korkunç suçlar işlemiş olabilir, bu konuda henüz bir yargıya varmak mümkün değildir fakat UCM'nin savaşın başlamasından birkaç gün sonra yargılama süreçlerine giden adımları atması bir tavra işaret etmektedir. Bu tavır, Rusya'ya karşı ideolojik hegemonyanın zamani ihtiyaçlarına uyan bir tavidir.

Adalet mevhmunun yaratılması ve onun gereklerinin yerine getirilmesi elbette ki bu mahkeme için en önemli hedeftir. Daimi bir ceza mahkemesinin kurulması bile bu anlamda tek başına değerli bir girişimdir. Fakat belirtmek gerekir bu kavram setinin kendisinin özneliği de bir tartışma yaratmaktadır. Adalet kavramının nesnel, evrensel bir tanımının olduğu savı, bu kavramın belirsiz varsayımlara dayandığı gerçeğini de büyük oranda ihmal etmektedir (Hoon, 2017: 595). Önceki bölümde vurgulandığı gibi uluslararası adaletin normatif yanı başka dünya görüşleriyle ve bambaşka öznel programların uygulanmaya konma aşamasındaki çatışmalarla işlemektedir. Uluslararası hukukun öznesi konumunda bulunan aktörlerin hepsinin kendi ajandalarının bulunması, kendi evrenselliklerini takip etmeleri ve kendi adalet anlayışlarına sahip olmaları kaçınılmazdır. Afrikalı devletler için adalet, yıllar süren kolonici geçmişin etkilerinin ortadan kaldırılması ve daha eşitlikçi bir anlayışın sisteme egemen olmasıyla ilgiliyken; ABD adına yeryüzünün ihtiyaç duyduğu gücünün korunması ve tadil edilmesi hususlarında, Avrupa devletleri için ise refahlarını ve toplumsal dinamiklerini muhafaza etmek adına tehdit olarak algılanan

göç konularında atılacak adımlarla ilgili olabilir. Bu adalet anlayışlarının uyumlulaştırılması normatif bir iştir. UCM bu bağlamda gündemleri zaten Roma Sözleşmesi'yle sınırlanmış bir mahkemedir. Bu çerçevede Roma Sözleşmesi'nin oluşturulması aşaması da başka bir yerden meseleye bakma şansı vermektedir. Sözleşmeye eklenmesi tartışılan, sömürgecilik, ekolojik suçlar, devletlerin iç ve dış işlerine müdahale, uyuşturucu trafiği, uluslararası hukuk dışı evlat edinmeler, organ kaçakçılığı gibi konuların insanlığa karşı suçlar kapsamına alınmaması UCM'nin birçok konu hakkında yasal bir işlem yapamamasına neden olmaktadır (Teitelbaum, 1999: 109-110). Özellikle sömürgecilik ve devletlerin egemenliğine müdahalenin suç olarak değerlendirilmemesi, post-kolonyal çağda yeni araçlarla yeniden üretilebilecek sömürü ve tahakküm ilişkilerini cezasız bırakacağı için Batı lehine bir düzenleme olmuştur. Fakat, Teitelbaum (1999: 114), uyuşturucu ve organ trafiği gibi meselelerin de zengin ülkelerce gizli bir kar üretimi adına bu eylemlerin devamlılığını sağlamak niyetiyle suç kapsamına alınmadığını iddia etmektedir. Benzer şekilde, yeryüzünün birçok yerinde uluslararası şirketler tarafından işlenen doğa katliamları, ekolojik suçlar kapsama girmediği için soruşturulamamaktadır.

Ancak diğer taraftan Roma Sözleşmesi oluşturulurken, birçok devletin tarihsel sömürge deneyimleri ışığında, mahkemenin yetkilerinin belirlenmesinde egemenlik ve diğer devletlerin içişlerine karışmama ilkelerinin gözetilmesi konusundaki istekler büyük oranda karşılık bulmuştur (Zhu, 2019: 17). Bu anlamda UCM'nin yargısının iç yargıyı tamamlayıcı bir nitelik üzerine inşa edilmesi bu taleplerin somutlaştığı en önemli örneklerden birisidir. Doğal hukuk anlayışının bir tezahürü olarak kabul edilebilecek olan mahkeme, özellikle Küresel Güney'e mensup devletlerin talepleri ile, pozitivist bir hukuk anlayışıyla devlet egemen hukuk sisteminin devamı yönünde talepleri de karşılamıştır. Öte yandan başka ülkelerin başka gündemleri de bu esnada farklı talepler halinde Roma Sözleşmesi'nin yapım süreçlerinde konu haline gelmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi ABD'nin yargı yetkisinin yerselliğine karşı gerçekleştirdiği muhalefet bunun önemli örneğidir. Keza yine bahsedilen sömürgecilik, devletlerin iç işlerine müdahale gibi konuların suç kapsamına alınmaları bazı devletler tarafından talep edilmiştir. Çok daha spesifik bir örnek ise İsrail'in talepleriyle ortaya çıkmıştır. İsrail uçak kaçırma gibi suçların Sözleşme'ye dahil edilmesi konusunda özel bir ısrarda bulunmuştur (Blumenthal, 2002: 601). Sonuçta

sayılan bu talepler kabul görmedi. Böylece UCM'nin suç tanımlarının doğrudan tek taraflı bir hegemonya tarafından belirlendiğini söylemek mümkün değildir. Evet hegemonik süreçler mevcuttur ve açıkçası hegemonya tek gerçekçi örneklerle bile tanımlansa kendisini yeniden üretme potansiyelini taşımaktadır. Ancak ABD'nin ve İsrail'in taleplerinin kabul görmemesi, hegemon devlet ve ideolojinin taleplerinin sürekli karşılandığı tezini yanlışlar.

Öyleyse bu yorumu yapmak için artık yeterince kanıt bulunmaktadır. Hegemon ideoloji ve uluslararası hukukun hegemonik kökleri UCM'nin yapısına ve işleyişine belli oranda sirayet etmiştir. Özellikle Afrika'dan gelen eleştiriler haklılık payı içermektedir. Bu ideolojik hegemonya UCM'de yeniden üretilirken mahkeme seçici soruşturmalarda bulunmakta ve belli durumlarda Batı'nın hegemonik bir aracı gibi çalışmaktadır (Schneider, 2020: 90). Ancak bu, UCM'nin bu hegemonik yapının aparatı gibi çalıştığı anlamına gelmemektedir. Doğal olarak UCM'nin bünyesindeki hukukçular bu amaçla bir araya gelen ve kötücül niyetleriyle soruşturmalara yön veren kişiler değildir. Batı lehine seçici soruşturmalar ve hegemonik yaklaşımlar sergilenmesi diğer uluslararası örgütlerde olduğu gibi, bu bürokratların hegemonik sistem içerisinde görevlerini yerine getirmeleriyle ilişkilidir. Neo-gramşiyen teorideki organik entelektüeller yaklaşımına benzer biçimde, UCM'nin yargıçlarının normatif anlayışları, sistematik işleyiş ve ortak duyunun sonuçlarına sırt dönmeksizin inşa edilmektedir. Bazı durumlarda da bizzat Roma Sözleşmesi'nin tanımladığı ve tanımlamadığı suçlar Avrupalı devletlerin yargı konusu haline gelmemelerinde belirleyici olmaktadır.

Diğer açıdan ise suçların tanımlanması konusunda hegemon devletin ve ideolojinin karşısında konumlanmış talepler de karşılık bulmuştur. İsrail ve ABD'ye yönelik soruşturmalar yürütülmüştür. Ayrıca, UCM'nin en temelinde Filistin'i UCM'ye dahil etmek konusunda gösterdiği ısrar da kıymetli bir girişimdir. UCM'yi kuran Roma Konferansı farklı beklentilerin mücadele alanıdır. Bu mücadele alanında bambaşka talep ve ümitlerin çıktıkları, müzakereler içerisinde şekillenmiştir. Pek tabii ki güç ilişkileri olabilecek en adil dağılımın yapılmasını imkansızlaştırmıştır. Ancak uluslararası hukukun diğer kurumsallaşmalarında olduğu gibi, dünyanın ilk daimi ceza mahkemesinin kuruluşu da, hegemonik ve karşı-hegemonik projelerin mücadelesinin çıktısı biçiminde yol almıştır. Bu bağlamda İngiliz Okulu'nun hegemonya teorisinin,

hegemonyayı pazarlık ve müzakerelerle açıklamaya çalışan yaklaşımının süreci açıklamakta yardımcı olması mümkündür. Neo-gramşiyen hegemonya teorisinin de rıza temini konusunda hegemonyanın verdiği ödünler doğrultusunda konuyu izah etmesi mümkündür.

Mahkemenin güç ilişkileriyle örülü biçimi, onun işlevselliğini de sınırlamaktadır. UCM'nin verimsiz çalışması (Blok, 2019) ya da güç ilişkilerinde bir aparat haline gelmesi (Fahmy, 2021: 330) gibi eleştiri ve korkular UCM'nin bu hegemonik yapısından bağımsız değildir. Güç ilişkileri mahkemenin kuruluşundan itibaren gözetilmiştir. Bu haldeyken de UCM'nin her soruşturmayı yürütmek için denk heves ve motivasyona sahip olması imkan dışıdır. Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla UCM, elinde bulunan 31 davadan 14 tanesini sonuçlandırabilmiştir (ICC, About the Court). Ayrıca 37 kişi hakkında tutuklama kararı çıkarırken, bu tutuklamalardan üçte biri henüz gerçekleştirilememiştir (ICC, About the Court). UCM'nin kararlarını uygulamaya geçirebilmesi için ulus devletlerden yardım alması gerekmektedir. Şüphesiz ki bazı devletler bu konuda isteksiz davranmayı sürdürmektedir. Elbette ki bu tek başına Mahkeme'nin suçu olmamakla birlikte, UCM'nin diğer devletler tarafından güç ilişkilerinin bir parçası olarak algılanmaya devam etmesi, onun bu konudaki etkinliğine darbe vurmaya devam etme tehlikesini taşımaktadır.

Öte yandan Roma Sözleşmesi'ndeki bazı maddeler daha dolaylı olarak da hegemonya ve güç ilişkilerini yeniden üretme potansiyeli taşımaktadır. Örneğin, madde 12(3) ile belli zaman ve olaylar için UCM'nin yargı yetkisinin kabulü, mahkemeyi devletler tarafından manipüle edilebilir kılmaktadır (Rome Statute). Roma Sözleşmesi'ni imzalamayarak UCM'nin sürekli yargı yetkisinde olmayan bir devlet, bunun sorumluluklarını taşımayı kabul etmediği halde farklı çatışmalarda ve sorunlarda UCM'ye sığınarak mahkemeyi araçsallaştırmayı deneyebilir. Bu durum hem ulus içi hem de uluslararası güç mücadelelerinde UCM'nin özne için sadece kullanışlı olduğu zamanlarda yetkilendirilmesi anlamını taşıyabilir. Böylece UCM'nin evrensel adalet arayışındaki bir ceza mahkemesinden ziyade, ulus devletlerin arzu ettiklerinde devreye soktukları bir cezalandırma aracına dönüşmesi söz konusu olabilir. Buna benzer bir sorun madde 14 ile taraf devletlerin mahkemeyi kendileri için de göreve çağırabilmeleriyle de ortaya çıkabilir (Rome Statute). Öncelikle bu yöntem ülke içindeki iktidar değişimlerinde, yeni hükümetlerce iktidarlarını güçlendirmek ve

eski iktidarı kriminalize etmek için kullanılabilir. Bu yolla UCM bambaşka gündemler içinde ulus içi çekişmelerin tarafı haline getirilmeye çalışılabilir. Öte yandan bu yöntemin kullanımının daha psikolojik bir nedeninden de bahsetmek gereklidir. Bahsedildiği gibi, UCM'nin bu şekilde göreve çağırılması şu ana dek yalnızca Afrika ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama bu devletlerin mevcut uluslararası sistem içerisinde kendilerini “medeni”, “uygar”, “düzen ile uyumlu” olarak sunma kaygılarıyla ilişkili olabilir. Bir uluslararası yargı kurumu, sistem içerisindeki psikolojik eşitsizlik ve ırkçılığın ters kanattan yeniden üretilmesi konusunda bir işlerlik kazanabilir. Öyleyse bu maddenin uluslararası adalete doğrudan katkı sağladığını söylemek güçtür.

Hegemonyaya karşı bir direniş aracı olarak ise UCM'nin büyük bir potansiyel taşıdığını söylemek doğru olmaz. Yalnızca uluslararası ilişkiler içerisinde hegemonyanın etkilerinden korunmak isteyen devletlere sınırlı sığınaklar sağlar. Mesela, madde 8(bis)'de tanımlanan saldırı suçunun cezalandırılması özellikle hukuksuz dış müdahalelere karşı ülkelere koruma sağlayabilir (Rome Statute). Ancak UCM'nin, saldırı suçunu yalnızca bu suçu işleyen ülkenin Kampala Değişikliği'ni kabul etmesi durumunda yargılayabilmesi (RS, Art.15(bis)) bu ihtimale de darbe vurmaktadır. Yine de UCM, içerisindeki ve dışındaki çekişmelerle kendi kararları ve uygulamalarıyla kendisini yeniden üreten bir formata sahiptir. Bu nedenle hegemonyanın boşluklarını değerlendirmek bir seçenek olmayı sürdürecektir. Hegemon devletin baskısının arttığı dönemler daha eşitlikçi taleplerin daha görünür hale getirilmesi için fırsatlar sunabilir. Hegemon devletin yaptırım gibi aşırı kararlarının UCM içerisinde ve hatta dışarısında daha bağımsız bir yargı inşasıyla ilgili talepleri daha normalleştirilmesi gayet mümkündür. Böyle anlar için Roma Sözleşmesi'yle ilgili daha eşitlikçi revizyon taleplerinde bulunarak, mahkemeyi yeniden inşa etmenin yollarını aramak hep gündemde olmalıdır.

SONUÇ

Bu çalışma uluslararası hukuk ile hegemonya arasında bir ilişki kurulmasının mümkün olup olmadığına yanıt aramıştır. Konuya dair literatür oldukça dardır ve uluslararası hukukun hegemonya ile ilişkisinde genel ve tutarlı bir yaklaşıma rastlamak pek mümkün değildir. Ancak çalışma farklı yaklaşımlardan yazarların uluslararası baskın gücün, hegemonyadaki ayrıcalıklı konumunu vurguladıkları yaklaşımları takip ederek, hegemonun normatif arayışının uluslararası hukukta politik, ekonomik ve sosyal yapıları üretme biçimlerini keşfetmiştir.

Çalışma literatüre birkaç açıdan katkı sağlamaktadır. Çalışmanın literatüre ana katkısı, uluslararası hukukun hem tarihsel hem de güncel olarak hegemonik durumunu ortaya koymasıdır. Bununla birlikte çalışma bu hegemonyanın yapısını ve çalışma prensiplerini keşfederek, tutarlı bir hegemonik uluslararası hukuk yaklaşımı ortaya çıkarabilmenin imkanlarını göstermiştir. Uluslararası hukuktaki hegemonyayı araştırırken, yalnızca baskın bir devletin istisnacı yaklaşımlarının ortaya konmasının yetersizliğini görmüştür. Bu noktadan sonra da uluslararası hukuku etkileyen ikinci bir hegemonik güç olan baskın ideolojinin de izini sürerek daha bütünlükçü bir arayışa geçmiştir. Tarihsel olarak kolonyalizmin, bugün ise neoliberalizmin ideolojik olarak uluslararası hukukta hegemonyasının varlığını tespit etmiştir.

İlaveten çalışma bununla yetinmeyerek, normatif ve eleştirel tutumuna uygun biçimde, uluslararası hukuku karşı-hegemonik biçimde değerlendirmenin imkanları ve kısıtları olduğunu ortaya çıkarmıştır. Karşı-hegemonik hareketlerin oldukça esnek bir eylemler bütünüyle hareket etmeleri kaydıyla, uluslararası hukuk içerisinde arzu ettikleri belli sonuçları elde edebildiklerini belirlemiştir. Fakat hegemonik arayışların karşı-hegemonik olanlara göre çok daha etkili araçlara sahip oldukları vurgusunda bulunmuştur. Böylece uluslararası hukuktaki hegemonya arayışının muhtemel indirgemeci sonuçlarından kaçınmayı hedeflemiştir.

Çalışma ikincil bir diğer katkısı, hegemonya teorilerine dair bütünlükçü bir inceleme sunarak vermiştir. Bu inceleme neticesinde, pratikte teorik bir çoğulculuğun benimsenmesinin olayları izah etme gücünün daha yüksek olduğunu savlamıştır. Ayrıca -eğer varsa- normatif bir tutumun işlevsellik kazanabilmesi için hegemonyanın bağlamsallığının bu yolla keşfedilebilmesinin daha pragmatik imkanlar sunduğunu göstermiştir.

Bu anlamda çalışma hegemonya teorilerinden faydalanmaya çalışmış ve bunu yaparken de başvurduğu literatür incelemesinde hegemonya teorilerinin göreceli avantajları içinde barındırdığı sonucuna varmıştır. Karşılaştırmalı teorik incelemede teorik anlamda hegemonyanın en kapsamlı ve analitik yorumuna neo-gramşiyen savlarla ulaşılabilirdiğini ortaya koymuştur. Ancak onun da eksiklikleri ve tamamlanması gereken noktalarını belirlemiştir. Bu bağlamda çalışma, hegemonya teorilerinin tamamen bağlantısız olarak ele almak yerine birbirlerini tamamlayan anlatılar biçiminde yorumlanması gerektiğine karar vermiştir. Bu saikle de çalışma çoğunlukla neo-gramşiyen hegemonya teorisinin kavramlarıyla hareket etse de bununla sınırlı kalmayarak diğer teori okulları Hegemonik İstikrar, Hegemonik Döngü ve hatta İngiliz Okulu gibi teorilerin tezleriyle de uluslararası hukuku tartışmış ve böylece bu teorilerin uygulanabilirliğini de test etme imkanı bulmuştur. Bunun yanı sıra çalışma, hegemonya teorilerinde, hegemon devletle çoğu zaman bağlantılı fakat ona muhtaç olmayan ikili bir hegemonya bulunduğunu keşfetmiştir. Baskın devletin hegemonyası, genelde daha dikkat çeken hegemonya düşüncesi olsa dahi, ideolojik bir hegemonyanın da küresel sistemde ayrıcalıklı bir konumu tanımladığını ortaya koymuştur.

Bu yaklaşımı ortaya konduktan sonra, çalışma hegemonyanın uluslararası hukuka etkisinin hangi biçimlerde somutlaştığını araştırmıştır. İkili hegemonya İngiltere hegemonyasında ticaret ve güvenliğe dair tek taraflı normlar aracılığıyla kendisini göstermiştir. İngiltere uluslararası normları belirleme gücüne dayanarak istisnai avantajlar elde ederken, diğer taraftan kolonyalizm egemen ideoloji olarak yeni bir uluslararası yapı ortaya çıkarmıştır. Viyana Kongresi önemli bir semboldür. Avrupa'nın birkaç büyük devletinin paylaştığı egemen eşitliğin karşısına sömürülmesinin zımni olarak meşru kılındığı koca bir dünya yerleştirilmiştir. Berlin Barış Konferansı da benzer bir örnek sunmaktadır. İngiliz hegemonyasının zayıflama

döneminde ortaya çıkan Milletler Cemiyeti, daha geniş bir uluslararası toplum tanımına sahiptir. Biçimsel olarak daha eşitlikçidir. Ancak yine de hem İngiltere'nin hem de kolonyalizmin yararına Manda Sistemi gibi çıktılar üretmiştir.

ABD hegemonyasındaysa uluslararası hukuktaki kurumsallaşmalar çok daha yoğun olmuştur. Uluslararası örgütlerin kazandığı ağırlık ve ekonomik-askeri rejim inşaları ABD'nin uluslararası hukuka tesir etmesinde daha örtük bir yol izlemesini sağlayan faktörlerdir. ABD hegemonyası istisnai gücünü uluslararası hukukta uygularken, özellikle kültürel sermayesiyle ortak bir duyu geliştirmek ve norm inşasını rıza aracılığıyla gerçekleştirmek konusunda daha başarılıdır. Ancak ABD özellikle hegemonyasının ilk yıllarında uluslararası hukuku etkisi altına almak konusunda Sovyetler Birliği'nin varlığı nedeniyle yeterince serbest değildir. Savaş sonrası ideolojik hegemonyanın da daha eşitlikçi bir yapıya sahip olması nedeniyle uluslararası hukuk daha geniş bir katılımı inşa edilen örgütlenmeler ile ilerlemekteydi. Hegemonik İstikrar Teorisi'nin, uluslararası hukuktaki hegemonyayı açıklamaya en çok yaklaştığı an budur. Ancak bu dönemde dahi, uluslararası hukuk ABD'nin üçüncü dünyaya karşı açtığı savaşa karşı sessizdir. 1970 sonrası neoliberal ideolojinin küresel anlamda hegemon olması, birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılışı ise ikili hegemonyayı büyük oranda serbest bırakmıştır.

Çalışma ideolojik hegemonyanın uluslararası hukuktaki etkisinin tarihsel olarak belli aktarımlarda bulunduğunu, bunun da sistemsel sömürü koşullarının sürmesiyle alakalı olduğunu belirlemiştir. Tarihsel bloğun kolonyal dönemden bu yana gösterdiği değişiklikler olsa da, örgütlendiği çevre aynı kalmıştır. Sömürülen yapı da dar bir ittifakın dışında kalan, büyük bir kitle olmuştur. Bu süreç neo-gramşiyen ve Dünya Sistemleri Teorisi birlikte kullanılarak anlaşılabilmektedir. Neoliberalizmin ideolojik hegemonyası altında ise, devlet egemenliği yerine serbest piyasanın ve sınırlardan kurtarılmaya çalışılan sermayenin talepleri uluslararası hukuka aktarılmaktadır. Bu normlar uluslararası örgütlenmelerin parçası haline gelmenin ön koşulu haline gelmektedir. Merkez bankalarının özerkliği, finans kuruluşlarının devletler üzerindeki gücü gibi faktörler eşit bir devlet olmanın ön koşuludur. ABD'nin devlet olarak uluslararası hukuktaki hegemonyası, haydut devlet gibi yeni kavramları ve koruma sorumluluğu, insani müdahale gibi normları, uluslararası hukuka dahil ederek sisteme

bu konuda bir güvence de sağlamaktadır. Bu ikili hegemonyanın örgütlenme biçimi, benzer ve tamamlayıcı çıktıları üretmeye meyillidir. Fakat ayrıştıkları noktalar da olabilir. Böyle durumlarda ABD'nin geçmişte de kullandığı uluslararası hukuktan çekilme kartını oynayarak sistemin işleyişine zarar vermeyi amaçlaması mümkündür. Roma ve Kyoto Sözleşmeleri bunun önemli örnekleridir. Yahut tam tersi biçimde, müttefiklerinin ve tarihsel bloktaki sosyal güçlerden bazılarının taleplerinin aksi yönünde yeni bir uluslararası norm ya da kurum üretme çabası gözlemlenebilir. Böylesi bir ilişki biçiminin de sonuçları önceden bilinemez. Sosyal kuvvetlerin ağırlığına ve pazarlık süreçlerinin kendisine kökten bağlıdır.

Çalışma bu noktada, tüm hegemonik süreçlerin yanında karşı-hegemonik arayışların bazı zaferlerini vurgulamıştır. Ancak aynı zamanda fark etmiştir ki; hegemonyanın sahip olduğu norm üretme kapasitesinin yüksekliği karşı-hegemonik arayışları ehlileştirmeyi başarabilir. Kültürel sermaye ve ideolojik aygıtlar bu anlamda ikili hegemonyanın, uluslararası hukuktaki gücünün de temel kaynaklarıdır. Neo-gramşiyen teorideki ortak duyuyla açıklanan, hegemonyanın makul olanın sınırlarını belirleyerek normatif çizgileri oluşturması belirgin bir özelliğidir. Bu özellik gereğince sistemde kendisini meşrulaştırır. Hegemon aktörün varlığı tüm güç dengesizliğine karşın, herkesin karşı çıktığı bir konu değil, normal ve olağan bir sürecin çıktısı gibi yansıtılır. Hegemonya bu sayede belki karşı-hegemonyanın var oluşunu engelleyemez fakat onun kazanacağı yaygınlığın ve farklı coğrafyalardan toplayacağı müttefiklerin önünü kesebilir. Hegemonyanın karşı-hegemonyayı ehlileştirmesi, hegemonyanın içerisine dahil etmesi güç asimetrisi nedeniyle mümkündür. Fakat, söylendiği gibi, süreçler hep yeniden üretilmeye muhtaçtırlar.

İlk bölümde tartışılan teorilerin, uluslararası hukuktaki hegemonyayı başka başka vaka ve konularda müstakil ve bütünlük olarak ortaya koyabildikleri tespit edilmiştir. Örneğin, hegemon devletlerin uluslararası hukukta ayrıcalıklı konumları birbirlerinden devralma durumlarını hegemonik döngü yaklaşımlarıyla açıklamak mümkünken, neoliberal ideolojiye bağlı uluslararası hukuk oluşumlarında kurumsallaşmaları neo-gramşiyen teoriyle izah etmek akıllıca olmaktadır. Benzer şekilde UCM'deki yaptırımlar meselesinde, hegemonik istikrar, İngiliz Okulu, neo-gramşiyen yaklaşımların izlerine rastlamak mümkündür. Anlaşılan odur ki teorik bir

çoğulluk yoluyla uluslararası hukuktaki hegemonyayı kuramsallaştırmak kaçınılmaz görünmektedir.

Çalışmanın vaka incelemesinde vardığı sonuç, çalışmanın genel tezine uygunluk göstermektedir. Buna göre çalışma, ABD'nin UCM'ye yaptırımlarının ABD'nin hegemon bir devlet olarak uluslararası hukukla girdiği etkileşimin önemli ama uç bir örneğini sunduğunu belirlemiştir. Uluslararası niteliğe sahip bir mahkemeye yaptırım kararını sadece uygulamaya geçirmeyi planlayabilmek bile hegemon devletin uluslararası hukuka yaklaşım biçimini izah edebilir. Çalışma, UCM'nin diğer büyük güçlerle de girdiği etkileşimin sonuçları üzerinde durmuş, bu sayede ABD'nin istisnai yaklaşımının daha net ortaya çıkmasını amaçlamıştır. Çalışma ABD'nin UCM'ye karşı tutumunun tarihselliğini de inceleyerek, bu yaklaşımın tesadüfi olmadığını belirlemiştir. UCM'yi hedef alan yaklaşımlara karşı UCM'nin yanında yer alarak karşı-hegemonik bir tutum takınmak ilk bakışta makul görünmektedir. Ancak çalışma ortaya koymuştur ki, UCM'nin de hem BMGK ile ilişkisine dayanan hegemonik bir yapısı bulunmaktadır. Hem de kararlarında süregiden ve kolonyal izler taşıyan belli bir hegemonik tutum bulunmaktadır. O yüzden UCM'yi karşı-hegemonya adına savunmak ancak stratejik bir karar olarak anlamlıdır.

Çalışma kaleme alınırken birkaç alanda kısıtlarla karşılaşmıştır. Bu kısıtlardan ilki, literatürde hegemonik bir uluslararası hukuk anlayışına dair tutarlı teorik çalışmaların bulunmamasından kaynaklıdır. Bu nedenle bu konuda kapsamlı bir literatür tartışması yapmak mümkün olmamıştır. İkincisi ise, çalışmanın vaka bölümünü oluşturan ABD'nin UCM'ye uyguladığı yaptırımlarıyla ilgili henüz farklı bakış açıları sunan çok az yayınlanmış çalışma bulunmasıdır. Son kısıt ise çalışmanın uluslararası ilişkiler perspektifiyle oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum uluslararası hukukun teknik taraflarının belli oranda ihmal edilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tüm bu kısıtlara rağmen çalışma başta ortaya koyduğu hedeflere büyük oranda ulaşmayı başarmıştır.

KAYNAKÇA

Adeyeye, Adefolake, Corporate Responsibility in International Law: Which Way to Go?, *Singapore Year Book of International Law and Contributors*, 11, (2007), s. 141–161.

Ahmar, Moonis, “When communist China became a UN member”, *Tribune*, (2021), <https://tribune.com.pk/story/2325134/when-communist-china-became-a-un-member>
Erişim Tarihi: 23.01.2022

Albal, Eymir, “Evaluating Sanctions in the Context of International Law”, *Peace Review*, (2021), 33: 1, s. 131-139.

Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev.: Alp Tmertekin), İstanbul: İthaki, 2019.

Pashukanis, Evgeniı Bronislavovich; Beirne, Piers ve Sharlet Robert S., *Pashukanis : Selected Writings on Marxism and Law*, London : Academic Press, 1980.

Alvarez, María Victoria, “A Theory of Hegemonic Stability in South American Regionalism? Evidence from the Case of Brazil in UNASUR and Venezuela in ALBA”, *Contexto Internacional*, (2021), 43: 1, s. 55-76.

Amnesty International, “Fact sheet: China and the International Criminal Court”, (2017), <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/07/asa170232007en.pdf>, Erişim Tarihi: 19.02.2022.

Amnesty International, “ICC decision on UK military in Iraq rewards obstructionism”, (2020) <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/12/icc-decision-on-uk-military-in-iraq-rewards-obstructionism/>, Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Amnesty International, “Philippines: Duterte cannot halt ICC investigation into murderous ‘war on drugs’” (2021), <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/07/duterte-cannot-halt-investigation-into-war-on-drugs/>, Erişim Tarihi: 28.02.2022.

Anaya, S. James, *Indigenous Peoples in International Law*, New York: Oxford University Press, 2000.

Anghie, Antony, *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Antoniades, Andreas, "From 'Theories of Hegemony' to 'Hegemony Analysis' in International Relations", 49th ISA Annual Convention Panel: Hegemony, Security, and Defense in IR, (2008), <https://core.ac.uk/download/pdf/2709786.pdf> Erişim Tarihi: 03.05.2020.

Barrow, Clyde W., "The Miliband-Poulantzas Debate: An Intellectual History", İç: Aronowitz, Stanley ve Bratsis, Peter (ed.), *Paradigm Lost: State Theory Reconsidered*, Minnesota: University of Minnesota Press, (2000), s. 3-52.

BBC News, "African Union backs mass withdrawal from ICC", (2017b), <https://www.bbc.com/news/world-africa-38826073>, Erişim Tarihi: 08.10.2021.

BBC News, "Russia withdraws from International Criminal Court treaty", (2016), <https://www.bbc.com/news/world-europe-38005282>, Erişim Tarihi: 11.03.2022.

BBC News, "South Africa revokes ICC withdrawal after court ruling" (2017a), <https://www.bbc.com/news/world-africa-39204035>, Erişim Tarihi: 12.02.2022.

BBC News, "Why are asylum seekers being sent to Rwanda and how many could go?" (2022), <https://www.bbc.com/news/explainers-61782866>, Erişim Tarihi: 05.07.2022.

BCC News, "African Union accuses ICC of 'hunting' Africans", (2013), <https://www.bbc.com/news/world-africa-22681894>, Erişim Tarihi: 17.03.2022.

Beale, Jonathan, "Court finds UK war crimes but will not take action", BBC News, (2020) <https://www.bbc.com/news/uk-55247033>, Erişim Tarihi: 12.03.2022.

Beaumont, Peter, "Palestinian president signs up to join international criminal court", *The Guardian*, (2014), <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/31/palestinian-president-international-criminal-court>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.

[Beaumont](#), Peter, "Why Israel fears the ICC war crimes investigation", *The Guardian*, (2021), <https://www.theguardian.com/law/2021/mar/03/israeli-officials-start-to-feel-the-impact-of-icc-investigation>, Erişim Tarihi: 16.04.2022.

Beeson, Mark ve Bell, Stephen, “The G-20 and International Economic Governance: Hegemony, Collectivism, or Both?”, *Global Governance*, (2009), 15, s. 67-86.

Benvenisti, Eyal ve Downs, George W., “The Empire’s New Clothes: Political Economy and The Fragmentation of International Law”, *Stanford Law Review*, (2007), 60: 2, s. 595-632.

Bernstorff, Jochen von ve Dann, Philipp, “The Battle for International Law: South-North Perspectives on the “Decolonization Era: An Introduction”, İç.: Bernstorff, Jochen von ve Dann, Philipp (ed.), *The Battle for International Law: South-North Perspectives on the Decolonization Era*, *Oxford University Press* 2019, DOI:10.1093/oso/9780198849636.001.0001, Erişim Tarihi: 28.04.2022.

Bieler, Andreas ve Morton, Adam David, “A critical theory route to hegemony, world order and historical change: neo-Gramscian perspectives in International Relations”, *Capital & Class*, (2004) 28: 1, s. 85-113.

Blinken, Antony J., “Ending Sanctions and Visa Restrictions against Personnel of the International Criminal Court, U.S. Department Of State”, (2021), <https://www.state.gov/ending-sanctions-and-visa-restrictions-against-personnel-of-the-international-criminal-court/>, Erişim Tarihi: 08.01.2022.

Blok, Stef, “The International Criminal Court must do better. Reforms are urgently needed,” *The Washington Post*, (2019) <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/12/02/international-criminal-court-must-do-better-reforms-are-urgently-needed/>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.

Blumenthal, Daniel A., “The Politics of Justice: Why israel signed the international criminal court statute and what the signature means”, *Georgia Journal of International & Comparative Law*, (2002), 30: 3, s. 593-615.

Borger, Julian, “US imposes sanctions on top international criminal court officials”, *The Guardian*, (2020), <https://www.theguardian.com/law/2020/sep/02/us-sanctions-international-criminal-court-fatou-bensouda>, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

Bowcott, [Owen](#), Holmes, [Oliver](#) ve Durkin, Erin, “John Bolton threatens war crimes court with sanctions in virulent attack”, *The Guardian*, (2018), <https://www.theguardian.com/us-news/2018/sep/10/john-bolton-castigate-icc-washington-speech>, Erişim Tarihi: 29.08.2021.

Brunnée, Jutta ve Toope, Stephen J, “The Responsibility to Protect and the Use of Force: Building Legality?”, *Global Responsibility to Protect*, (2020), 2: 3, s. 191-212.

Burke-White, William W., “Power Shifts in International Law: Structural Realignment and Substantive Pluralism”, *Harvard International Law Journal*, (2015), 56: 1, s. 1-79.

Burnham, Peter, “Neo-Gramscian Hegemony and the International Order”, *Capital & Class*, (1991), 15: 73, s. 73-92.

Camdessus, Michel, “Promoting Freer Trade: The IMF's Perspective”, *IMF*, (1996), <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/spmds9621>, Erişim Tarihi: 17.05.2022.

Caprioli Mary ve Trumbore Peter F., “Identifying ‘Rogue’ States and Testing their Interstate Conflict Behavior”, *European Journal of International Relations*, (2003), 9: 3, s.377-406.

Castillo, Mariano, “Nicaragua may revive \$17 billion claim against U.S.”, *CNN*, (2011), <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/americas/07/21/nicaragua.us.claim/index.html>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

CBS News, “Prosecutor wants probe of U.S. personnel for alleged crimes in Afghanistan”, (2017), <https://www.cbsnews.com/news/prosecutor-investigation-united-states-personnel-afghanistan-human-rights/>, Erişim Tarihi: 06.03.2021.

CGTN, “War-left U.S. aerial bombs in Southeast Asia still a threat to locals”, (2022), <https://www.news.cgtn.com/news/2022-05-13/War-left-U-S-aerial-bombs-in-Southeast-Asia-still-a-threat-to-locals-19ZZtnGH9rG/index.html#:~:text=Half%20a%20century%20on%2C%20war,to%20local%20people's%20daily%20lives>, Erişim Tarihi: 27.05.2022.

Chinkin, Christine ve Kaldor, Mary, “Self-Defence as a Justification for War: The Geo-Political and War on Terror Models”, İç.: *International Law and New Wars*, Cambridge: Cambridge University Press, (2017), s. 129-174.

Ciocchini, Pablo ve Khoury, Stefanie, “A Gramscian Approach to Studying the Judicial Decision-Making Process”, *Critical Criminology*, (2018), 26, s. 75-90.

Clark, Ian, *International Legitimacy and World Society*, New York: Oxford University Press, 2007.

Clark, Ian, *Legitimacy in International Society*, New York: Oxford University Press, 2005.

Clark, Ian, "Towards an English School Theory of Hegemony", *European Journal of International Relations*, (2009), 15: 2, s. 203-228.

Coalition for the International Criminal Court, "Status of US Bilateral Immunity Agreements (Bias)",

http://goodtimesweb.org/diplomacy/2015/CICCFCS_BIAstatus_current.pdf, Erişim Tarihi: 17.05.2022.

Coates, Benjamin, "Securing Hegemony through Law: Venezuela, the U.S. Asphalt Trust, and the Uses of International Law", 1904–1909, *The Journal of American History* (2015), 102:2, s. 380-405.

Collantes-Celador, Gemma ve Costa, Oriol, "The European Union and the International Criminal Court: Contested Abroad, Consensual at Home?", İç.: Johansson-Nogués, E., Vlaskamp, M., Barbé, E. (ed.), *European Union Contested: Norm Research in International Relations*, Cham: Springer, (2020), s. 113-133.

Connah, Leoni, "US intervention in Afghanistan: Justifying the Unjustifiable?" *South Asia Research*, (2021), 41: 1, s. 70–86.

Cooley, Alexander, "Ordering Eurasia: The Rise and Decline of Liberal Internationalism in the Post-Communist Space", *Security Studies*, (2019), 28: 3, s. 588-613

Corera, Gordon, "Russian GRU spy tried to infiltrate International Criminal Court", *BBC News*, (2022), <https://www.bbc.com/news/world-europe-61831961>, Erişim Tarihi: 27.06.2022.

Cosnard, Micheal, "Sovereign equality – 'the Wimbledon sails on'", İç.: Byers M. ve Nolte G. (ed.), *United States Hegemony and the Foundations of International Law* Cambridge: Cambridge University Press, (2003), s. 117-135.

Council of Europe, "Convention on Human Rights on 16 September 2022", (2022), <https://www.coe.int/en/web/portal/-/russia-ceases-to-be-a-party-to-the-european-convention-of-human-rights-on-16-september-2022>, Erişim Tarihi: 15.04.2021.

Cox, Robert W., "Gramsci, Hegemony and International Relations : An Essay in Method", *Millennium*, (1983), 12: 2, s. 162-175.

Cox, Robert W., Social Forces, "States and World Orders: Beyond International Relations Theory", *Millennium*, (1981), 10: 2, s. 126-155.

Craven, Matthew, "Between law and history: the Berlin Conference of 1884-1885 and the logic of free trade", *London Review of International Law*, (2005), 3:1, s. 31-59.

Cupitt, R. T., Whitlock, R. L., ve Whitlock, L. W., "British Hegemony and Militarized Interstate Disputes", 1815–1939. *Conflict Management and Peace Science*, (1993), 12: 2, s. 41-64.

Çoban, Savaş, "Introduction". İç.: *Media, Ideology and Hegemony*. Leiden, The Netherlands: Brill, 2018.

Diez, Thomas, "Europe's others and the return of geopolitics", *Cambridge Review of International Affairs*, (2004) 17:2, 319-335.

Dirzauskaite, Goda ve Ilinca, Nicolae Cristinel, "Understanding "Hegemony" in International Relations Theories", (2007),
https://projekter.aau.dk/projekter/files/260247380/Understanding_Hegemony_in_International_Relations_Theories.pdf, Erişim Tarihi: 16.05.2020.

Douzinas, Costas, *The end of human rights: Critical legal thought at the turn of the century*, Oxford: Hart Publishing, 2000.

Escobar, Arturo, "The Invention of Development", *Current History*, (1999), 98: 631, s. 382-386.

Eslava, Luis, "TWAIL Coordinates", *Critical Legal Thinking*, (2019),
<https://criticallegalthinking.com/2019/04/02/twail-coordinates/>, Erişim: 14.06.2022.

EU Trade, https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/trade_en, Erişim Tarihi: 18.06.2022.

Fahmy, Walid, "The measures against the International Criminal Court (USA v. ICC): the perspective of International Law", *Rudn Journal of Law*, (2021), 25: 1, s.309-332.

Falkner, Robert, "American Hegemony and the Global Environment", *International Studies Review*, (2005), 7, s. 585-599

Farer, Tom J., “The Prospect for International Law and Order in the Wake of Iraq”, *The American Journal of International Law*, (2003), 97: 3, s.621-628.

Federman, Josef ve Corder ,Mike, “ICC launches war crimes probe into Israeli practices”, *Ap News*, (2021), <https://apnews.com/article/israel-west-bank-palestinian-territories-courts-crime-19117d4265f5d564256ea7fe75854aa6>, Erişim Tarihi: 11.01.2022.

Fiedlschuster, Micha, Neoliberalism and European Democracy Promotion, İç.: Ness I., Cope Z. (ed.) *The Palgrave Encyclopedia of Imperialism and Anti-Imperialism*, Palgrave Macmillan, (2019), https://doi.org/10.1007/978-3-319-91206-6_141-1 Erişim Tarihi: 17.12.2021.

Gavris, Maria, “Revisiting the fallacies in Hegemonic Stability Theory in light of the 2007–2008 crisis: the theory’s hollow conceptualization of hegemony”, *Review of International Political Economy*, (2019), 28: 3, s. 739-760.

Ghizoni, Sandra Kollen, “Creation of the Bretton Woods System”, *Federal Reserve History*, (2013), <https://www.federalreservehistory.org/essays/bretton-woods-created> Erişim Tarihi: 29.01.2022.

Gill, Stephen, “Hegemony, consensus and Trilateralism”, *Review of International Studies*, (1986), 12, s. 205-221.

Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Goh, Evelyn, “Contesting Hegemonic Order: China in East Asia”, *Security Studies*, (2019), 28: 3, s.614-644.

Goncharenko, Roman, “What is behind Russia's withdrawal from the ICC?”, *DeutscheWelle*, (2016), <https://www.dw.com/en/what-is-behind-russias-withdrawal-from-the-icc/a-36446734>, Erişim Tarihi: 24.11.2021.

Gordon, Lewis R., *Freedom, Justice, and Decolonization*, New York: Routledge, 2021.

Gordy , Katherine ve Lee, Jee Sun E. ,”Rogue Specters: Cuba and North Korea at the Limits of US Hegemony”, *Alternatives*, (2009), 34, s. 229-248.

Gowa, Joanne, “Rational Hegemons, Excludable Goods, and Small Groups: An Epitaph for Hegemonic Stability Theory?”, *World Politics*, (1989), 41: 3, s. 307-324.

Grewe, Wilhelm G., *The Epochs of International Law*, (çev: Michael Byers), Berlin: Walter de Gruyter, 2000.

Grunberg, Isabelle, “Exploring the “myth” of hegemonic stability”, *International Organization*, (1990), 44: 4, s. 431-477.

Gurcan, Metin, Private military companies: Moscow’s other army in Syria, *Al-Monitor*, <https://www.al-monitor.com/originals/2017/11/turkey-russia-private-army-in-syria.html#ixzz7aur2prZu>, (2017), Erişim Tarihi: 29.05.2022.

Guzman, Andrew, “The Consent Problem in International Law”, *Berkeley Program in Law and Economics Working Paper Series*, (2011), <https://escholarship.org/uc/item/04x8x174>, Erişim Tarihi: 27.09.2021.

Haney, David Paul, *The Americanization of Social Science: Intellectuals and Public Responsibility in the Postwar United States*, Philadelphia: Temple University Press, 2008.

Hardt, Michael ve Negri, Antonio, *İmparatorluk*, (çev: Abdullah Yılmaz) İstanbul : Ayrıntı Yayınları, 2013.

Harkavy, Robert E., “Long cycle theory and the hegemonic powers’ basing networks”, *Political Geography*, (1999), 18, s. 941–972.

Hasson, Nir, “Over 180 Israeli Intellectuals, Scientists Warn ICC: Don't Rely on Israel to Probe War Crimes”, *Haaretz*, (2021), <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-05-06/ty-article/180-israeli-intellectuals-scientists-warn-icc-israel-wont-probe-war-crimes/0000017f-dc13-df9c-a17f-fe1b88630000>, Erişim Tarihi: 24.04.2022.

Henriksen, Thomas H., “The Rise and Decline of Rogue States”, *Journal of International Affairs*, (2001) 54: 2, s. 349-373

Hernández, Javier C., “I.C.C. Won’t Investigate China’s Detention of Muslims”, *NY Times*, (2021), <https://www.nytimes.com/2020/12/15/world/asia/icc-china-uighur-muslim.html>, Erişim Tarihi: 02.07.2022.

Hight, Keith, “Between a Rock and a Hard Place - The United States, the International Court, and the Nicaragua Case”, *The International Lawyer*, (1987b), 21: 4, s. 1083-1101.

Hight, Keith, "Evidence, the Court, and the Nicaragua Case", *The American Journal of International Law*, (1987a), 81: 1, s. 1-56.

Hirschl, Ran, "Preserving hegemony? Assessing the political origins of the EU Constitution", *International Journal of Constitutional Law*, (2005) 3: 2-3, s. 269–291.

Hobbes, Thomas, *Leviathan*, ed: Gasik, J.C.A, New York: Oxford University Press, 1996.

Hobbs, Patricia, "The Catalysing Effect of the Rome Statute in Africa: Positive Complementarity and Self-referrals", *Criminal Law Forum*, (2020), 31, s. 345-376.

Homolar, Alexandra, "Rebels without a conscience: The evolution of the rogue states narrative in US security policy", *European Journal of International Relations*, (2011), 17: 4, s. 705-727.

Hoon, Marieke de, "The Future of the International Criminal Court. On Critique, Legalism and Strengthening the icc's Legitimacy", *International Criminal Law Review*, (2017), 17: 4, s. 591-614.

Hopf, Ted, "Commonsense Constructivism and Hegemony in World Politics", *International Organization*, (2013), 67, S. 317-354.

Human Rights Watch, Bilateral Immunity Agreements, (2003), https://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/2003.06_US_Bilateral_Immunity_Agreements.pdf, Erişim Tarihi: 17.02.2022.

ICC News, "Afghanistan: ICC Appeals Chamber authorises the opening of an investigation", (2020b), <https://www.icc-cpi.int/news/afghanistan-icc-appeals-chamber-authorises-opening-investigation>, Erişim Tarihi: 03.01.2022.

ICC News, "ICC judges reject opening of an investigation regarding Afghanistan situation", (2019), <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1448>, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

ICC News, "ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, announces application for arrest warrants in the Situation in Georgia", (2022a), <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-application-arrest-warrants-situation-georgia>, Erişim Tarihi: 14.04.2022.

ICC News, “Situation in the Philippines: ICC Pre-Trial Chamber I authorises the opening of an investigation”, (2021), <https://www.icc-cpi.int/news/situation-philippines-icc-pre-trial-chamber-i-authorises-opening-investigation>, Erişim Tarihi: 14.02.2022.

ICC News, “Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine”, (2020a), <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine>, Erişim Tarihi: 15.02.2021.

ICC News, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: “I have decided to proceed with opening an investigation.”, (2022b), <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>, Erişim Tarihi: 23.04.2021.

ICC, 31 Cases, https://www.icc-cpi.int/cases?field_defendant_t=All, Erişim Tarihi: 02.07.2022.

ICC, About the Court, <https://www.icc-cpi.int/about/the-court>, Erişim Tarihi: 29.07.2022.

ICC, Georgia, <https://asp.icc-cpi.int/states-parties/eastern-european-states/georgia>, Erişim Tarihi: 15.03.2022.

ICC, Iraq/UK, <https://www.icc-cpi.int/iraq>, Erişim Tarihi: 15.05.2022.

ICC, State of Palestine, <https://asp.icc-cpi.int/states-parties/asian-states/Palestine>, Erişim Tarihi: 11.04.2022.

ICC, The States Parties to the Rome Statute, <https://asp.icc-cpi.int/states-parties#:~:text=123%20countries%20are%20States%20Parties,Western%20European%20and%20other%20States>, Erişim Tarihi: 17.07.2022.

ICC, The States Parties to the Rome Statute, <https://asp.icc-cpi.int/states-parties>, Erişim Tarihi: 20.06.2022.

ICC-01/15, Georgia, <https://www.icc-cpi.int/georgia>, Erişim Tarihi: 18.12.2021.

ICC-01/22, Ukraine, <https://www.icc-cpi.int/ukraine>, Erişim Tarihi: 17.05.2022.

ICC-02/17, “Situation in the Islamic Republic of Afghanistan” <https://www.icc-cpi.int/afghanistan>, Erişim Tarihi: 12.02.2022.

- Ikenberry, G. John, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2011.
- Ikenberry, G. John, Nexon, Daniel H., “Hegemony Studies 3.0: The Dynamics of Hegemonic Orders”, *Security Studies*, (2019), 28: 3, s.395-421.
- Ilin, Alexey, “Russia and the International Criminal Court: Barriers and Opportunities,” *Russian International Affairs Council*, (2015),
<https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-and-the-international-criminal-court-barriers-and-opp/>, Erişim Tarihi: 19.01.2021.
- IMF, “Shifting Geopolitical Tectonic Plates”, (2022)
<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/06/shifting-geopolitical-tectonic-plates-straight-talk>, Erişim Tarihi: 02.07.2022.
- Jorgensen, F. Aslı, Ergöl, “İngiliz Okulu”, İç.: Kardaş, şaban ve Balcı, Ali (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih Teori Kavram Ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları (2014), s.188-205.
- Jerónimo, Miguel Bandeira, “Developing Civilisation? Imperial Internationalism at the League of Nations (1920s-1930s)”, *Histoire Politique* [Online], (2020) 41, DOI: <https://doi.org/10.4000/histoirepolitique.385>, Erişim Tarihi: 21.10.2021
- Jianping, Lu ve Zhixiang, Wang, “China’s Attitude Towards the ICC”, *Journal of International Criminal Justice*, (2005), 3, s.608-620.
- Joseph, Jonathan, “A Realist Theory of Hegemony”, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, (2000), 30: 2 s.179-202
- Kashgarian, Asim, “ICC Urged to Investigate China's Treatment of Uyghurs”, *Voa News*, 2022 <https://www.voanews.com/a/icc-urged-to-investigate-china-s-treatment-of-uyghurs/6630740.html>, Erişim Tarihi: 15.06.2022.
- Kassam, Ashifa, “‘A bloodbath’: refugees reel from deadly Melilla mass crossing”, *The Guardian*, (2022), <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/30/a-bloodbath-refugees-reel-from-deadly-melilla-mass-crossing>, Erişim Tarihi: 05.07.2022.
- Katz, Claudio, “Dependency and World-System Theory”, (çev: Malinowitz Stanley), *Dependency Theory After Fifty Years*, (2022), s. 93-109.

Keenes, Ernie, “History and International Relations: Long Cycles of World Politics”, *Canadian Journal of Political Science*, (1993), 26: 1, s. 145-154.

Kennedy, Merrit, “Under New Leader, Gambia Cancels Withdrawal From International Criminal”, *NPR*, (2017) <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/02/14/515219467/under-new-leader-gambia-cancels-withdrawal-from-international-criminal-court> , Erişim Tarihi: 29.03.2022.

Kennedy, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşler : 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Asleri Çatışmalar*, (Çev: Birtane Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

Keohane, R. O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, New Jersey: Princeton University Press, 1984.

Kınacıoğlu, Müge, ““War on Terror” and Hegemony: International Law-Making Regarding Terrorism After 9/11”, *Uluslararası İlişkiler*, (2012), 8:32, s. 67-83.

Kim, Woosang ve Gates, Scott,” Power transition theory and the rise of China”, *International Area Studies Review*, (2015), 18: 3, s. 219-226.

Kindleberger, Charles P., *The World in Depression 1929-1939*, Berkeley: University of California Press, 1973.

Kochi, Tarik, “Dreams and Nightmares of Liberal International Law: Capitalist Accumulation, Natural Rights and State Hegemony”, *Law Critique*, (2017), 28, s. 23–41.

Koskenniemi ,Martti, “International law and hegemony: a reconfiguration”, *Cambridge Review of International Affairs*, (2004) 17:2, s. 197-218

Koskenniemi, Martti, “Hegemonic Regimes” , İç.: M. Young (ed.), *Regime Interaction in International Law: Facing Fragmentation*, Cambridge: Cambridge University Press, (2012), s.305-324.

Koskenniemi, Martti, *To the Uttermost Parts of the Earth: Legal Imagination and International Power, 1300–1870*, Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

Krisch, Nico, “International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order”, *The European Journal of International Law*, (2005) 16: 3, s. 369-408.

Krisch, Nico, "More equal than the rest? Hierarchy, equality and US predominance in international law", In Byers M. ve Nolte G. (ed.), *United States Hegemony and the Foundations of International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, (2003), s.135-176.

Kwagyang, Garba Umaru; Ghide, Hamman Buba ve Haruna, Abdulrashid Lawan, "Bretton Woods Institutions: Their Evolution and Impacts on the Field of International Economic Law", *Journal of Law, Policy and Globalization*, (2015), 35, s. 49-55

Kwakwa, Edward, "The international community, international law, and the United States: three in one, two against one, or one and the same?", İç.: Byers M. ve Nolte G. (ed.), *United States Hegemony and the Foundations of International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, (2003), s. 25-57.

Kymlicka, Will, "Minority Rights in Political Philosophy and International Law, In Besson, Samantha ve Tasioulas, John (ed.), İç.: *The Philosophy of International Law*, Oxford: Oxford University Press, (2010). s. 377-383.

Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal, *Hegemony and Socialist Strategy*, London: Verso, 2001.

Lee, Seokwoo ve Lee, Hee Eun, *The Making of International Law in Korea From Colony to Asian Power*, Leiden: Brill, 2016.

Li, Yun, "China will retaliate with tariffs on \$75 billion more of US goods and resume auto tariffs", *CNBC*, (2019), <https://www.cnbc.com/2019/08/23/china-to-retaliate-with-new-tariffs-on-another-75-billion-worth-of-us-goods.html>, Erişim Tarihi: 27.03.2022.

Lietzau, William K., "International Criminal Law After Rome: Concerns From a U.S. Military Perspective", *Law and Contemporary Problems*, (2001), 64: 1, s. 119-140.

Lüder, Sascha Rolf, "The legal nature of the International Criminal Court and the emergence of supranational elements in international criminal justice", *Revue Internationale De La Croix-Rouge/International Review of the Red Cross*, (2002), 84: 845, s. 79-92.

- Macias, Amanda, “WTO says U.S. tariffs on Chinese goods violated international trade rules”, *CNBC*, (2020), <https://www.cnn.com/2020/09/15/wto-says-us-tariffs-on-chinese-goods-violated-international-trade-rules.html>, Erişim Tarihi: 08.05.2021.
- Marks, Susan, *The Riddle of All Constitutions: International Law, Democracy, and the Critique of Ideology*, New York: Oxford University Press, 2003.
- Martin-Chenut, Kathia, “International Law and Democracy”, *Diogenes*, (2008), 220, s. 33-43.
- Martínez-Vela, Carlos A., “World Systems Theory”, İç.: Warf, Barney (ed.), *Encyclopedia of Geography*, (2001) DOI:10.4135/9781412939591.n1261, Erişim Tarihi: 19.11.2021.
- Masarwa, Lubna , “Israeli anti-torture body refers Israel to International Criminal Court”, *Middle East Eye*, (2022), <https://www.middleeasteye.net/news/israel-anti-torture-body-refers-international-criminal-court>, Erişim Tarihi: 11.07.2022.
- Mastanduno, Michael, “Partner Politics: Russia, China, and the Challenge of Extending US Hegemony after the Cold War”, *Security Studies*, (2019), 28:3, 479-504
- Mattei, Ugo, “A Theory of Imperial Law: A Study on U.S. Hegemony and the Latin Resistance”, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, (2003), 10: 1: 14, s.383-448.
- Matz, Nele, “Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship”, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, (2005), 9, s. 47-95.
- McKeown, Timothy J., “Hegemonic stability theory and 19th century tariff levels in Europe”, *International Organization*, (1983), 37: 1, s. 73-91.
- McQuade, Joseph, *A Genealogy of Terrorism Colonial Law and the Origins of an Idea*, Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- Miéville, China, “Between Equal Rights: A Marxist Theory of International Law”, *Leiden: Brill*, 2005.
- Minnerop, Petra, “The Classification of States and the Creation of Status within the International Community”, *Max Planck UNYB*, (2003), 7, s. 79-182.
- Modelski, George ve William, R. Thompson, *Seapower in Global Politics, 1494-1993*, Hampshire: The Macmillan Press, 1988.

Modelske, George, *Long Cycles in World Politics*, Hampshire: The Macmillan Press, 1987.

Morris, Justin, "The Responsibility to Protect and the use of force: Remaking the Procrustean bed?", *Cooperation and Conflict*, (2016), 51: 2, s.1-16

Mulligan, Micheal, "Chapter 3: The East India Company: Non-State Actor as Treaty-Maker", İ.ç.: Summers, James ve Gough, Alex (ed.), İ.ç.: *Non-State Actors and International Obligations*, Leiden: Brill, (2018), s. 39-59.

Musgrave, Paul, "International Hegemony Meets Domestic Politics: Why Liberals can be Pessimists", *Security Studies*, (2019), 28: 3, s. 451-478.

Mutua, Makau ve Anghie, Antony, "What Is TWAIL?", *Proceedings of the Annual Meeting*", *American Society of International Law*, (2000), 94, s. 31–40.

Namballa, Vidayaranya Chakravarthy, "Global Environmental Liability: Multinational Corporations under Scrutiny", *Exchanges: the Warwick Research Journal*, 1: 2, (2014).

NATO Enlargement & Open Door, Fact Sheet, (2016),
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-enlargement-eng.pdf, Erişim Tarihi: 11.06.2022.

Newton, Creede, *A history of the US blocking UN resolutions against Israel*, (2021),
<https://www.aljazeera.com/news/2021/5/19/a-history-of-the-us-blocking-un-resolutions-against-israel>, Erişim Tarihi: 02.10.2021.

Nexon, Daniel H. ve Neumann, Iver B., "Hegemonic-order theory: A field-theoretic account", *European Journal of International Relations*, (2018), 24: 3, s. 1-25.

Norrlof, Carla, "Dollar hegemony: A power analysis", *Review of International Political Economy*, (2014), 21: 5, s. 1042-1070.

O'Donoghue, Aoife, Syria & Locating Tyranny, Hegemony and Anarchy in Contemporary International Law, *Jus Cogens*, (2020),
<https://doi.org/10.1007/s42439-020-00015-0>, Erişim Tarihi: 14.08.2021.

O'Donoghue, Jonathan, "Financing the International Criminal Court", *International Criminal Law Review*, (2013), 13, s. 269-296.

Okubuiro, Joycelin Chinwe, “Third World Resistance as a Counter-hegemonic Phenomenon in Customary International Law”, *Global Journal of Comparative Law*, (2020), 9, s. 183-219.

Organski, A.F.K., *World Politics, Second Edition*, New York : University of Michigan Press, 1968.

Ott, Haley, “U.S. launches program to gather evidence of Russia's alleged war crimes in Ukraine as ICC sends investigators”, *CBS News*, (2022),

<https://www.cbsnews.com/news/ukraine-news-russia-war-crimes-us-biden-admin-conflict-observatory-icc-investigators/>, Erişim Tarihi: 19.06.2022.

Özdemir, Ali Murat, “Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali”, *Monthly Review Turkey*, (Kasım 2017) s. 177-213.

Özdemir, Ali Murat, *Güç Buyruk Düzen : Uluslararası Hukuk Kuramında Eleştirelilik ve Emperyalizm*, Ankara: İmge Yayınları, 2011.

Özdemir, Ali Murat, *Kolektif Emperyalizm*, İstanbul: İmge Yayınları, 2013

Pashukanis, Evgeny Bronislavovich *The General Theory of Law & Marxism*, (Çev: Barbara Einhorn), United States: Transaction Publishers, 2003.

Paulus, Andreas L., “The War Against Iraq and the Future of International Law: Hegemony or Pluralism?”, *Michigan Journal of International Law* , (2004), 25:3, s. 691-733.

Pieterse, Jan Nederveen, “A Critique of World System Theory”, *International Sociology*, (1988), 3: 3, s. 251-266.

Pigman, Geoffrey Allen, “Hegemony and trade liberalization policy: Britain and the Brussels Sugar Convention of 1902”, *Review of International Studies*, (1997), 23, s. 185–210.

Pogge, Thomas, “The Role of International Law in Reproducing Massive Poverty”, İç.: Besson, Samantha ve Tasioulas, John (ed.), İç.: *The Philosophy of International Law*, Oxford: Oxford University Press, (2010).

Poorhashemi, Dr. Abbas, “US Sanctions Against the International Criminal Court: Where is International Law Going?” , *JURIST - Professional Commentary*, (2020),

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3694719, Erişim Tarihi: 18.02.2022.

Pöllath, Moritz, “Revisiting island decolonization: The pursuit of self-government in Pacific island polities under US hegemony”, *Island Studies Journal*, (2018), 13: 1, s. 235-250.

Prakash, Bhaswat, “U.S. Sanctions on International Criminal Court”, (2021), SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3838256>, Erişim Tarihi, 17.10.2021.

Purwanti, Asih, “Structural Change on East Asia: Hegemonic Stability Theory, İç.: *Proceedings of Airlangga Conference on International Relations (ACIR 2018)* - Politics, Economy, and Security in Changing Indo-Pacific Region”, (2021), s. 139-142.

Qaane, Ehsan ve Clark, Kate, “War Crimes Investigation in Afghanistan by the ICC: It’s happening. What will it mean?”, *Afghanistan Analysts Network*, (2020), <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/war-crimes-investigation-in-afghanistan-by-the-icc-its-happening-what-will-it-mean/>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Rajagopal, Balakrishnan, “Counter-Hegemonic International Law: Rethinking Human Rights and Development as a Third World Strategy”, *Third World Quarterly*, (2006), 27: 5, s. 767-783.

Ranina, Larissa, “TWAIL - “Third World Approaches to International Law” and human rights: some considerations”, *Revista de Investigações Constitucionais*, (2018), 5: 1, s. 261-272.

Reucher, Gaby, “Are bans against Russian arts targeting the right people?”, *DeutscheWelle*, (2022), <https://www.dw.com/en/are-bans-against-russian-arts-targeting-the-right-people/a-61001207>, Erişim Tarihi: 07.07.2022.

Reuters, “Gambia announces withdrawal from International Criminal Court”, (2016 b), <https://www.reuters.com/article/us-gambia-icc-idUSKCN12P335>, Erişim Tarihi: 30.01.2022.

Reuters, “Burundi parliament votes overwhelmingly to leave International Criminal Court”, (2016a), <https://www.reuters.com/article/us-burundi-icc-idUSKCN12C1LH>, Erişim Tarihi: 30.01.2022.

Rinwigati, Patricia, “The Legal Position of Multinational Corporation in International Law”, *Jurnal Hukum & Pembangunan*, 49: 2, (2019), s. 376-396

Ripsman, Norrin M., "The Political Economy of Hegemonic Decline", *International Studies Review*, (2004), 6: 1, 2004, s. 133-13.

Robinson, Piers, "The CNN effect: can the news media drive foreign policy?", *Review of International Studies* (1999), 25, s. 301-309.

Rome Statute of the International Criminal Court, (2021) <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> , Erişim Tarihi: 08.09.2021

Rosalsky, Greg, "China promised Trump a better deal for America; it didn't actually deliver", *NPR*, (2022),
<https://www.npr.org/sections/money/2022/02/15/1079761270/china-promised-trump-a-better-deal-for-america-it-didnt-actually-deliver>, Erişim Tarihi: 11.04.2022.

Rothwell, Donald R., "Anticipatory Self-Defence in the Age of International Terrorism", *University of Queensland Law Journal*, (2005), 24:2, s. 337-353.

S.1610 - 107th Congress (2001-2002), American Servicemembers' Protection Act of 2001, (2001), <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/senate-bill/1610>, Erişim Tarihi: 03.05.2022.

SA News, "SA formally withdrawing from ICC", (2016),
<https://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-formally-withdrawing-icc>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

Santos, Boaventura de Sousa, "The Counter-Hegemonic Use Of Law in The Struggle For a Globalization From Below", *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, (2005), 39, s. 421-474.

Sarki, Jeremy Julian, "Understanding South Africa's Changing Positions on International Criminal Justice: Why the country wanted to withdraw from the International Criminal Court (ICC) and why it may remain in the ICC for the time being", *Cadernos de Estudos Africanos*, (2020), 40, s. 91.114, DOI: <https://doi.org/10.4000/cea.5353>, Erişim Tarihi: 27.03.2021.

Sarooshi, D., "Aspects of the relationship between the International Criminal Court and the United Nations", *Netherlands Yearbook of International Law*, (2001), 32, 27-53.

Saull, Richard, “Rethinking Hegemony: Uneven Development, Historical Blocs, and the World Economic Crisis”, *International Studies Quarterly*, (2012), 56: 2, s. 323-338.

Scarfi, Juan Pablo, “The Hidden History of International Law in the Americas: Empire and Legal Networks”, *New York: Oxford University Press*, 2017.

Schmitt, Carl, *Political Theology, Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, (Çev.: George Schwab), Chicago: University of Chicago Press, 2005.

Schmitt, Carl, *Siyasal Kavramı*, İstanbul: Metis Yayınları, (Çev.: Ece Göztepe), 2012.

Schneider, Lea Ina, “The International Criminal Court (ICC) – A Postcolonial Tool for Western States to Control Africa?”, *Journal of International Criminal Law*, (2020). 1: 1, s. 90-109.

Schultz, Teri, “Will the EU stand up for the ICC?”, *DeutscheWelle*, (2020), <https://www.dw.com/en/will-the-eu-stand-up-for-the-icc/a-53801093>, Erişim Tarihi: 11.11.2021.

Segate, Riccardo Vecellio ve Dovgalyuk, Olesya, “From Russia and beyond: the ICC global standing, while countries’ resignation is getting serious” *Tribunale Bologna*, (2017)

https://www.researchgate.net/publication/312383349_From_Russia_and_beyond_the_ICC_global_standing_while_countries'_resignation_is_getting_serious, Erişim Tarihi: 29.12.2021.

Shaw, Malcolm N., *International Law: Eight Edition*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

Shenoy, Amritha V., “The Centenary of the League of Nations: Colonial India and the Making of International Law”, İç.: Lee, Seokwoo ve Lee, Hee Eun (ed.), İç.: *Asian Yearbook of International Law*, Leiden: Brill, (2018), s. 3-23.

Simpson, Gerry, “The War in Iraq and International Law”, *Melbourne Journal of International Law*, (2005), 6: 1, s. 167–188.

Simpson, Gerry, *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Legal Order*, New York: Cambridge University Press, 2004.

Singer, Peter Warren, War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law, *Columbia Journal of Transnational Law*, (2004), 42, s. 521-550.

Snidal, Duncan, “The limits of hegemonic stability theory”, *International Organization*, (1985), 39: 4, s. 579-614.

Solomon, Salem ve Clotey, Peter, “ICC President Rejects Criticism That Court Targets Africans”, VOA, (2019), <https://www.voanews.com/africa/icc-president-rejects-criticism-court-targets-africans>, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

Sourgens, Frederic Gilles, “Positivism, Humanism, and Hegemony: Sovereignty and Security for Our Time”, *Penn State International Law Review*, (2006) 25: 2(4), s. 433-477.

Souris, Renée Nicole, “African Challenges to the International Criminal Court: An Example of Populism?”, İç: Navin M.C, Nunan R (ed.), İç: *Democracy, Populism, and Truth, AMINTAPHIL: The Philosophical Foundations of Law and Justice* 9, Cham: Springer, (2020), s.255-268.

Specia, Megan, “The I.C.C. is monitoring Israeli-Palestinian violence for possible war crimes.”, *NY Times*, (2021), <https://www.nytimes.com/2021/05/12/world/middleeast/icc-israel-palestinians-war-crimes.html>, Erişim Tarihi: 14.04.2022.

Status of ratification and implementation, The Global Campaign for Ratification and Implementation of the Kampala Amendments on the Crime of Aggression, <https://crimeofaggression.info/the-role-of-states/status-of-ratification-and-implementation/>, Erişim Tarihi: 29.05.2021.

Statute of the International Court of Justice, Ch.2 Art. 38 (1945), https://www.icj-cij.org/en/statute#CHAPTER_II Erişim Tarihi: 02.03.2022.

Taiwo, Olufemi O., *Reconsidering Reparations*, New York: Oxford University Press, 2022.

Teitelbaum, Alejandro, “Statute of the International Criminal Court: A Critique”, *Social Justice*, (1999), 26: 4, s. 107-114.

The Guardian, “Burundi becomes first nation to leave international criminal court”, (2017a), <https://www.theguardian.com/law/2017/oct/28/burundi-becomes-first-nation-to-leave-international-criminal-court>, Erişim Tarihi: 27.10.2021.

Totman, Sally-Ann, *How Hollywood Projects Foreign Policy*, New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, : Text of The Treaty, <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text/>, Erişim Tarihi: 07.06.2022.

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/#:~:text=The%20NPT%20is%20a%20landmark,and%20general%20and%20complete%20disarmament>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

Tzouvala, Ntina, *Capitalism as Civillisation: A History of International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

U.S. Bilateral Agreements Relating to ICC, *The American Journal of International Law*, (2003), 97: 1, s. 200-203.

UN News, “International Criminal Court oversight chief ‘deeply regrets’ US decision to target officials investigating Afghanistan war crimes” (2020b) <https://news.un.org/en/story/2020/06/1066292>, Erişim Tarihi: 13.05.2021.

UN News, “US sanctions against international court staff a ‘direct attack’ on judicial independence”, (2020a), <https://news.un.org/en/story/2020/06/1067142>, Erişim Tarihi: 28.09.2021.

UN Treaty Collection, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10-b&chapter=18&clang=en, Erişim Tarihi: 15.07.2022.

UN: Member States, <https://www.un.org/en/about-us/member-states>, Erişim Tarihi: 17.07.2022.

UN: Responsibility To Protect, <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>, Erişim Tarihi: 27.11.2021.

Understanding the International Criminal Court, ICC, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/understanding-the-icc.pdf>, Erişim Tarihi: 06.03.2021.

United Nations Charter, Chapter 5, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-5> Erişim Tarihi: 02.11.2022.

United Nations Charter, Chapter 7, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7> Erişim Tarihi: 01.11.2021.

Vagts, Detlev F., “Hegemonic International Law”, *The American Journal of International Law*, (2001), 95: 4, s. 843-848.

Voeten, Erik, “Populism and Backlashes against International Courts”, *Perspectives on Politics*, (2020), 18: 2, s. 407-422.

Wachtel, Paul ve Blejer, Mario I., “A Fresh Look at Central Bank Independence” *Cato Journal*, (2020), 40: 1, DOI:10.36009/CJ.40.1.7, Erişim Tarihi: 27.06.2022.

Walker, Shaun ve Bowcott, Owen, Russia withdraws signature from international criminal court statute, *The Guardian*, (2016) <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/16/russia-withdraws-signature-from-international-criminal-court-statute>, Erişim Tarihi: 30.01.2021.

Wallerstein, Immanuel, “The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis”, *Comparative Studies in Society and History*, (1974), 16: 4, s.387-415.

Wallerstein, Immanuel, *Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş, Çev: Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy*, İstanbul: BGST Yayınları, 2018.

Warren, Aiden ve Bode, Ingild, “Conclusion: the Use-of-Force and the Making of Hegemonic International Law — From Bush to Obama”, İç.: *Governing the Use-of-Force in International Relations*, London: Palgrave Macmillan, (2014), https://doi.org/10.1057/9781137411440_8, Erişim Tarihi: 18.01.2021.

Webb, M. C. ve Krasner, S. D., “Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment”, *Review of International Studies*, (1989), 15: 2, 183–198.

Wedgwood, Ruth, “The International Criminal Court: An American View”, *European Journal of International Law*, (1999), 10: 1, s. 93-107.

Welsh, Jennifer M., “The Responsibility to Protect after Libya & Syria”, *Daedalus*, (2016), 145: 4, s. 75-87.

Wintour, Patrick, Bowcott, Owen and Borger, Julian , “US revokes ICC prosecutor's visa over Afghanistan inquiry”, *The Guardian*, (2019),

<https://www.theguardian.com/law/2019/apr/05/us-revokes-visa-of-international-criminal-courts-top-prosecutor/> , Erişim Tarihi: 21.01.2022.

Woodhouse, Melvin ve Zeitoun, Mark, “Hydro-hegemony and international water law: grappling with the gaps of power and law”, *Water Policy*, (2018) 10:2, s. 103-119.

Worth, Owen, *Rethinking Hegemony*, London: Palgrave Macmillan, 2015.

Wouters, Jan ve Chané, Anna-Luise, “Multinational Corporations in International Law”, *KU Leuven Working Paper No. 129*, (2013),

<https://www.readcube.com/articles/10.2139%2Fssrn.2371216>, Erişim Tarihi: 09.04.2022.

WTO Overview,

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm#:~:text=The%20WTO's%20founding%20and%20guiding,the%20conduct%20of%20its%20activities , Erişim Tarihi: 05.04.2022.

Yazid, Mohd. Noor Mat, “The Theory of Hegemonic Stability, Hegemonic Power and International Political Economic Stability”, *Global Journal of Political Science and Administration*, (2015), 3: 6, s. 67-79.

Zamfir, Ionel, “International Criminal Court Achievements and challenges 20 years after the adoption of the Rome Statute”, *European Parliament Research Service PE 625.127*, (2018),

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625127/EPRS_BRI\(2018\)625127_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625127/EPRS_BRI(2018)625127_EN.pdf), Erişim Tarihi: 07.12.2020.

Zhu, Dan, “China, the international criminal court, and global governance”, *Australian Journal of International Affairs*, (2019) DOI: 10.1080/10357718.2019.1651821, Erişim Tarihi: 20.07.2021.